

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ Խ Խ
Խ Խ ԵՈՒԵԱՆՆԵՐ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

(1940 - 1947)

Փ Ա Ր Ի Զ

ՏՊԱՐԱՆ Պ. ԷԼԷԿԵԱՆ

1948

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1954
UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

ՖԱՌԱՋԱԲԱՆ

Քերթուածներու այս շարքը որ հատորի մը մէջ ամփոփուած, հրապարակ կ'ելլէ, լիալիր կատարելութիւնը եւ զարգացումը կը ներկայացնէ ազնուաշունչ, թարմ ու բազմալար տաղանդի մը որ քանի մը տարի առաջ յայտնուեցաւ հանդէսներու եւ պարբերաթերթերու մէջ լոյս տեսած իր քերթուածներով եւ որ հազուադէպ արագութեամբ մը ամրացաւ, յղկուեցաւ ճոխացաւ գեղախոյզ եւ կատարելատենչ կամքի մը մշտատեւ ճիգերուն շնորհիւ :

Այս հրաշքը հեքեաթային մեկնաբանութեամբ մը միայն կրնայ բացատրուիլ :

1940ի աշխարհաստան պատերազմին Մառին դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր եղբայրը՝ բանաստեղծ Ա. Սեման : Իր զգացած այդ անսահման կսկիծն էր որ մղեց Մառին դէպի գրական աշխարհը : Քիչ հերոս այնքան եւ այնպէս ողբացուած է ինչքան եւ ինչպէս այդ երիտասարդ նահատակը ողբացուեցաւ իր մօրմէն, քրոջմէն, գրչեղբայրներէն, հայ համայնքէն

եւ այս տողերը գրող սգաւոր հայրագիրէն: Բանաստեղծի խառնուածք ունեցող երիտասարդ այս հայուհին կը զգար որ իրեն համար նուիրական պարտականութիւն մըն էր դէպի զոհուած եղբայրը՝ շարունակել ինչ որ ան կ'իսատ թողած էր, հաւաքել վաղամեռիկ քերթողին ցիր ու ցան գրական աշխատանքը, պահպանել ձեռագիր թողուած քերթուածները, իր այդ վեհոգի բաղձանքը, որ անշուշտ կը բղխէր նաեւ բանաստեղծութեան համար իր բնածին հակումներէն ու թագուն ձիրքերէն, շուտով կ'իրականանար:

Մառին, հակառակ երգչուհիի իր լուրջ պատրաստութեան՝ որուն մասին իր ուսուցչուհին Մարգարիտ Բաբանեան եւ երաժշտաբաններ՝ Լուի Լալուայ, Ֆլօրան Շմիթ, Ամետէ Կասթուէ եւ ուրիշ ականաւոր երաժշտագէտներ այնքան լաւատես եւ յուսալից էին՝ վերջնականապէս կը նուիրուէր քերթողական արուեստի կատարելագործումին: Երբ ինծի բերաւ իր առաջին քերթուածները՝ իմ խորին գոհունակութիւնս յայտնեցի իր մէջ թանկագին բանաստեղծուհիի մը յայտնութիւնը տեսնելով եւ ի սրտէ գնահատելով ու խրախուսելով իր գրական առաջին փորձերը: Քիչ ատենէն ան սկսաւ արտադրել քերթողական նորանոր էջեր՝ որոնց մէջ երեւան կու գար ներշնչեալ բանաստեղծի ինքնաբոլի հարուստ տաղանդը եւ զեղապաշտ հոգին: Իր առաջին երգերը իրական ու խորունկ ելիծներ էին նուիրուած նահատակ եղբօրը ամոռանալի յիշատակին:

Կը հաւատամ ես Թափառիկ ոգիներու այցելութեան
Ջի անհանգիստ աղերսանքէն մեր կանչերուն, կարօտներուն,
Անոնք տրտում կը յամենան սահմանին վրայ անդրաշխարհեան
Ու միւսնոյշ կ'ըլլան աստղեր լըռութեան մէջ գիշերներուն ...:

Հրաշքը գործուած էր. այս համեստ, աշխատասէր
ու խելացի աղջիկը կը դառնար յանկարծ ներկայ
Ժամու ամէնէն սրտաբուխ, բազմալար քնարերգու-
ներէն մին:

Եթէ խորհրդային Հայաստան ունի Աղաւնին եւ
Սիւվա կապուտիկեանը, երկու զմայելի քերթողու-
հիները, պանդուխտ հայութիւնն ալ արտասահմանի
մէջ ունի իր քանի մը բանաստեղծուհիները, որոնց
հզորագոյնն է Մառի Աթմահեանը:

Այս տաղաշարքին առաջին մասին մէջ (որ կը կրէ
Բուրվառներ Բանաստեղծ Ա. Սեմայի անյայտ անիւնները
խնկելու համար խորհրդաւոր ենթատիտղոսը) տիրա-
կան կը գտնենք հայրենասիրական նօթը, որդիական
աղապատանքը հանդէպ մեր ապրող հայրենիքին՝
խորհրդային Հայաստանին, սգաւոր գորովը իր 1915ի
եղեռնին նահատակուած հօր, հոգեկան տուայտանք-
ները Ազատութեան դատին համար ծաղիկ հասակին
մէջ գէն ի ձեռին ողջակիզուած իր եղբօրն եւ իր
զգացած խորին ու ցաւագին յարգանքը իրմէ աւելի
անգթօրէն խոցուած իր մօր հանդէպ: Սիրտով լեցուն,
խորին յուզմունքով տրոփուն էջեր են ատոնք, ուր
քերթողուհին իր քնարին շեշտերուն լաւագոյնն ու
բաղցրագոյնը կը սփռէ:

Հաւաքածուի այդ առաջին մասին միւս քեր-

թուածները եւ յաջորդ մասերուն տաղերը կը թարգմանեն քերթողուհիին հայեացքներն ու զգացումները մարդկային ճակատագրի եւ տիեզերական կեանքի խորհուրդներուն վրայ, կամ քնութեան զանազան հմայիչ տեսիլներուն, սիրոյ անոյշ ցաւին, կեանքի եւ մահուան զաղտնիքներուն նուիրուած երգեր են եւ կամ մարդկային ընկերութեան անարդարութեանց դէմ բողոքի ճիւղեր :

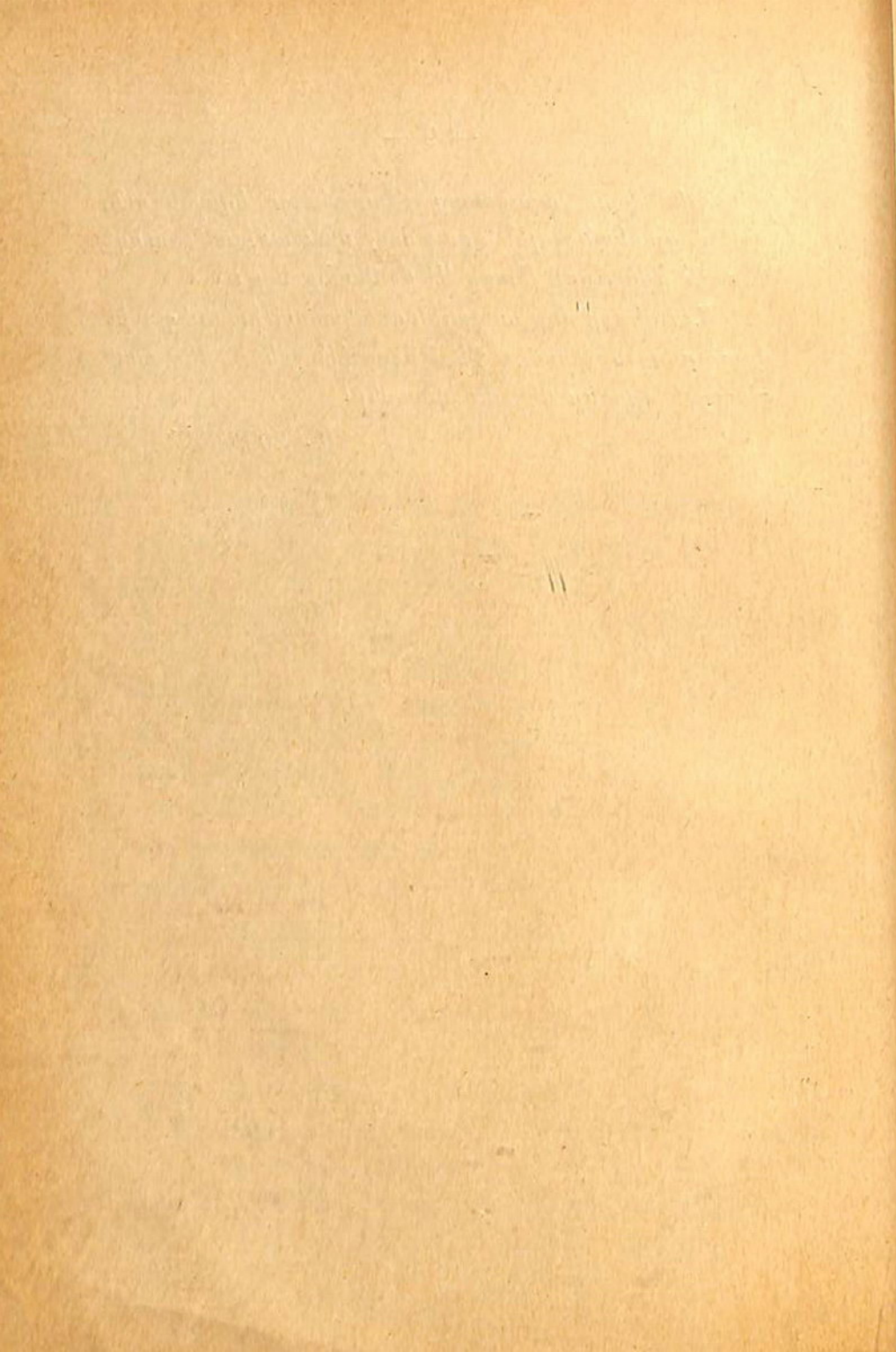
Բանաստեղծութեանց քիչ հաւաքածու գիտեմ մեր նորագոյն քերթողներէն հրատարակուած՝ ուր նիւթերու, ներշնչմանց այսքան ճոխութիւն եւ այլազանութիւն երեւան եկած ըլլան՝ որքան Մառի Աթմահեանի այս հաւաքածուին տաղերուն մէջ, եւ քիչ քերթողական հաւաքածու գիտեմ դարձեալ՝ ուր զգացումներն ու մտածումները արտայայտուած ըլլան այսքան անկեղծ, կենդանի ոճով, այսքան գեղեցիկ ու ճշգրիտ աշխարհաբար հայերէնով, այսքան ճարտար, խնամեալ տաղաչափութեամբ որքան ներկայ հատորին քերթուածներուն մեծ մասին մէջ :

Դէպի Մայր Հայաստան ներգաղթի մեծ շարժման մէջ որ այս վերջին երկու տարիներու ընթացքին հայրենասիրական տենդով մը բռնկեցուց Խորհրդային Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութիւնն ամբողջ, եւ եթէ Աղանի եւ Սիլվա Կապուտիկեան երկու պաշտելի սոխալները հանդիսացան եւ հեռաւոր պանդուխտ գաւակներուն իր գիրկը բացող Մայր Հայաստանին կանչը դայլալեցին, արտասահմանի հայութեան հայ-

րենասիրական զգացմանց թարգմանը եղողներուն,
այդ մայրական կոչին սրտառուչ պատասխան տուող-
ներուն գլխաւորը Մառի Աթմանեանը եղաւ :

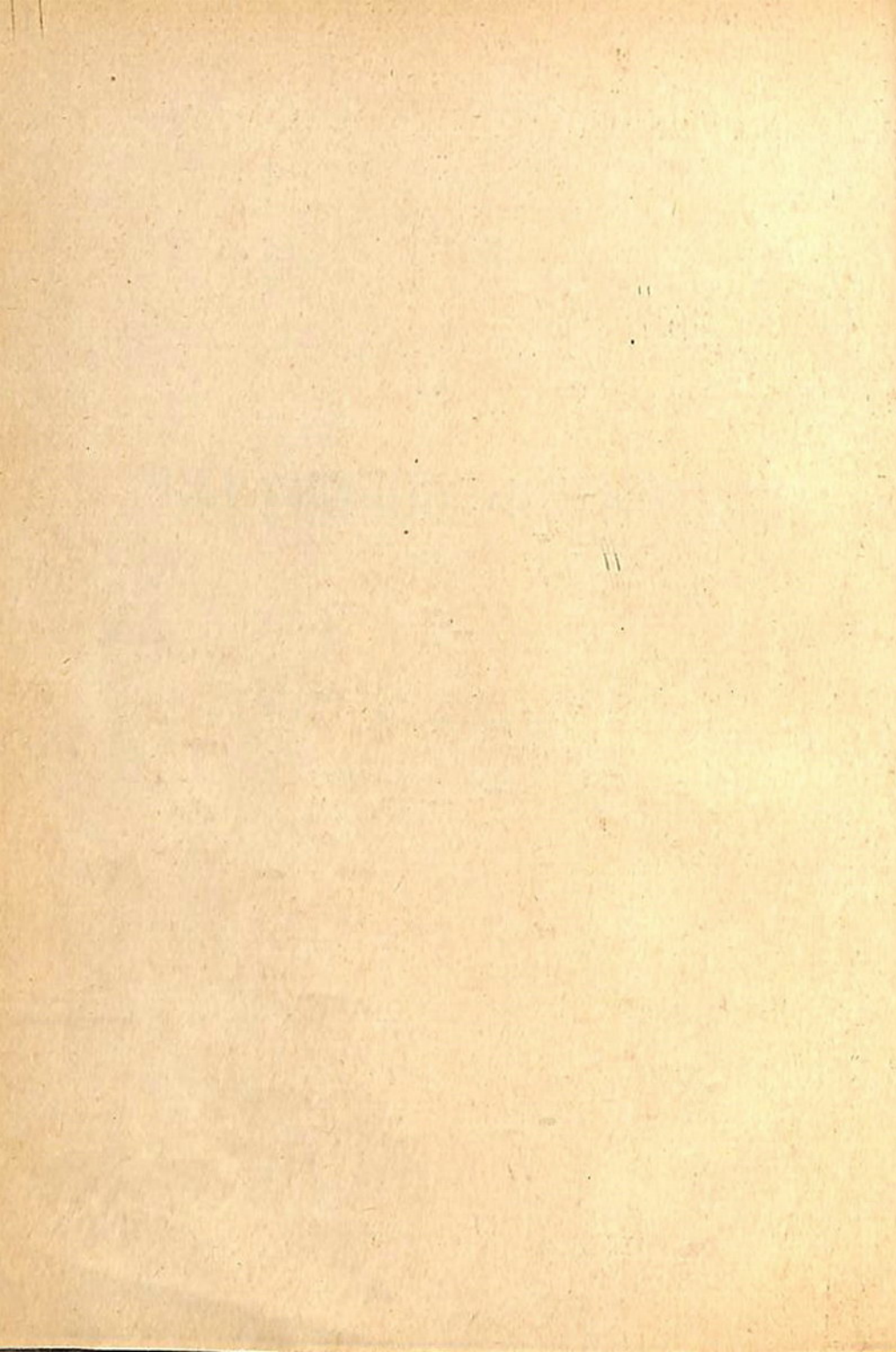
Այս գիրքը մեր ազգային գրականութեան սեղանին
վրայ դնող մեծարժէք Բերթողսահիէն մենք դեռ շատ
գեղեցիկ գործեր կրնանք սպասել :

Ա. ԶՊԱՆԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ ՇՈՒՇԱՆՆԵՐ

Կ'արժէ տալ սիրտ մը քնարին
Եւ յետոյ գայն կըտակել
Անմահական դարերու՝
Քանի մը պարզ քրքռումով:
Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

2 0 Ն

Քեզի՛, հայր իմ, որ 1915ի եղեռնին մարտիրոսը
եղար երիտասարդ հասակիդ, բու անծանօթ շիրիմդ
գարդարելու համար կը բերեմ հոգւոյս Գողգոթային
այս անշուք ծաղիկները, որ քաց են դեռ արցունք-
ներուս ցօղերով:

Քեզի՛, եղբայր անգին, որ 1940ի սպանդին
ինկար փաշխտ ուծերու դէմ՝ Հայրենիքի եւ Ազա-
տութեան ի խնդիր՝ դեռ երեսուն գարուններու այգը
աչքերուդ, քեզի՛ կը ձօնեմ քերքուածներս իբրեւ
սրտիս խորանէն բռնկած կանքեղներ՝ բու անյայտ
անիւններուդ ու քափառուն հոգիիդ դէմ վառելու
համար զանոնք...:

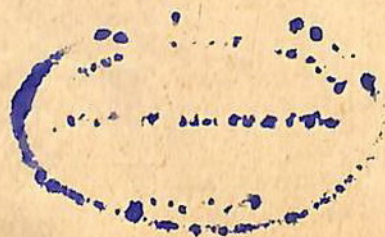
Պիտի կրնա՞ն ուրախութեան դոյզն ժպիտ մը
ծաղկեցնել վաղածամ մեկնողի ձեր տրտում աչքերուն
խորը...:

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

ԲՈՒՐՎԱՌՆԵՐ

ԲԱՆԱՍՏԵԼԾ Ա. ՍԵՄԵՅԻ (ԳԵՂԱՄ ԱԹՄԱՃԵԵԱՆ)

ԱՆՅԱՅՏ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ ԽՆԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ա 46822

Ո Գ Ե Կ Ո Չ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Գրիչը մատնեքում մէջ
Խորտակեցին ճառագայթի մը պէս...
Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Կը հաւատա՛մ ես թափառիկ ոգիներու այցելութեան,
Ձի անհանգիստ՝ աղերսանքէ՛ն մեր կանչերուն, կարօտներուն,
Անոնք տրտում կը յամենան սահմանին վրայ անդրաշխարհեան՝
Ու մեղանոյշ կ'ըլլան աստղեր՝ լըռութեան մէջ գիշերներուն... :

Ես կը կարծեմ ահա լըսել ոտնաձայնի դոփիւն մ'յանկարծ
Եւ բախիւնը փայտէ դըրան պարտէզին մեր, հոգեյո՛յզ զանգ,
Մինչ կը տրոփէ սիրտս անձկալից այդ քայլերուն հետ զուգընթաց,
Օ՛, մեղեդի՛ն ոտնաձայնին, ներկայութեան հե՛շտ նախերգանք... :

Ականջներուս ու սրտիս մէջ իբրեւ նըւա՛դ հեշտամրմունջ,
Ձայնիկ մ'աղու, ձա՛յն մ'հոգեթով, աննիւթակա՛ն ու սրբագին,
Կը բարձրանայ, կը տարածուի եւ կը հըծծէ բա՛ռ մ'հոգեշունչ՝
Հին օրերու եղբայրական ուրախ բարե՛ւն իր վերըստին... :

Ահա ձեռքերդ իմ ձեռքիս մէջ, նըստէ՛, Եղբա՛յրս, հեռո՛ւ զըռնէն,
Փակեմ լուսանցքն երկնքին դէմ, առեւանդիչ դէ՛մս աստղերուն...
Խօսինք նորէն քաղցր օրերէն փօսէ՛ իշծի անծանօթէն
Ու ես կարօտս հըծծեմ քեզի՛ն, զո՛ւր մեր մօր՝ Գեղի՛ն անհուն... :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆՈՒՄԵՆ
ԿԵԳԵԱՐԱՐ

Թո՛յլ տուր ինձի դրնել համբոյր մը , քրոջական ջերմ կարօտով ,
Ճակտիդ վրայ , հո՛ւն երազի , մըտածումիդ սրկի՜հ բուրեան ,
Աչքերուս մէջ օրրե՛մ անվերջ բանաստեղծի հոգիդ վրդով ,
Ապրիմ նորէն , անհունօրէ՛ն , մէկ պահն անո՛յլ մեր մանկութեան . . . :

Պատմեմ քեզի սըրտակեղեք դեգերումները մեր մօրկան
Եւ օրէ օր յուսալըքուող մինակութիւնն իր հոգիին ,
Կորուստէն վերջ իր նեցուկին վերապրելու ցաւն անսահման ,
Անզօրութիւնը մեր ընդդէմ պատերազմի բի՛րտ օրէնքին . . . :

Եւ ամէ՛ն օր արշալոյսի ճաճանչներուն դէմ լուսաշող ,
Հասակ նետող , ծի՛լ արձակող ծառ ու ծաղկին դէմ հանդիման ,
Վերադարձող թրռչնիկներուն ուրախ բոյնին դէմ նորոգուող՝
Սեղմումն անհո՛ւն մեր հոգիին , ու բրդըկտումն իր անդաման . . . :

Պիտի յիշեմ յամեցումներս քու գիրքերուդ առջեւ փոշոտ ,
Գրասեղանիդ ու թուղթերուդ անհուն թախիծը լըքումին ,
Դեռ չաւարտած քերթըածի մ'անպատմելի կըսկըծանքն յորդ ,
Լուռ տըւայտանքը գիրքերուդ , մտերիւներուդ երբեմն այն հին . . .

Սարդերն արդէն կողք կը հիւսեն տետրակներուդ՝ լըքուած այնտեղ ,
Ցեցերն անկուշտ կ'ուտեն թուղթերդ ու յափրացած պա՛ր կը դառնան ,
Վարագոյր է ձրգեր փոշին կենդանագրիդ վրայ շըքեղ ,
Խոնաւ մամուռն ալ տան սեմին ծե՛փ կը զընէ մոռացութեան . . . :

Պիտի թըւեմ քեզ դեռ սրամիտ խօսքերն աղու զաւակներուդ
Ու մանկական ըսպասումներն յուզիչ՝ իրենց անո՛յլ հօրկան . . .
Հասակ նետող բարտինե՛րդ հեղձ մորիկներուն ընդդէմ անգութ ,
Մինչ արտօսրի լըճին հակած՝ մայրդ ալ ուռի՛ մ'օրհասական . . .

Կը հաւատա՛մ ես թափառիկ ոգիներու այցելութեան ,
Զի անհանգիստ՝ աղերսանքէն մեր կանչերուն , կարօտներուն ,
Անոնք տրտում կը յամենան սահմանին վրայ անդրաշխարհեան
Ու մեկնոյշ կ'ըլլան աստղեր՝ լըռութեան մէջ գիշերներուն :

Ս Պ Ա Ս Ո Ւ Մ

Հոյն է... կ'անցնի ծառերուն
Ձոր ճիւղերէն աշնահար
Ու տերեւներն ոսկեգոյն
Կը թափթըփին հողմավար... :

Լուսնէն ցոլքեր կը կախուին
Նըստարանին վրայ ցածուկ,
Կ'արձակէ բոյրը վարդին
Կարօտի ցաւ մը գաղտուկ :

Մինչ հոյն աշնան կը սարսէ
Խարխուլ դուռը պառաւին,
Ան դեռ երկար կը սպասէ
Կանգնած սեմին առջեւ հին... :

Աշխատանքէն յոգնատանջ
Մարմինն հիւծեալ կը դողայ,
Մազերուն մէջ ճերմրկած
Հոյն անտարբեր կը խաղայ... :

Ամէն իրկուսն կինն այդ ծեր ,
Որպէս ոգին գիշերին ,
Աչքն յառած պիշ , անհամբեր ,
Դեռ կը սպասէ ցաւագին . . . :

Ուշ գիշերին մէջ , տանջուած՝
Երբ ա'լ խուցն իր կը դառնայ ,
Իր դուռն է մի'շտ կիսաբաց . . .
Հապա որդին թէ դառնա'յ . . . :

Փռքրիկ յամբարն է հոն վառ ,
Հըսկումի պէս անձկագին ,
— Այս գիշեր դուրսն է խաւար՝
Մահուան աչքին պէս մըթին . . . :

«... Ձէ' , անպայման ա'լ կու գայ . . .
Ամէն գինուոր թէ մեռնէ'ր . . .
Վերը Աստուա'ծ , խի'ղճ մը կայ . . .»
Ինք քանի' մոմ էր վառեր . . . :

Տըղան ծոցին մէջ ունէր
Խաչ մ'արոյրէ՝ պահապան ,
Զոր ինք ձեռքո'վն էր կարեր ,
Իբրեւ յուռութք չարխափան . . . :

Ահա՛ իր հին վերարկուն . . .
«Հոտի'դ մեռնիմ , վա'րդ տըղաս .
Վա'խ . . . հասե'ր է պաղ աշունն ,
Ինչպէ'ս ցուրտէն կը դողաս . . .» :

Ու պատահներն իր կերած ,
Կարծես թէ զի՛նքը կ'ուտեն...
Կտրիճ տըղան կերա՞ւ հաց ,
Փէ կը մարի՛ հոն քաղցէն... :

Որքա՛ն երկար է ճամբան...
Որքա՛ն յոգնած իր ուղին...
«... Արդեօ՞ք... ո՛չ, ո՛չ, անպայման
Պիտի գըրկեմ զինք կրկին...»

Ի՞նքն է... ա՛հ, հոյն է , հեռուն
Կը կողկողի՛ դեռ երկար...
Չոր տերեւներ դողդոջուն
Կը թափթըփին հողմավար... :

22-2-1943

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ Ի Ա Յ Ր Ի Ն

Մոռացութեան, լըռութեան անդընդախո՛ր փոսին դէմ,
Ուր ոճիրը ռազմական նետեց աճիւնդ արնաքամ,
Ոսկեգանգո՛ւր սիրելի, թեւերս քեզի կ'երկարեմ
Եւ անյազուրդ սէրերուս ցաւը հողիդ դէմ կուլա՛մ... :

Ծերանայի՛նք, ա՛խ, երնէ՛կ, մէկ բարձի վրայ ըսպիտակ
Ու միասի՛ն ժողվէինք վարդ կամ տատասկ հովիտէն,
Հոգիս խորանն ըլլար սուրբ աղօթքներուդ անապակ
Ու ձեռք ձեռքի քալէինք դու՛թ ու ժըպիտ ցանեւէն... :

Ծիծեռնակներ ըլլայինք ու մեր բոյնը թող լեցուէ՛ր
Տաք շողերովն արեւին, ձագուկներո՛ւ դաշլայլով.
Զայն երբ ուժգին ցնցէին փոթորիկներն ահաբեր,
Մենք թեւ թեւի՛ ճախրէինք դէպի ափերն ապահով... :

Մեղեդիի խաղերուն պէս դաշնակուած իրար մէջ,
Դառնայինք երգ մ'հոգեթով, թեթեւ շունչին պէս սիւքին,
Կամ ծիրանի գօտիին երանգներուն մէջ անշէջ՝
Գրկէինք այգն ու անդունդ որպէս լոյսն՝ թրթռադին... :

Բաղեղներու պէս կղկաթ ոլորուէինք իրար մէջ,
Կամ զոյգ աղբիւր՝ երգէինք իրարու մէջ լեցուելով...
Երկու ամպն՝ բերկնասլաց՝ ըստուեր կամ լոյս փողփողէջ,
Որթատունկի զոյգ ողկոյգ՝ համ ու համբոյր իրար քով... :

Երբ տարիներն հեզասահ՝ իրենց քանդման օրէնքով
Ընկղուզէին մեզ տակաւ, տային ընութեան թեւերուն,
Լոկ ա՛յն ատեն զիրկ զըրկի հուսկ, ժրպիտով մ'անվրդով՝
Սահէինք ծոցը մահուան՝ Անծանօթի՛ն վեհագոյն... :

Նոյեմբեր, 1942

Հ Ի Ն Տ Ո Ւ Ն Ը

Երեք օր է թողլըքուած տունն եմ մեր հին,
Երեք օր է աչքերս ծովո՛ւ պէս յորդած,
Տառապանքէս ու կարօտէս դողահար
Եւ միայնակ և յուսահատ կը սպասեմ
Անկարելի՛ իր դարձին...:
Կ'երգեն հովերը տրտում,
Ծաղիկներէն կ'իյնան տակաւ թերթ առ թերթ
Բորբ գարուններն իմ հողմակոծ յոյսերուս:
Գիշերն ի բուն հեկեկուն
Հովը լացաւ ծառերուն մէջ թեւաբեկ,
Մինչ այս առտու յատակին
Սեւ կեռասներ են փըռուած
Ու ճղմըւած՝ աչքերո՛ւ պէս լալաղին,
Աչքերու պէս արնաներկ...:

Ու տան ամէն անկիւնէն
Իր պատկերն է սրբագին
Որ աչքերուս ու սրբտիս

Կարօտանքին կ'ընծայուի,
Միշտ իր ձայնն է աղուական
Որ կողկողի մըրմունջով
Ու սրտաբեկ շեշտերովը կեղերջին՝
Անհունն ի վար անըրջացող անձկութեամբ՝
Հոգիէս ներս շոյանքի պէս կը լեցուի:

Պզտիկ տընակ, ինչո՞ւ հողիս վըշտահեղձ
Ու թըմբերի ծանրացումով մ'անդարման,
Յիշատակի անդունդներուդ եզերքին
Լուռ հեշտանքով, խելացընո՞ր կը հակի...:

Պզտիկ տընակ, տաւիղ մըն ես վըշտալար՝
Ուր մըտածումս՝ հովերուն պէս Եւողեան
Քու թելերուդ ոսկիին մէջ բանտըւած,
Քալարուելէ՛ն կը ծիւրի...:

Ա՛հ, կը լըսե՛մ, կը լըսե՛մ,
Պատերն ամէն լեզու առած կը խօսին:
Իր բացակայ հոգիին
Յաճախանքն է պատուհանիս փեղկերուն.
Անկիւններէն՝ անըրջալուր իր ձայնն է՝
Որ գլգըլան առուններու պէս վարար,
Մատուռի մը խորանին դէմ զօղանջող
Օրհնութեան պէս հեղաձայն՝
Մըտածումէս՝ դէպ' երազիս գեղակերտ
Ծաղկոցները կը յածի...:

«... Այդ սեղանն էր կիսաքանդ

Որուն վըրայ ես քերթուածներս գրեցի,
Տե՛ս, մեղանէս կաթիլներ

Արցունքներու հետ չորցած
Դեռ անկիւնէն կը տեսնուին .

(Ինչո՞ւ զանոնք չես սրբած . . .)

Դարա՛կս ահա, իմ գանձատունըս չըքեղ՝
Ուր քովէ քով, միրգերու պէս քաղցրահամ
Հաստ հատորներս շարեցի .

Դիտե՛ս անշուշտ թէ հացի չափ թանկագին
Ու մեղրի պէս անոյշ էին ինձ համար . . . »

Դուն ալ, պզտիկ հիւրանոց ,

Անկիւններէդ սարգածածկ

Անցեալէն յուշ մ'ես գրկած . . . :

Հոս էր օր մը, — պատերազմէն քիչ առաջ —

Որ հըրաշուի քերթող եղբայրս

Գաղափարի իր ընկերներն հաւաքած՝

Այնպէս սրտանց կը վիճէր ,

Ու մերթ հոգին իր խօսքերուն մէջ քամած՝

Հայրենիքին արծուաթըռիչ վերելքի

Յաղթանակներն աղօթածա՛յն կ'օրհնեղէր . . . »

Մանուշեա՛նն էր վերջին անգամ, տենդահար

Ու մրրկագոռ շեշտերով

Կը բարբոսէր տառապակոծ մարդկութեան ,

Անոր արդար փոխ-վրէժի

Յասումներէն հրաշաղօր . . . :

Շուշանեա՛նն էր, զուսպ, խոկուն ,

« Աբու Լալա » կը կարգար .
Մագերուն մէջ հով կար ծըփուն , արեգա՛կ ,
Խորութեան մէջ աչքերուն՝
Յաշթանակի , քերթութեան
Սէ՛րը միայն գիւթական . . . :

Ո՛ւր էք , աղա՛ք , ո՛վ եղբայրներս ողջակէզ ,
Հերոսներու , քերթողներու սրբութեամբ
Անմահացած ոգիներ . . .

Ո՞ր լեռներու ետին , ո՞ր սեւ քարերէն՝
Պիտի պատգամը ձեր ներհո՛ւն խօսքերուն՝
Կրկին հնչէ խըղճի ձայնի՛ն պէս ահեղ
Ու եօթն անգամ իր արձագանգը տանի
Հայ Աշխարհի փառապըսա՛կ լեռներուն :

Հիմայ կ'անցնիք կարօտաբաղձ աչքերէս՝
Ծիրանակիր երեք Մոգեր տեսլական՝
Որոնց ձեռքէն ա՛լ լիարուռն կը թափին
Ոսկին , զրմուռսն ու կընդրուկ ,
Եւ որ լոյսի անմահութեա՛ն կը սլանան ,
Արարատի ձիւնապըսակ գազաթին
Նոր գիսաւորն ողջունելո՛ւ ի խնդիր . . . :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԵՌԵԼՈՅ

Մեռելոցի ցո՛ւրտ գիշեր... ո՛վ որդեակս իմ նահատակ,
| շնանային հովերէն կը մընչէ ձայնըդ տըխուր
Ու զիս իրե՛ն կը կանչէ, իր կարօտի՛ն անպարփակ...
Սիրտըս՝ ճըպոտ կողկողի՝ կուլայ իր հետ աղեկտուր...:

Նոճանտառէն հեռակայ կ'անցնիմ սուգիս հետ ընկեր,
Այցի գալու քու անշուք ու մենաւոր շիրիմին,
Տաժանընթաց քայլերուս դէմ կը սարսռան ըստուերներ,
Մութն անթափանց կը մաղէ արհաւիրքնէ՛ր խաւարչտին:

Ծերացե՛ր եմ վաղահաս կըրելէն սուգ ու ցաւեր:
Աքսոր ու ջարդ էր երէկ, ուրկէ դարձայ ես այրի...
Այսօր եղեռն է կրկին, ահեղ ոճիւր մահաստուեր,
Որդեկորոյս կին մ'եմ արդ, եղերամա՛յր արտօսրի...:

Տե՛՛ս, աչուըներս ա՛լ անլոյս մէյմէկ ջահեր են չիջող,
Կ'իջնեն ամպերն արհաւրոտ ճակտիս վըրայ խորշոմած,
Մազերուս մէջ կը մաղուի ձիւնը վշտին մահասքօղ,
Ուսերուս վրայ կ'առնէ թառ բախտիս սև բուն յեղակարծ:

Օրհասական ուռենի մ'է հասակս ալ ծալլըւած ,
Իր ճիւղերուն մէջ անդուլ կուլայ մահն իր մեղեդին
Եւ ոսկորներս ա'լ հիւծած՝ վըշտի ակէն սեւումած
Կ'առնեն աւիշ՝ օձն ինչպէս կ'ուտէ թոյնն իր մահածին :

Ձայնըս սրինդ մ'է կոտորած , կը հեկեկայ քեզ համար ,
Քեզի համար կ'եղերդէ օրօրներն հին օրերուն ,
Կ'առնէ շեշտեր , արցունքի , կ'ըլլայ տենչանք անհընար ,
Ու քեզ կեանքի կը կ'անչէ՝ հրաշքի ակէ մ'անանուն...:

Ե'լ , իմ կտրիճըս , հողէն , թօթուէ՝ մոխիրը մահուան .
Թող ճճիներն անօթի չուտեն մարմինըդ զմրուխտ ,
Զիւնն ուսերուդ խընայէ իր սառոյցէ պատմութեանն
Ու նորէն հողը խայտա՛յ տակն յաղթական քայլերուդ :

Թող վարսերուդ մէջ լուա՛ն դարնան ցոլքերը ոսկի ,
Մատուքներուդ մէջ շողա՛ն վարդը թաւշեայ ու շուշան ,
Ականջներուդ մէջ թրթռա՛ն բնութեան հաղա՛ր մեղեդի ,
Երակներուդ մէջ եռա՛յ նորոգ աւի՛շը դարնան...:

Ե'լ , իմ կտրիճը՛ս , հողէն , օրերս կեանքի՛դ շարուին թող...
Պէտք էր հէք մայրդ ա'լ դրկէր մահն իր վտիտ թեւերով ,
Երբ բացուէր լոյսն աչքերուդ առտըւան մէջ ոսկեշող ,
Գոցէ՛ր աչքերն իր խաղաղ վերջին քնովն անվրդով...:

Մ Ո Ր Մ Ո Ք

Փրբոր Մայիսն այսպէս զմրուխտ առ զմրուխտ,
 Ծառ ու ծաղկին, ածուներուն մէջ խայտայ,
 Թերթիկներուն մէջ թաւչագեղ վարդերուն
 Մեղր ու միւռոն ծորէ գարունն ասկեշող,
 Բարտիներուն մէջ սլացիկ
 Երգեն հովերն ու շուրջպարեն թռչնիկներ,
 Բնութիւնն համակ երգէ ցընծումը կեանքին,
 Ես կը խորհիմ սըւինահար զինուորի
 Մ'աճիւններուն հողմացիր...
 Ես կը խորհիմ քերթող տղու մ'հոգիին՝
 Որ շրթներուն վրայ սիրտն ամբողջ քամելէն,
 Թաթխած դըրիչն՝ իր հարազատ արիւնին
 Կայլակներուն մէջ բոսոր,
 Յաղթամարտի՛կ մարտիրոս՝
 Անմահ քերթուածն իր կեանքին՝
 Մահուան դիմաց, ազատութեա՛ն ի խնդիր՝
 Շըքեղօրէն ու քաջութեամբ քընարեց:

Երբ ջերմ էին իր ձեռքերն
Ու կենսախայտ դեռ չող մ'ունէր արեգակն՝
Աչքերուն մէջ երազուն,
Երբ կուրծքին տակ, կեանքին ձոն՝
Բոլր քերթուած մ'ալ իր հոգին,
Ինչո՞ւ աչքերս՝ աչքերուն,
Փունջ մը վարդի պէս բուրեան,
Բոյլ բոյլ ժպիտ ու գորով,
Խանդադատանք մըտերիմ,
Եղբայրական ըստփանք
Ձը բաշխեցին լիաբուն...
Ինչո՞ւ, աւա՛ղ, մատեանն իր լոյս հոգիին,
Հնչեղ իմաստն իր դաշնագեղ խոհերուն,
Նեկտարն ամբողջ ծովացող
Արեանո՛յշ բարբառին՝
Անօթութեանս ես չըրի հա՛ցն օրհնարեր՝
Ու ծարաւիս տոչորուն
Փրփրող գինի՛ն արփաւառ... :

Հիմա իրե՛ն կը խորհիմ
Կարօտի հուր տենչանքով
Ու ձեռնունայն ու գլխիկոր կ'արտասուեմ
Իր ըստուերին դիմաց յուռ...
Ի՛նչ փոյթ թէ չուրջս նորէն ծաղկեր է Մայիսն
Ու նըչենին նորէն ողկոյզ առ ողկոյզ
Յորդ երազներ կը թերթէ,
Բնութիւնն համակ կ'երգէ խայտանքը կեանքին՝
Ես ծնկաչոք ու գլխիկոր կ'աղօթեմ
Սըւինահար գինուոր տըղու մ'հոգիին... :

ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

Դո՛ւք, պայքարի մանգաղէն
Հնձուած վարդե՛ր արնաթուրմ
Ու դալկացած յուշերու
Խեղդուկ կանչե՛ր մահամերձ
Եւ օրհասի մարտախռով եղերգումներ հեծկըլտուն,
Ա՛լ լըռեցէ՛ք, լըռեցէ՛ք
Մոռացութեան քառասներուն դէմ անյոյս...:

Ռազմադաշտի դիշերներուն մէջ տանջուող
Դիմաստուերնե՛ր վիրաւոր,
Դաստակներու հըրկիզուած
Գալարումներ ցաւատանջ,
Եւ հաշմըւած ծընօտներու ջրղածիգ
Կափկափումներ կարեւիէր,
Դիակնակէզ փուռերու մէջ ճենճերող
Ոսկորներու, միսերու
Անասելի՛ մոխրացում.
Ա՛լ նիրհեցէ՛ք, նիրհեցէ՛ք,
Ու զերդ լեթէ վըշտամոյն՝

Խաղաղութեան լիճերու

Սորն՝ անտրտո՛ւնջ սուղուեցէք... :

Վարդափրփուր արեւծաղին հետ հիմայ ,

Անմահութեան նախերգանքին ընծայուող

Երգեհո՛նն է ձեր հոգին

Ուր յաղթերգներ կը թրթռան ,

Եւ աղօթքներ օրհնածայն

Հեզակարկաչ կը հրնչեն :

Ողջակիզման հրրահրուտ

Ատրուշանն է ձեր հոգին

Ուր շուշաններ կը բռնկին

Յիշատակի արեւներէն համբուրուած .

Դափներվարդեր լուսաւոր

Փառքի կանանչ ածուներու դէմ արբշիո՛

Թերթերն իրենց երջանկութեամբ կ'օրօրեն ,

Ժամանակի մատներէն կ'իյնայ դրրոջմ մ'աղամանդ

Յաւերժական ձեր հանգիստն

Անմահութեամբ կընքելու :

Նոյեմբեր, 1946

ՎԻՃԱՊԻՆ ԹԵԻԵՐԸ

Օդանաւային ուժակոծութեան մը առօրէ

« Կա՛ր ու չըկար... վիթխարի մէկ վիշապ կար,
կոշո՛ր խոշո՛ր թեւերով... »

Կը պատմէր ինձ հանիս բարի, երբ երկա՛ր
Կ'երգէր հովը դըրան քով,

Ձիւնն ալ տակաւ՝ ադամանդէ քօ՛ղ բարակ՝
Կ'իյնար վերէն հանդարտիկ
Ու լուսնակէն բանուած չըղարչն այդ ճերմակ՝
Կը պարուրէր ծառ, ծաղիկ... :

« ... Երբ մօտենար Դեւն Անոյշի դղեակին,
Կ'ըսէր հանիս՝ կը ցնցուէ՛ր,
Կը տապալէր շունչէն դուրսի մեծ կաղնին՝
Իր ճիւղերով լայնաստուեր... :

Կը ճաթէին մարմար սիւներն ամրոցին,
Շէնքը հիմէ՛ն կը սարսէր...
Ու կը լըռէր երգն աղջկան երկնային
Երկիւղի մէջ կարեւելէր... »

Կա՛ր ու չըկար... Օրերն անցան մանկութեան,
Անցաւ կեանքն ալ ամպի՛ պէս...
Մեռաւ հանիւս և հէքեաթն իր աննըման
Լըռեց շուշին հետ իր հեզ... :

Փոթորիկներ ըրին իմ բոյնս աւերակ,
Շիւղերն անոր ցրուեցին
Չո՛րս հովերուն... լացի կարօտըս մինակ՝
Օտարութեան ցո՛ւրտ սեմին... :

Մեղամաղձոտ արդէն աշունն եկեր է,
Քամին կ'երգէ ողբադին...
Մինակ եմ ա՛լ, ձայնն իմ մեծ մօր կը լըռէ,
Ո՛չ իսկ ժըպիտը յետին... :

Գիշերին մէջ լոկ ոստիօն դերթ թուրակ
Կը խըզէ թեւն յուշերուս,
Ու կը դուժէ անազորոյն ոս՛գմն համակ
Մարտընչումներն իր անյոյս... :

Բայց ո՛վ սարսափ... ահա մութին մէջ, անդին
Կը թընդայ ոս՛ւմբ մ'յեղակարծ,
Օգնաւի մեծ թեւերէն հրէշային
Դըժո՛խքն ահեղ կ'իջնէ ցած... :

Կը պատառի ընդերքն հողին սարսռածայն
Ու շատրըւա՛ն մը կրակի
Շուրջանակի կը ժայթքէ ծո՛ւխ հրահոսան...
Մահը կեանքի՛ն կը բաղխի... :

«... Կա՛ր ու չըկար, օգտչու մեծ հրէ՛շ մը կար
Խոչո՛ր, խոչո՛ր թեւերով... »

Որուն շունչէն անդադո՛չ՝ կը սարսռար
Հողն ու կ'ըլլար արեա՛ն ծով... :

ԳԻՐԳ ՄԸ ՈՒՆԻՄ

Ունիմ գիրք մը սրտիս մօտ ,
Սընարիս քով, ձեռքիս տակ ,
Իր էջերն են խընկահոտ
Մագաղաթներ դեղնորակ . . . :

Զայն գըրամով չե՛մ գընած ,
Էի մանուկ մ'ընչազուրկ . . .
Աքսորանքէն նոր դարձած
Տժգոյն աղջնակ մը որբուկ . . . :

Ծանօթ տիկին մը փարթամ ,
Իբրեւ ժամանց , խաղալիք ,
Զայն ինձ տըւաւ որ կարդամ
Հեքեաթի մը տեղ փոքրիկ :

Երբ կարդացի զայն մենիկ ,
Խաւար հոգիս լուսացա՛ւ ,
Մոռցայ զրկանք , նախատինք ,
Կարօտ , մորմոք , ամէ՛ն ցաւ . . . :

Մէջ « Կարօտի Նամակ »ին
Լըսեցի ձայնն իմ մօրկան ,
Այնպէ՛ս տրտում , ցաւագին՝
Որ ես լացի՛ բարձրաձայն :

Ընդլըզեցայ գիրքին պէս
Մարդերուն դէմ՝ մարդասպան՝
Որ երազէն դէպ՝ կրկէս՝
Մահուան հրաւէր կը կարդան :

Օ՛ , մատներս իմ դողդոջուն
Շոյեցին « Հողը Կարմիր »
Եւ այն գըշխո՛յ « Լեռներ »ուն
Թագն ու զմրուխտն արփածիր :

Այդ երգերուն մէջ բոցէ
Սիրեցի ի՛նչ որ մեծ է ,
Ինչ որ սիրոյ հընոց է ,
Ինչ որ ժըպիտ կամ խո՛ց է... :

Որբանոցէն երբ փախած
Եկաւ եղբայրս օր մ'այցի ,
Բաժնեցինք ջուրն ու չոր հաց
Ու գիրքս իրեն ձօնեցի :

Եղբայրըս զայն կը կարդար
Քերովրէի հըրայրքով ,
Մերթ իր ձայնը դողահար՝
Կ'ըլլար ալի՛ք , կ'ըլլար ծո՛վ :

Իր ակնարկը նըւաղուն
Կ'առնէր կրրա՛կ աչդ գիրքէն,
Որպէս քերթո՛ղ, զըւարթո՛ւն
Կամ մարգարէ՛ լուսեղէն . . . :

Աւետարա՛նն էր ան մեր,
Կր կարդայինք ծընկաչոք . . . :
Թէև անհո՛ւն, ճոխ գա՛նձ էր,
Հրա՛շք . . . չըգողցաւ զայն ո՛չ ոք . . . :

Անցան օրերը բոլոր,
Ձանձրոյթ ու վիշտ ցանեղէն . . .
Տարին եղբայրըս զինուոր,
Ետ չըգարձա՛ւ կըրակէն . . . :

Հիմայ մեն ու վըշտաբեկ,
Երբոր ուսերըս ցաւին՝
Կըրեւով կեա՛նքըս անպէտք՝
Չորցած կոճղի նըման հին ,

Կը բանամ գիրքըս դեղնած . . .
Իր մէ՛կ քերթուածն իսկ բա՛ւ է՝
Որ իմ հոգիս ամպամած՝
Այգի ցոլքին հետ օրրէ՛ . . . :

Ունիմ գիրք մը սրտիս մօտ,
Աընարիս քով, ձեռքիս տակ .
Իր էջերն են խընկահոտ,
Մասունք, միւռոն ու նշխարք . . . :

19-11-1943, Փարիզ

Ա Ս Ե Մ Ա

Ուղիէանին ունեցար ալեկոծ ո՛ւմն անսահման
Ու մերթ բախիւնը քնքուշ տատրակներու թեւերուն...
Ճանչցար հըմա՛յքը խօսքին, աղնըւաթռի՛չ մը տածման
Եւ ջերմութիւնը կեանքին՝ մահուան դողին մէջ անհուն:

Երգեցիր խոնջ բանուորին վաստակն հացին դառնահամ,
Օրհներգեցիր մայր բնութեան փառքն ու բարիքը բերրի,
Ծինչ կեանքն ըրաւ քու ձեռքերդ իր փուշերով արնաքամ,
Անցար անվա՛րձ, գլխիկոր՝ պերճանքներէն աշխարհի:

Այլ ճոխութեամբն հոգիիդ երկնեցիր կեանքով՝ անվախճան.
Հորիզոններ պարզեցիր ու կամարնե՛ր ծիրանի...
— Խարխուլ սեղան մը թափուր եղաւ ցաւի քու վրկան —
Ըրիր բառերը բիւրե՛ղ եւ երազները՝ ոսկի...:

Ապողոնի կայսրութեան դուն գեղարքա՛յ լուսադէմ,
Քերթողն հերոս՝ որ գիտցաւ համադրել Երգ ու Արիւն,
Ու խօսքէն գործ ու կեանքէն երթալ մահուան դէմ դժխեմ
Եւ զերդ բողոք եղեռնին՝ փշրել քընա՛րն իր թրթռուն:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺՆ

ՈՒ

ԻՐ ՔՈՅՐԸ //

Ահա նորէն

Անհունօրէն

Մինակ ես ,

Լուսնակին տակ ,

— Լո՛յս անյատակ , —

Կ'երազես :

Հովիկ մը հեզ

Կը բերէ քեզ

Հին յուշեր ,

Սրտիդ լարին

Դեռ կը փարին

Յոյզ ու սէր . . . :

Ու գիշերն ուշ
Երազ մ'անոյձ
Կը ծորէ ,

Հողիդ վրդով
Իր հրմայքով
Կ'օրօրէ . . . :

Աստղերուն աակ
Ինչո՞ւ մինակ
Կը խօսիս ,

Ո՞ր ողիին
Դու սրտադին
Կը ժպտիս . . . :

Հողիդ բողբոջ
Շուրթիդ դողդոջ
Կը հեղեն

Բարբառ մ'աղուոր ,
Կըշուրթաւոր ,
Ոսկեղէն ,

Ու սոխակին
Եղանակին
Նուրբ խաղէն՝

Երգերդ սիրուն
Յանդեր թրթուուն
Փս'իս կ'ուզեն . . . :

Երգի՛չ անվարձ
Եւ անտեսութ՛ի
Բոլորէն ,

Դեռ ես խոհեր
Վիշտեր ու սէր
Քեզ կ'օրրեն...

Կեանքը կարճ է
Աւա՛ղ , կ'արժէ՞
Որ մաշին

Մորթն ու հոգին
Աստուածայի՛ն
Քերթողին . . . :

— « Լըսէ՛ , քոյրիկ ,
Յիմա՛ր պղտիկ
Շաղակրատ . . .

Ինչպէ՛ս կ'երգեն
Հովերն ամէն
Դաշտ ու անդ...

Սա երազուն
Սիրուն առուն
Կը սահի ,

Մշտադալար
Զորակն ի վար
Բուրալի ,

Խոհ մ'անանուն
Քու աչքերուն
Մէջ ծաւի

Ծիր է դըրեր,
Անհուն ըստուեր
Մը ցաւի:

Ըսէ՛, Քերթող,
Թախիծն ու դող
Ինչո՞ւ քեզ

Կը համակեն...
Յաւի ակէն
Կ'ըմբոշխնես...

Որո՞ւն համար
Դուն անհամար
Յաւ բարձած՝

Դողգոթային
Յուրտ կատարին
Ես դարձած...

Զրկուածներուն
Յաւերն անհուն,
Հեծքն ամէն,

Գըթոտ արդու
Հոգիդ ինչո՞ւ
Կը տանջեն

Եթէ չըլլար
Հաւատքս անմար,
Յոյսս անեղծ՝

Ուրեմն ինչպէ՞ս
Ըլլայի ես
Բանաստեղծ... »

Սոխակն հիմայ
Իր թուփին վրայ
Յնծագի՛ն ,

Ձըրի՛ կուտայ ,
Հոգեհրմայ
Մեղեդին . . .

Բի՛ւր աղամանդ
Աստղերն անթարթ
Երբ փայլին՝

Վա՞րձք կը հայցեն
Արարիչէն
Երկնային . . . :

Ի՛մ ալ անվարձ ,
Երդերս անդարձ
Թող տանին

Կաթի՛լ մը սէր ,
Յոյսի կայծե՛ր
Աշխարհին ,

Ու լիաբուռն
Ես ամենո՛ւն
Տամ գանձերս՝

Խօսք մը սրբաի
Մերթ արուսբի
Շիթն աչքէս :

ՅԱՃԱԽ ԿԵԱՆՔԻՒԴ ԿԸ ԽՈՐՀԻՄ

Յաճախ կեանքիդ կը խորհիմ, օրերուդ հէք ու նըկուն,
Սեւ աչքերուդ թախիծին, հըպարտ գիծին շըրթներուդ,
Ակօսներուն լայն ճակտիդ՝ երազանքի, խոհի հուն,
Եւ այտերուդ տըժգունած, և ձեռքերուդ սլարտասուն... :

Տառապեցա՛ր, եղբա՛յր իմ, օրերդ եզան դա՛ռն այնքան՝
Որքան զինքը Գողգոթայ տանող քայլերն Յիսուսին...
Կեանքին իբրեւ խորթ զաւակ, մաշուող բանուոր յողնաջան
Վերադարձար գլխիկոր, հիւսնդ յաճախ, ձեռնունայն... :

Գործատիրոջ հրէշային խըղճմտանքին առջեւ կոյր՝
Հացըդ դժուա՛ր չահեցար՝ կ'այլակնիրո՛վն արիւնիդ...
Փշրե՛ց ներկան սուրբ իղձերդ ճիրաններով սայրասուր՝
Ծինչ կ'արիւնէր խորն հոգւոյդ դեռ երէկիդ վէրքն անլուր... :

Ու վայեցի՛ն գլխուդ վրայ գիշերային չա՛ր բուեր
Ու վըհուկնե՛ր քինայորդ... ու թափեցին գետնաքարչ
Հագագներէ խռպածայն ճահճային հե՛ստ լուտանքներ...
Ծինչ հրաշալի ե՛րգն հոգւոյդ գէպի Արփին թեւ կ'առնէր... :

Փարիզ, 1945

ՄԱՐՏԿՈՒՀԻՆԵՐ ՈՂՋԱՍԷՁ

Կ'ողեկոչեմ ձեզ այսօր,
Ո՛վ շուշանէ ձեռքերով
Եւ աչքերով արեւի
Մարտկուհիներ ողջակէզ:
Երեք տարի է արդէն
Երեք անգամ ոճրական,
Երբ նոր ներոն մը խուժողով,
Ամփիթատրին մէջ արեան՝
Գազաններն իր բընազդին
Ձեր սրբութեան արձակեց. . . :
Ահազանգով դրղըրդացուց հողն համակ.
Ու սարսափով մը խելայեղ դուք տեսաք՝
Հրասայլերու անհաշուինդ անցքէն վերջ,
Փըլուզումներն և աւերներն ահաւոր
Ձեր ծաղկաւէտ ու խայտաշէն տուներուն,
Ու դիակներ, դիակներ թերպերն ի վար փըլատակ. . . :
Սաւառնակներ շանթագալար թնւերով՝
Աստղերէն վար դըժոխք մ'ամբողջ տեղացին

Օրոցքներու, դամբաններու վրայ խաղաղ՝
Գարուն մ'ազուտոր իր վարդերու բոյլին մէջ
Վերածելով մոխիրի... :
Ի տես անլուր նախճիրին՝
Ձեր տատրակի նուրբ փետուրներն յեղակարծ
Արծիւներու ամրաթռիչ
Յաղթ թեւերուն փոխուեցան
Եւ ձեր վարդի հոգին ըզգաց թէ փուշէ՛ր,
Միա՛յն փուշեր ծակծրկող
Պէտք էին արդ ձեռքերու դէմ սըրբապիղծ ,
Եւ գառնուկն հեղ ձեր աչքերդուն մէջ հանգչող՝
Բաշե՛րն հազաւ վրիժամըռունչ առիւծին :

Պահն հասած էր ընդվըզումին սրբազան ,
Ընդյատակեայ պայքարին ժամն հասած էր .
Հարկ էր փակե՛լ գործարաններն ու բերդերն ,
Ըշտեմարան և ագարակ փակե՛լ պինդ՝
Խուժանին դէմ մահասլաց ,
Ձէնք ու պարէն փոխադրող
Մէն մի սայլակ , ճեպընթաց
Կասեցընե՛լ կողոպուտի վազքին մէջ՝
Եւ արտերուն մէջ փըխրուն
Ա՛լ դադար տալ անընդմէջ
Արօրներուն ժիրաժիր .
Զրմել խաղողն ու զայն նետե՛լ վերըստին
Հոգին բեզուն շերտերուն .
Ձե՛ր իսկ ձեռքով հըրկիղել
Զինարաններն ու խորտակել կամուրջներն

Քան թէ յանձնել թշնամիին շահագործ

Ուժը երկրին քոնագրաւ.

Եւ արգիլել որ սե լիշապն արիւնռուշտ՝

Ձե՛ր երկրին մէջ, ըսպառազէն ձե՛ր գէնքով՝

Իր խուռնախիտ վաշտերն անեղ ձեզի՛ դէմ

Գաղանօրէ՛ն չըզինէր...

Վաստակաբեկ ձեր տաժանքով, ձեր արեամբ

Սընունդ չըտար տըզրուկներուն թունալի:

Ձեր մատներով հիւսուած մէն մի թել, կըտաւ,

Չընէր պատանքն երբայրներու գերեվար

Եւ կամ պարանն ամրակուռ

Կախաղանի մ'ոճրական...

Ընդյատակեայ սէգ պայքարին աննահանջ

Դատաստանի ժա՛մն է արդ... .

Ճըգնաւորնե՞ր, ուրուականնե՞ր են աննիւթ

Որ բանտերէն Օշլիձի,

Ճամբարներէն ու քանդակներէն տըղմածածկ

Բերուեր են հոս: Կը խարխափեն ձիւնին վրայ,

Կը դողդըղան, ցընցոտիներ ունին լոկ

Ուսերնուն վրայ հալումաչ...

Կըմախատիպ ո՛վ անդամներ մահադող,

Տիեզերքին դէմ նետուած՝

Ո՛վ մարդկային խոշտանդում...

Կը փսփրսա՞ն, կը հառաչե՞ն, կ'աղօթե՞ն
Թէ լոկ անէծ'ք, լո'կ բողոք են մարմնացած :
Ժըպիտն — աւա՛ղ — բողբոջեցա՞ւ օր մը գէթ
Այս աչքերուն, այս շըրթներուն վրայ ծիւրած
Ու ծաղիկներ թուլչանքն իրենց բուրեցի՞ն
Այս այտերուն, այս մատներուն վրայ սառած :
Կը սրսրփան, կը հեւան .

Դաստակներու, ծունկերու

Սարսուռն ընդհատ, ծընօտներու ցաւատանջ
Կափկափումով կը շատնայ . . .

Մինչ մըտրակներ, օձերու պէս գալարուն
Կը շառաչեն անխընայ

Արիւնլըւայ լանջքերուն վրայ կապտածիր՝
Պարան մ'անգութ հաստաբետ

Թեւերն անոնց կը չարչըրկէ ամրապինդ
Ու կը խըրի հեղձհեղձ ոսկրերուն . . .

« — Գաղտնի՛ք մը լոկ, ո՛վ կիներ ,
Խոստովանուած լո'կ գաղտնիք

Մ'այս գըլուխներն ուսերուն վրայ դեռ կանգուն
Կըրնայ պահել . . . » կը գոռայ ձայն մը վազրի :
Լո՛ւռ են կիներն, ու դամբանի՛ լըռութիւն :
Աղջիկ մ'ահա մարտիրոսի մ'աննիւթական
Քայլերով կ'առաջանայ :

Կը գողայ ձայնն, այլ վճռաբար կը խօսի .

« — Ո՛չ ոք զինած է մեր ձեռքերն ու հոգին ,
Լո'կ մեր կամքն

Ու մեր խըղճին թունդ պատգամն

Ուսուցին պարտքը վրէժին .

Ու վարձկաններ չենք բընաւ
Գաղտնիքն հողւոյն Յուդային պէս սակարկող...
Եւ ձեր վճռին վերջնական
Պատրաստ ենք արդ...» :
Կատաղանքի խօ՛ւ մրրիկ...
Մահատեսիլ խոշտանգում
Հարուածներուն ուղղածիւք... :
Զիւներուն վրայ կարծես վարդե՛ր կը բանան
Վէճքերէն վար ծորող շիթերն արիւնին :

Գիտե՛ն, գիտե՛ն կիներն արդ,
Գաղափարի մարտկուհիները գիտե՛ն
Թէ ա՛լ կ'երթան անյապաղ
Մարտընչումին սրբազան
Տուրքը վերջին իրենց կեանքո՛վ վըճարել :
Թէ խուցերուն մէջ հեղձուցիչ կազերու,
Դիակնակէզ փուռերու մէջ ճենճերող
Կամ փրտախտի մանրէներով պատուաստուած
Իրենց ոսկրին և միսերուն աւերո՛վ
Կ'երթան քաւել դործն հողւոյն... :
Ճըգնաժամի օրհասական այս պահուն,
Մազերնէն վար ծորող արիւնն յորդահոս
Ճակատներուն վրայ անոնց
Մարգարտացող կ'ըլլայ պըսակ մահափայլ... :

Ըսէ՛ք, քոյրե՛ր հողելոյս,
Ո՛վ շուշանէ ձեռքերով
Եւ աչքերով արեւի

Սրբուհիներ՝ ողջակէզ.
Երբ Շաքէներ, ժան տ'Արքներ
Ձեր սըրտին խորը սաղմոսներ երգեցին
Եւ ձեր արեան կայլականերէն կարկաչող
Կանչն յաղթալո՛ւր որոտաց՝
Դուք չըզգացի՞ք թէ խարոյկի մ'ահաւոր
Հըրդեհն արդէն ձեր մազերէն փողփողէջ՝
Եւ ուխտեալի ճակատներէն լուսագէտ՝
Դէպի աստղեր ծիածանուող թա՛ղ որպէս՝
Շողերն անմահ դէպ՝ Արշալո՛յս կը սըփռէր... :

Փարիզ, 1947

Մ Ա Յ Ր Ս

Կ'ապրի լըռակեաց անմիտ ժըխորէն հեռո՛ւ աշխարհին,
Ու մեկուսացած յուշերովն անցեալ, վիշտովն իր ներկայ,
Թօթափած կեանքին ըղձանքներն ունայն, յոյզերը չընչին,
Մարդկային խորո՛ւնկ խոհերու ձայնին կ'ուենկընդդէ հիմա:

Լուսամուտին քով կ'աշխատի անդուլ օրերը ձմրան,
Հինէն նոր կարել թոռներուն համար՝ իր գիւտն է աղուոր,
Մինչ ձիւնը կամաց կ'իջնէ ծառերու մերկ ճիւղերուն վրան,
Մերթ կը կարդայ ինք, մերթ ալ կը գիտէ ճամբան հեռաւոր,

Ու կամքէն կարծես անկախ կը ժայթքի հառաչա՛նք մը խոր...
(Զիւնին տա՞կ մընաց արդեօք կորուսեալ զինուոր իր տըղան)
Սակայն ան չուզեր բաժնել մեզի հետ վիշտերն իր բոլոր,
Կը ժըպտի անոյշ Հերմիկին խելառ մէկ խօսքին վըրան...:

Ձմրան գիշերներ թոռներուն համար ձայնովն իր մեղմիկ
Կը սիրէ պատմել Հայոց պատմութեան դրուագներն աղուոր,
Մինչ սիրէնի մը գուժկան ճիչը սուր՝ Պուրժէի մօտիկ՝
Կ'արիւնէ յանկարծ սիրտն համատարած գիշերին անդորր...:

Իր ծունկերուն վրայ Միհրանիկն հիմա քուն մըտաւ յողնած •
Մեծ մօր ձայնն անոյշ օրօ՞ր մ'էր թէ լոկ հեկեկա՛նք խորունկ...
Ի՛նչ փոյթ... մանկիկն հեզ ահա քընացաւ ու հանին կամաց
Անոր վրայ փրփեց կորուսեալ հօրկան վերարկուն տաքուկ... :

ՋԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՂԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հո՛ւս եւն մասունքն իր լքուած՝ խոպան արտի մը եզրին...
Փայտէ խաչի մը թեւին՝ անձրեւներէն աւերուած
Անուն մ'անյայտ ու թիւեր... պատմութիւնն իր հէ՛ք կեանքին...
Հողակոյտին կը հսկէ զինուորի բաւն իր կանանչ... :

Մոռացութիւն եւ ըստուեր... Յիշատակի ո՛չ մէկ բոյր
Պիտի գուցէ բուրվառէ չիրիմն այստեղ մոլորած...
Անմոռուկի ոչ խակ փունջ մ'որ սիրտի պէս վըշտածոր
Կամ աչքերու պէս խոնաւ լա՛ր արցունքներ սրգամած... :

Դեռ երէկ ի՛նքն ալ կ'ապրէր ու կը ժրպտէ՛ր վարդերուն...
Կը զգար սրտին մէջ յորդող դարունն երա՛կ առ երակ,
Ըստեղծագործ խոկումին հեւքերէն սիրտն էր տրոփո՛ւն... :

Կամ աննըկո՛ւն ճակատն ու ժրաջան ձե՛ռքն էր անխաբ,
Որ պիտի կեա՛նք տար հողին, քարերուն՝ ձե՛ւ ու հասակ,
Որ քրտինքո՛վ պիտ' ուզէր օծել արտերն՝ ո՛չ արեամբ... :

ՈՒՍԱՆՈՂԸ

Ո՛հ, աամիկ չէ գործատան դէմ ըսպասող
Սա հայ տըղան սեւաչուի,
Ձեռքերն անոր չունին վէրքեր ու թոքերն
Անվարժ են դեռ պողպատներու պայքարին
Մէջ չնչելու կուպր ու մոխիր թունաւոր:
Դեռ չէ փարած անոր ազնիւ արիւնին
Սալերու դէմ տաշուող ժահրը մետաղեայ
Ու մորթն անոր անէծքի պէս ծակծրկուած...
Ան չէ եկած դեռ դէմ առ դէմ՝ մրցակից
Ճիւղաղային ըմբիշին՝
Մեքենային դժոխալուր
Ու փորձած ուժն անոր հետ...
Ձեռքերն անոր ձիւնաթոյր
Ծըծումքներու այրուցքով չեն կոտտացած:
Ուսանող է, սակայն աղքատ ուսանող՝
Որ չարաչար նախ պէտք է կեանքն իր չափի:
Գործարանը խորթ է իրեն, անծանօթ.
Իր աչքերուն մէջ խորասոյգ ու կրքոտ

Կեանքի տարբեր երազ կայ...
Հոն տեսլական խոյանքներու հոգեթռիչ
Ամբողջ աշխարհ մը հըրայրքով կը թրթռայ...
Իր նայուածքին դէմ կը շողան քաղցրօրէն
Վարդերն ամբողջ թերթիկներով մեղրածոր՝
Կիլիկիոյ մէկ գեղակառոյց աւանին :
Դեռ այրի մօրն աղապատանքը ջերմիկ ,
Ծաղկահասակ քըրոջ ժըպիտն աղուական ,
Գուցէ և դեռ գեղազանդուր , ամօթխած
Դըրրացի հայ աղջընակի մը քնքուշ
Պատկերները կարօտանքով կ'օրօրուին... :
Իր տեսլապաշտ հոգին ունի գերագոյն
Պաշտումն՝ աւեր ու թողլըքուած օճախին
Ու կը զգայ մերթ թէ կուրծքին տակ կը փրփրէ
Վըրէժ մ'արդար հողին համար բռնադրաւ
Եւ ի խնդիր եղեանի մէջ խողխողուած
Աճիւններո՛ւ նահատակ...
Մինչ բըռունցքներն իր սարսռալէն կը զսպեն
Ընդլըզումն իր հողին
Արշալոյսի շողերուն պէս բըռնկող :

Կը բացուի դուռը մետաղի գործաստան
Իր երկաթէ ծանր ու մեծղի թեւերով .
Պահ մը միջոցը կը լեցուի խըլաշօինչ
Ու մոլեգնող ու ծաւալող աղմուկով ,
Անիւններն ա՛լ սարսռաթաւալ պոռթկումով
Գալարաթռիչ , խուլ զայրոյթով կը հեւան ,
Մշտահօլով ու համաշափ կըշռոյթով

Կը բըզըքտեն , կը յօշոտեն խօլաբար
Նոր կերպերով ու չափերով օժտելու
Նիւթը վաղուան քաղաքակիրթ ապրումին
Եւ կամ ռազմի մ'ոճրական . . . :

Ահագանգով կը սարսռայ հիմը շէնքին ,
Ելեքտրաշարժ անիւներ շանթ կը սրտին
Հոլովոյթին մէջ պողպատէ մուրճերուն :
Սալին իյնող մէն մի զարկ՝
Կեղեքումի , ըսպառման

Երգ մ'է տրտում հացին համար դառնահամ
Ու մահազանգ ապրուստի . . .

Մինչ վերէն վար ծորող մուրի անձրեւին
Ու խոնջէնքի համայնակուլ ցաւին մէջ
Կը պրկըւին , կը կոտտան

Վաստակաբեկ ոսկորներն ,
Հիւժեալ ջիւղերն ուսանողին յոգնատանջ՝
Բուխերիկներն օդին մէջ

Աշտարակուող զերթ երախներ դիւական՝
Մուխ ու մոխիր , ծուխ ու ծըծումբ կը թքեն
Ու պահ մ'արեւն իրենց ետին կը խեղդեն . . . :

Ես կը խորհիմ հայ տրդուն — մե՛ծ ողջակէզ —
Կաթիլ կաթիլ արտասուող իր քրտինքին ,
Ըսպառումին իր դաժան ,
Եւ ամէն օր Գողգոթայի այս ժայռին
Դէմ փըշըւող իր մաքրաշող երազին . . . :

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ա.

Լըքուած անկիւնը դաւիթին կիսաւեր՝
— Կողոպուտի հէ՛ք մնացորդ —
Վերադըտանք զայն սիրտ մ'որպէս զոր մաշեր
Են հոգն ու վիշտն ու կարօտ,

Օր մ'երբ տանջուած, արեւակէզ ու տժգոյն
Երկու որբեր, այրի մ'հէք,
Աքսորի սև ճանապարհէն դարձանք տուն՝
Ճամբորդի պէս նաւաբեկ:

Քարուքա՛նդ էր ակութը մեր, աւերակ՝
Որպէս դամբա՛ն մահաստուեր...
Ձէր ճարճատեր ա՛լ այնտեղ կա՛յժ մը կըրակ,
Սեմն ալ մամուռն էր պատեր:

Ո՛ւր էր, աւա՛ղ, մեր հին բունիկն՝ ընդունող
Ամէն գայլայլ ու արեւ,
Ո՛ւր էր ծաղկած ալպետանը լուսաշող,
Վառ վարդերն ու թարմ տերեւ...:

Մառանն էր ճո՛խ, կարասներուն մէջ մաքուր՝
Մեղրը, կարագն ու շաքար,
Հօրս քրտինքին ձօն՝ մանանայ երկնատուր՝
Կը հոսէին անըսպառ... :

Խըմորը պիրկ, դոր տաշտին մէջ լիւբա՛ր
Մայրիկս աշխո՛յժ կը շաղուէր,
Կը նօսրանա՛ր, կ'առատանա՛ր, կը պոռթկա՛ր
Իր սիրոյն պէս ինքնանուէր :

Աւա՛ղ, ոչի՛նչ կը մընար մեր լուսաւոր
Անցեալէն... լո՛կ լըքաւեր
Ժանգոտ նօմանն՝ որ կաղանդէք մ'իբր աղուոր՝
Հայրիկս Պոլսէն էր բերեր :

Արծաթաշող ասեղն անոր նուրբ ու սուր
Կարեր էր բիւր լաթ, թիկնոց,
Հարսի բեհեզ, նորածինի խանձարուր,
Մեր խորանին նոր ծածկոց :

Եւ անիւն իր՝ կարուհիին հետ ճարտար՝
Երգեր էր ե՛րգ դաշնագեղ,
Իր թաւալումն եղեր մրմո՛ւնջ ոսկեբառ,
Սիրերգ, օրերգ, մե՛ղմ գեղգեղ... :

Լուռ է հիմայ... Մօրըս սիրտին պէս տանջուած
Ու սըղաւոր անո՛ր պէս...
Արծաթազօծ անիւն իր Ժանգ է պատած,
Շարժն իր դարձած՝ դո՛ղ մը հեզ :

Ա՛խ, կը յիշե՞ս, ըսէ՛, կայտառ մանուկն ա՛յն,
 Եղբայրս անմեղ, սեւաչուի,
 Որ կը փորձէր բի՛ւր հընարքներ կանթիդ վրան,
 Էիր ընկերն իր խաղի:

Իր ինքնաշարժն էիր, քիչ մը կաղընթաց,
 Շըռընդալից, թաւալուն,
 Կամ երազող հոգին կուտար քեզ յանկարծ
 Օդանաւի մ'ահե՛ղ չուն...

Ջրմեռն ալ երբ փըռէր ճերմակ իր սաւան,
 Ծածկէր տանիքն ու փողոց,
 Ու երբ մոռնար մեզ մեր Կաղանդ Տէր-Պապան
 Ծխնին փըլած, դուռը դոց,

Դուն այդ ատեն կ'ըլլայիր նաւն հեքեաթի,
 Կը տանէի՛ր մեզ հեռուն,
 Գեղակառոյց երազներուն հրաշալի
 Կը բանայիր լոյսէ դուռն...

Հիմայ ոչի՛նչ ունիմ ալեւս յուսալիք
 Ո՛չ իսկ պատրանք մ'օրորուն...
 Տանջուող հոգիս ալ կարծես փա՛կ է գալիք
 Վարդ ու զըւարթ օրերուն... :

Ձե՛ս իսկ կարող կաբել ըզգեստ մը սուգի,
 Կանթըդ ա՛լ ձեռք մ'է կոտրած...
 Լալկան մրմունջդ հոգիիս մէջ կը սուզի,
 Գիրերդ՝ հեքեա՛թ անիմաց... :

Բայց կը տանի՛ր քեզ հետս քաղքէ միշտ քաղաք
 Յոգնատանջ սիրտ մ'իբր հըլու,
 Կորած եղբորս, քսնդուած Տունիս յիշատակ՝
 Քեզ արցունքո՛վս իւզելու... :

Փարիզ, 2-1-1943

ՆԱԽԺԻՐՆ ՕԴԷՆ ԿԸ ՍԱԽԱՌՆԻ

Օդամաւայիմ պատերազմի մը առքիւ

Նախճիրն օդէն կը սաւառնի այս գիշեր...
Արեւելքէն Արեւմուտք,
Սաւարակուռ ըստուերներէն իրիկուան
Թեւերն հրձիգ հըրէշներուն օդաթռիչ,
Բազէշներուն պողպատեայ,
Գոռումներով ու խոյանքով խելայեղ
Կը բըզըքտեն թաւիշ կուրծքը գիշերին :
Սաւառնակի թեւերն ահա կը սուրան
Այսահար, խօլ վիշապներու որոտով
Ու շանթերու խելացնորիչ սըլոցքով
Ամպերու մէջ կը նիզակուին զերդ ամպրոպ...
Անոնք կարծես լարուած, սնուցուած բլլային
Ախտապարար բընազդներու մոլուցքին
Մէջ փրփըրող ու դիզուող
Ոճիրներով և ոխերով քինայորդ...
Հիւանդ ջիղերն են զալարուող բռնութեան,
Երակներն են ախտակուտակ ցասումին,
Աւերումին, հըրկիզման՝

Որ այս գիշեր խաժամուժով մը դաժան՝
 Պիտի պոռթկան, պիտի պայթի՛ն սարսուղին...
 Գուժարձակներ կ'եղերդեն
 Վերջաշխարհի փողերուն պէս ահաւոր...
 Մահը կ'ոռնա՛յ հազարաձայն հագագով...
 Նըկուղներու մէջ մըթին,
 Խըրամներու մէջ խոնաւ
 Ամբոխը հոծ սեղմըւած՝
 Կը սարսըռայ օրհասական դողերով...
 Երախաներն իրենց մօրկան ծունկերուն,
 Քրդանցքներուն փարելով
 Մահուան տարուող գառներու պէս կը մայեն...
 Ծերունիներ խելագարի աչքերով
 Կը լըսեն վազքն օղաթըռիչ դեւերուն
 Ու կը խորհին, գուցէ դժոխքն այս գիշեր
 Ճիւղներու թեւերով
 Ու երախովն հըրէշներու թունաւոր
 Պիտի երկիր արշաւէ...
 Կը կափկափեն ծընոտներն ու կը դողան
 Անդամները ջրղաձգական սարսուռով.
 (Ռազմադաշտին վըրայ, գուցէ այս պահուն,
 Երիտասարդ զինուոր տըղաքն իրենց պերճ՝
 Սըւինահար՝ դսւցէ մահուա՛մբ կը պսակուին...)
 Քաղաքին վրայ, վերն առկախ,
 Ի՞նչ են ջահերն այս տօնական, երփներանգ,
 Որ օդին մէջ աստղերու պէս կը փալփլան...
 Հրախաղութեան ի՛նչ կայծկըլտուն տեսարան...

Տեղատարա՛վը հըրահրուտ անձրեւին...
Սաւառնակի հաղարաւոր թեւերէ
Ռըմբակոծո՛ւմ, ուրմբակոծո՛ւմ խօլաշոինդ...
Կը սասանի ընդերքն հողին հրաքըխած,
Կը ճարճատին, վար կ'իյնան,
Ռումբերու տակ, կանգուն ամէն շինութիւնք,
Հըրդեհ մը հոծ, բազմածաւալ կը լայննայ,
Կը լափլիզէ հորիզոններն հեռաւոր
Ու ծուխն ահա ոլորուելէն կը լայննայ,
Կ'այրի՛ն, կ'այրի՛ն թաղեր ամբողջ, աւաններ,
Նաև մարդիկ նըկուղներու մէջ կ'այրին
Եւ կամ ողջ ողջ փլատակներու տակ թաղուած
Բըզըքտըւած, խորշերու մէջ անծանօթ
Կ'անշընչանան յեղակարծ
Ծերպերու տակ փըլատակ:
Դըղըրդաղին կը խորտակուին բազմայարկ
Շէնքեր չըքեղ՝ մուխ ու մոխիր ցայտելով:
Փապուղիներն ասֆալթէն դուրս կը ժայթքեն
Խողովակներ ջուրի կաղի, ելեքտրի,
Անշնչելի դարձնելով օդն հեղձուցիչ...:
Ու կը պայթին ընդհուպ ոռումբերն « յամեցող »
Ու խառն ի խուռն երկինքն ի վեր կը նետեն
Առարկաներ, թեւեր մանկան ջարդուփշուր,
Խոցոտած գլուխ մ'աղջըկան,
Որոնք կ'իյնան խարոյկին վրայ վերըստին
Հրկիզուելու, մոխրանալու վերջնական...:
Վայնառուններն ու քրքիչներն աղեխարշ,
Նաև փախո՛ւստն յուսահատ

Ողջակիզուող ամբոխին... :
Կը պրկըւին մըկաններն
Ու վիրաւոր երակներէ լայնաբաց՝
Կ'իջնէ արիւնն ակերու պէս յորդահոս...
Ռազմի ըստուերն ուրուային
Բոցերուն վրայ կը դառնայ պարն արիւնի
Ու ծիծաղն իր չարաշուք
Մահաստանին մէջ կը լայննայ քրքջածայն... :

Սաւառնակներն ահա կրկին կ'արշաւեն...
Խնջոյքն արեան չէ գուցէ
Դեռ կատարեալ... եւ աւերն՝
Հաւասար իր ցասումին... :
Դեռ Մողոքին ողջակէզ են պարտաւոր.
Գուժարձակներ խուլ կեղերջով կը հեծեն.
Խրենց ժըխորն ահալուր
Գիշերուան մէջ անցքը մահուան կը գուժէ :
Ի՞նչ են սակայն վերն, այնտեղ
Թիթեռներն այն երկնածեմ
Որ դէպի վար հողին շունչով կը ծըփան,
Մանանա՞յ են, թե՞ րթ են վարդին ըսպիտակ,
Փետուրնե՞րն են հրկիզուած
Հրեշտակներուն՝ երկինքին մէջ ահաբեկ... :

Թըռուցիկներ կը ձիւնեն
Թւերէն վար վիշապներուն երկնասլաց...
Մատներու մէջ դեռ կը սարսուռ ջղաձիգ՝
Հորիզոնէն եկող մահազդ մը դժխեմ...

Ո՛վ հրէշային հեղնութիւն,
Բարբառնջանքնե՛ր լուսանքի,
Ու գետնաքարչ հաղագներէ խրոպաձայն
Վիժած խոստո՛ւմն արդարութեան անօթի
Եւ յանկերգներն ապարդիւն՝
Քարոզներու և ճառերու շքնական
Որոնց իբրեւ ապացոյց՝
Սաւառնակի թեւերէն մա՛հ կը ծորի....

Փարիզ, Ապրիլ 1944

ՋԻՆՈՒՈՐՆ ԻՐ ՁԻՈՒՆ

Ա.

Կը տօնէի՛ր մարմանդներուն մէջ դալար
Կեանքն անկաշկանդ ու թեթեւ,
Արեգակով տաքուէ, բոյրով հողմավար
Կ'արբենայի՛ր, նըժո՛յգ սեւ:

Կ'եռար արիւնդ ձիու առոյգ երակէդ
Կապոյտին տակ անսահման,
Բաշդ՝ հովերու համբոյրին ձօ՛ն արփաւէտ,
Բեգաս մ'իբրեւ յաղթական...:

Քեզ կապանքող սանձ ու թամբէն ձերբազատ,
Դոփիւնիդ հետ, ուժգնօրէ՛ն
Կ'արձագանգէր վըրընջիւնըդ կենսախայտ՝
Գետն եզերող ուղիէն...:

Կը ցըցէի՛ր արծաթափայլ պայտերդ վեր
Ու փոշիին մէջ ոսկի
Կը լոգնայի՛ր երանութեա՛մբ հեշտասէր
Որաներուն քով հասկի:

Քե՛զ ալ աւա՛ղ, պատերազմի են կանչեր,
 Ո՛վ անլեզու, հէք մարտիկ,
 Շալկած ահա զէնք ու մըթերք կ'ելլես վեր
 Լերան կողէն դարձդարձիկ:

Սանձուած հիմայ, լոկ բեռնակիր, յետին գրաստ՝
 Լեզուդ չորցած, կախ բերնէդ,
 Լուռ ու կարծես խոկուն կ'երթաս ռազմադաշտ,
 Բռնած տղմուտ արահետ...:

Հին փըքոցի նըման նիհար, կը ֆըշաս
 Ու կ'ընկըրկիս լուծիդ տակ...:
 Կը սայթաքիս ամէն բոպէ, մաս առ մաս
 Կը չափես տի՛ղմն անյատակ...:

Մըտրակ մ'անգուլթ կը շառաչէ կողիդ վրան
 Ու հայհոյա՛նք մ'անպատկառ...
 Բայց չես շարժիր, այլ կը խըրիս յոգնաջան,
 Վիրաւոր, խոնջ, փոսն ի վար...:

Գրելխուդ վերեւ, միշտ կը գոռայ հրետանին,
Կ'այրէ բոցը քու ուռնողեր
Ու բաշիդ մէջ կը մըխայ հոտը խանձին՝
Զերթ խընկաման մահաստուեր...:

Մինչ կը լըսուին ռազմադաշտէն ձայներ խուլ
Վիրաւոր հէք մարմիններ
Կը դալարուին, կը կըծկըւին սայրասուր
Ցաւերու մէջ կարեւլէր...:

Անասունի հոգիդ միշտ հաշտ ու անդորր՝
Պիտի երբեք չըմբըռնէ
Եղբայրասպան ռիսն ու ոճիրն անաւոր
Ու վատութիւնն ի բընէ:

Նայուածքդ անոյշ հրաւէր կուտայ ա'լ մահուան,
Հոգիդ տակաւ կը փախչի...
Քունըդ խաղա'ղ ըլլայ, անդին օգնական
Ու քե'զ զըրախտը երկնի...:

1944 Փետրուար 4

ԱՍՈՒՊՆԵՐ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Քաղցրամրմունջ օրբերդին հետ մայրենի,
— Հին օրերու բոյր ու համբոյր անըսպառ —
Ընդունեցի քեզ ղերդ նշխա՛ր պաշտելի՝
Բայց չըգիտցայ սէ՛ր էիր դուն թէ բարբառ...:

Օր մ'արեւոտ բլրան կողին վրայ դալար,
Հայ մըշակին քաղցր երգին մէջ գալարուն,
Ուլի մայիւն, ալ կարկաչուն, սրի՛նդ գոհար՝
Քեզ արձադանդ գըտայ բնութեան ձայներուն...:

Ապա խունկի կապոյտ ամպին հետ ծածան,
Խորանին սուրբ ըստուերին մէջ խորհուրդի,
Ունկընդրեցի քեզ, — Պատարագ հոգեձայն —
Միւռոնաբոյր նարեկ, շուշան Շնորհալի:

Հակած ահա մասեաններուդ վրայ ոսկի,
— Կը թնդայ մինչ հին յաղթերդիդ ձայնն իմ մէջ —
Կ'ոգեկոչեմ քեզ, վեհ լեզու մայրենի,
Ըզմայլումի, սիրոյ հրայրքով միշտ անչէջ:

Նաւասարդեան շեփորներու շունչն ես դուն,
Միջնադարեան աշուղներուն փունջն ես դուն,
Կոմիտասի « Անտունի »ն ես կողկողուն,
Մերթ աղօթք ես ու մերթ բողոք գալարուն . . . :

Օրհնեա՛լ ըլլան թող քերթողներդ հին կամ նոր ,
Որոնք նրբին քանդակումով ըրին քեզ
Կոթող սիրոյ , նըւագարան մեղրածոր ,
Սիւն աստղափայլ , վառ ատրուշան լուսագէտ :

Հայաշխարհի աւերներէն արդաւանդ
Կոփուած քընա՛ր՝ ուր ծաղկող երգն է անմեռ ,
Արագածի զմրուխտ ծոցին մէջ հնաւանդ
Նոր աշխոյժով արդ կը սլանաս լոյսն ի վեր :

Փարիզ, 25 Նոյեմբեր 1944

ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻՆ

Երկիր, երկիր հայրենի, իմ հեռավոր սրբութիւն,
Դիցավէպի մ'էջերէն յառնող ոսկի՝ քերթըւած,
Հուսեղ օրրան Նարեկին, Շնորհալիին իմաստուն՝
Եղեմակա՛ն օթեւան՝ ուր բնակեցաւ Ինքն՝ Աստուած . . . :

Արշաւաստ՝ յր գետերէդ կ'անցնի կարկաչն արիւնին
Արամներուն, Հայկերուն, յաղթապըսակ պապերուս,
Հովերուդ մէջ հեշտալուր լեցուեր է մրմունջն հեշտագին՝
Մամիկներուն մեր բարի, հէքեաթներուն ոսկեհիւս . . . :

Մրրիկներուդ մէջ կ'երգեն յաղթութեան բիւր շեփորներ,
Ջրվէժներուդ մէջ եռուն և ուժգնութեամբ հրաշալի
Ռազմերդն անոնց կ'առնէ թե . . . Արծիւներուն այգաջեր
Երամն ահա ծագէ ծագ՝ կ'ըլլայ խոյանք վիթխարի . . . :

Ի՛մ Հայաստան, ի՛մ երկիր, ժանա դուպարներն ու դաւեր
Ժամանակին ու մարդոց ըրին քու ծոցդ աւերակ .
Բայց դո՛ւն, երկիր՝ իմ զմրութիւն, երէկ խոնջ ու լքաւեր՝
Այսօր դալար ես, յուռթի, ըզգեցած բոյր ու երանդ . . . :

Աւանդական դարերու երազալո՛ւր անդաստան ,
Մենք, զաւակներդ հեռաւոր, չորս հովերուն, տարագիր,
Թաց աչքերով կ'երազենք բռնագրաւ հողդ երէկուան
Ու մեր բաժի՛նը կ'ուզենք արեւիդ տակ կենսալիւր . . . :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Պարոն Ե. ՃԻԻԼԷՐԵԱՆԻՆ

Լուսաբացին՝ քրսան և վեց հովիտներէ
Շուշան քաղենք չափրակներով մարգարտացող
Ու սլանդուխտի կարօտաբոց մեր ձեռքերով
Թերթե'նք զանոնք վերածնութեանդ յաղթանակին ,
Եղեմական հայրենի հող :

Քրսան և վեց անգամ թրթռա'ն թող չեփօրներ՝
Որպէս յաղթերդ աւանդափառ՝ զոր հնչեցին
Յաղթահասակ ու հըրաչեայ Հայորդիներ՝
Դիւցազնագեղ տօներուն մէջ նաւասարդի :

Քրսան եւ վեց մոմեր վառենք մեր Կողոյն դէմ
Ու բուրվառներ ծրխենք խունկով մեր կարօտին ,
Իբրեւ բոցեղ ատրուչաններ՝ զոր ջահեցին
Մեր հեթանոս ու քրմական հայրերն ազատ՝
Մարմարակերտ մեհեաններուն մէջ հաւատքին :

Քրսան եւ վեց փարչեր յորդին թող գինիի...
Կարկաչն անոնց հոսէ ժըպիտ ըսփոփարար

Կաթիլներուն մէջ մըկըրտենք մեր սիրտը խռով,
Յետոյ մարե՛նք ուրացման ու ոխի կայծեր՝
Բաժակներու մէջ ծիրանի... :

Քրտան և վեց աղաւնիներ թըռի՛ն այսօր
Ու ետ դառնան ձիթենւոյ ճիւղ մը կըտուցին...
Արարատի ճակտին շարուին — թա՛ղ դիւթական —
Հայրենադարձ նաւեր որպէս տապան նոյին... :

Ն Ե Ր Գ Ա Ղ Թ

Դադա՛ր քլլայ հալածական
Ու տարագնաց մեր քայլերուն,
Ուղիներուն անհանգրըւան
Եւ երթերուն մեր անկայուն:

Մեր կռուներուն տակ ծո՛վ արցունք
Ու ոտքերուն դէմ խոր վիհեր՝
Արեան շիթով չափեցինք հունն
Աշխարհներու մահահրաւէր...:

Օ՛, մեր անտուն թափառումի՛ն,
Մահախուճապ փախուստներուն
Վերյուն իսկ վէ՛րք է դառնագին,
Մշտաւանջի մաղձով փրփրուն...:

Օ՛, վիհէ վիհ քանի՛ անկում,
Գանի՛ խոցեր արնակայլակ
Եւ անշիրիմ քանի՛ աճիւն
Լացինք օտար աստղերու տակ...:

Խորհրդային մեր լոյս երկիր,
Արմենական մեր սո՛ւրբ օրրան,
Հարազատներդ քու տարագիր,
Եօթ ծովերով քեզմէ բաժան,

Սրտերն աղբիւր ցաւի պղտոր,
Օտար սեմին դէմ աղեկէ՛զ՝
Քու վերելքիդ հաւատաւոր՝
Քու բարբառո՛վդ օրհնեցին քեզ....

Եւ դուն, ոգի՛ն ցեղիս անմահ,
Լոյս ծիրկաթին՝ զիշերհերէն
Մինչև արևն հոգեհրմայ,
Մինչ յաւիտեան, գեղեցկօրէ՛ն

Լուսատարած.... Այսօր սակայն
Ի՛նչ հատուցում հայրենաբաղձ
Քու գոյութեանդ... երկնածածան
Երազի՛ր երթ՝ դէպ՝ աւետեաց

Բոյնդ երջանիկ... ձայնասփիւռներ,
Օգալիքնե՛ր դուք հրաշաձայն,
Չորս ծագերուն, աւետաբեր
Տարէ՛ք հրաւերն հայրենական:

Ներգա՛ղթ, ներգա՛ղթ... դադար ալլաւ
Հայկայ զարմին անդաստական,
Ճամբաներուն արիւնակէզ,
Իր քայլերուն անհանգրըւան....

Ս Օ Ս Ե Ա Յ Ա Ն Տ Ա Ռ

Պարոն Տ. ՉիճՈՒՆԻԻՆ

Այգաբացին ցողաթուրմ, անտառին մէջ հարեւան,
Հիացումով մանկացած՝ երգ մը բերնիս կուգամ ման.
Կը զուգերգեն ինծի հետ լուսակարկաչ ակ մ'անդին,
Հոս բարտիներ, թրթռաթել քընար՝ ծոցին մէջ հովին...

— Անտա՛ռ, կ'ըսեմ, թէ նախնիքս երկրպագու երբեմն քեզ՝
Որքա՛ն էին գեղամով ու բանաստեղծ խորքին մէջ...
Եւ եթէ վինն հովերուն դիւթեց հոգին անոնց հեզ,
Սօսեաց կախարդ անտառին չէ՞ր դիցուհին միթէ պերճ...:

Կ'ըսեմ, — հայրե՛րս հեթանոս, Արեւորդի՛ք ջերմեռանդ,
Երազամով վըհուկներ կախարդանքին բընութեան,
Մէջն աչքերուդ տեսիլքի հազարափայլ ճառագայթ.

Ձեր արիւնին մէջ եռուն՝ հազար վիշա՛պ նայիրեան,
Դուք երկչոտներ չէիք կամ ապերախտնե՛ր մեծ շնորհին
Երբ պաշտեցիք Արեւն ու երգը Սօսեաց Անտառին...

Ձեզ պէս զանոնք կը պաշտեմես՝ ձեր աղջիկն հարազատ...:

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ

Կարօտ մ'յաճախ ծանրօրօր տանջանքի պէս անսահման
Հողիէս ներս կը սուզի,
Կը դառնայ կանչ գերադոյն, մինչ մեկնումի մ'անվարան
Կ'ապրիմ հրապոյրը դադանի. . . :

Աչքերուս դէմ կը յորդին ջրվէժի պէս՝ Գեռաւոր
Հորիզոններն հայրենի՝
Որոնց կը զղամ դիւթանքին մագնիսական ուժն հըզօր՝
Ամէն օր քիչ մ'աւելի. . . :

Իմ պապերուս հողին վրայ կանգնած տընակս արեւոտ
Ծովու մ'ափին շափիւղայ,
Դռներն իրեն կը բանայ թեւերու պէս գորովոտ
Ուր սիրտս անսահման կը սուրայ. . . :

Տընակիս մօտ կը սահէր աղբիւր մը ջինջ, կարկաչուն
Ժայռի դողէն աղամանդ,
Իր նըւագին ունկընդիր էին ուլերն ոստոստուն
Ու ծաղիկներ լուսացայտ. . . :

Պատըշգամիս տակ սլացիկ վարդենի մը պչրանքով
Կ'երկարէր իր թուփը վեր,
Որուն շուքին օրն ի բուն դեղձանիկ մը հոգեթով
Գեղգեղէն կը ծիւրէր... :

Օրհնութեան պէս ծաւալուն՝ բոյրը հացին զոր կ'եփէր
Հանիս փուռին դէմ հրաշէկ՝
Մեր սեղանին կը կանչէր այրին աղքատ, որքն անտէր,
Պանդուխտն յոգնած, վըշտաբեկ... :

Իրիկուան դէմ երգելով ճամբաներէն ծաղկաւետ
Մըշակն երբ տուն կը դառնար,
Իր օայլակէն ոսկեծովի, ցորեններու հասկին հետ՝
Կը բուրէ՞ր դա՛շտը դալար :

Ջըրաղացներ կ'երգէին թեւերն իրենց քըսելէն
Մերթ ջուրին, մերթ աստղերուն,
Կ'իջնէր գիշերը խաղաղ, կաղնիի մը ճիւղերէն
Իմ տընակիս քիւերուն... :

Կարօտ մ'հիմայ ծանրօրօր, վէրքի հանգոյն հրահոսան,
Հոգիէս ներս կը սուզի :
Կը դառնայ կոչ գերագոյն, ճանապարհի մ'անսահման
Կը չնչեմ բոյրն արփալի... :

ԵՐԳԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՍՏՈՒԵՐԻՆ

Դուք կը նկատուի՞ք, գալարուելէն
Միջոցին մէջ՝ ո՛չ զերդ նըւագ
Կամ հեղասահ մէկ ջինջ վըտակ՝
Որ ծաղկաւէտ իր ամիւրէն
Կ'անցնի օծած մարդն ու պուրակ:

Յնծաթաւալ չէք մեղիդի,
Խոստումը չէք ուրախութեան,
Տարփատենչ հեւք սաղունական,
Զոր կը հըծծէ սիրտ մը սրտի՝
Աստղերուն տակ մեղրածորան...:

Ողբանըւագ լա՛ր էք բեկուն,
Հեկեկա՛նք էք ցաւէն ծաղկած...
Ոգիները մեր նախահարց
Հոն կ'արիւնին դեռ՝ շառագոյն
Ձեր խաղերուն մէջ մըկրտուած...:

Հեղեղներու պէս կը յորդի՛ք,
Հայ երակէն ծորող արիւն,
Ծրկարաձի՛ղ ու կողկողուն,
Ու մըխալէն կ'ելլէք երկինք
Ողջակիզուող սրտի՛ հանգոյն . . . :

Պ Է Պ Ի Ե Ր Կ Ի Ր

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԷՆԷԿԵԱՆԻՆ

Առագաստներն երազին թեւեր առին ոսկեման...

Մեկնի՛նք, հովերն են բարի ուղեկիցներ ուխտերթի,
Երբ տեսիւքին դարաւոր նաւերն արդէն կը մըխա՛ն
Կարօտի հո՛ւր ծըխանին բուրվառներէն ծիրանի:

Մեկնի՛նք, ընկե՛ր... կը լըսե՞ս, մեր միսերէն ու սրտէն,
Երակներէն ու խիղճէն մի՛շտ նոյն պատգամն է ներքին՝
Որ զօրութեամբ մ'իմաստուն, մերթ բարութեամբ, հեղօրէն
« Դէպի երկի՛ր » կ'աղերսէ, կ'աղբարարէ անձկազին:

Մեկնի՛նք անդիղջ, երջանիկ, մեր գոյութեան ու կամքին
Միջնասիւններն յաղթակերտ դեռ քար առ քար չըփըլած,
Ու թունամոյն չանհետած վահագնազեղ պարմանին
Հաճանչն հողեոյն ու մտքին և ազգանունն յաղթապանծ...:

Մեկնի՛նք անդարձ ու տանինք մեզ հետ ամէն, ամէ՛ն բան.
Հըպարտութիւն ու ժրպիտ և աստուածներ հաւատքի,
Հայ փառքերով բեռնաւոր Գիրն ու Գիրքեր Հայկազնեան,
Ե՛ւ մեքենայ, ե՛ւ արօր, վին ու վրձին այգալի:

Տանինք յուշեր պանդուխտի, և անուններ նահատակ,
Մեր հողույն մէջ զըմբռնուած և՛ հերոսներ անշիրիմ,
Տանինք մեզ հետ անբաժան փորձառութեան հանգանակ.
Սակայն մոռնա՛նք, ո՛ր մոռնա՛նք մեր հին վէճերն ոխերիմ...:

Անդի՛ն ընկեր, կը լըսե՞ս կախարդակա՛ն մեղեդին
Հայրենանիստ Սեւանին աստղաթաւալ ջուրերուն,
Ու տաղասաց սօսափիւնն Սօսեաց զմբուխտ Անտառին
Ու չեփորումն հընաւանդ Նաւասարդի տօներուն:

Առաջատներն երազին ա՛լ յորդեցա՛ն, յորդեցա՛ն,
Երթա՛նք... Ծովերն են ծրփուն ճանապարհներ օրհներթի,
Ու Նաւն հսկայ Տեսիլքին արդ կը մըխայ սրբազան
Կարօտի հո՛ւր ծըխանին բուրվառներէն ծիրանի:

Փարիզ, Օգոստոս 1946

ԱՐՈՒ ԼԱԼԱՅԻ ՎԵՐՍԴԱՐՁԸ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ՎԱՐՊԵՏԻՆ
ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻՆ

Եւ կարաւանը Արու Լալայի
Երբ հասաւ հեռո՛ւն, կուսական ասիեր
Ուր ո՛չ մի շըշունջ մարդկային ձայնի
Չէր բերում կեանքի մի փաստ օրհնաբեր,

Ուր աւազուտան էր փրփում անբերրի
Սաւանն իր կիզիչ, — անծիր գերեզման —
Խորշակն այրում էր դարբասներն հեռուի,
Մոխրի վերածում ժայռերն իսկ դաժան . . . :

Ուր ո՛չ մի թռչուն չէր երգում դիւթուած
Թըփերի վըրայ ծաղկած վարդենու,
Ու ոչ մի ջըրի կարկաչ լուսամած
Խառնում իր երգը հողմերին աղու,

Արու Լալան լուռ, խոկում էր, խոկո՛ւմ,
Իր հողում ջահեր չիջում մի առ մի,
Եւ մինակութեան ցաւն անապառա՞ւ
Կրծում էր սիրտը մեծ բանաստեղծի :

Մըրիկը ողբում էր ինչ որ մահերդ...
Լաց էին լինում աստղերը վերից
Եւ բոժոժները ուղտերին մէկ մէկ,
Մահազանգի գուժ թըւում անձկալից... :

Աբու Մահարին տանջւում էր մենակ,
Խօսում աստղերի և հողմերի հետ,
Շոյում ուղտերին խոնջ ու փոշեծածկ
Ու դիտում անյագ՝ ճամբաներն անհետ... :

Եւ Աբու Լալան հեծում էր, հեծո՛ւմ...
Արցունքներն աչքից մարդարիտի պէս
Շաղ էին գալիս աւազի ծոցում՝
Մինչ նա խօսում էր ուղտերին այսպէս.

« Գընա՛նք, կարաւան, դառնա՛նք նորից յետ,
Քանի չենք թաղուել աւազի տակով,
Ա՛խ որոճա՛լով մաշւում ենք յաւէտ,
Ես, իմ ահաւոր մտածմունքը խըռով

Ու դուք՝ ձեր վերջին ուտեստն ըսպառած...
Դառնա՛նք կարաւանս, ուրական, մըրիկ
Դեռ որոտընդոստ մեր դէմ չ'արշաւած...
Լուսնակ գիշերով հեռանա՛նք լըռիկ :

Ո՛վ արտեր յուռթի, աւաններ ծաղիկուն,
Շատրըւանի մօտ երազող վարդեր,
Արմաւենիներ ոսկեղէն հեռուն
Ու զուլալ ջրրի հընչո՛ւն կազէլներ... :

Ո՛ղ ժըպիտ կընոջ ու զաւկի համբոյր,
Մայրական արցունք և հօր օրհնութիւն,
Դուք հըրաշագօր իմ արեան աղբիւր,
Յաւերժող կեանքին իմա՛ստ զերագոյն . . . :

Էլ չե՛մ ուրանում, չե՛մ ատում ես ձեզ,
Երկիր ու երգիք, մարդիք ու եղբարք,
Եւ ամբոխ խոնարհ ու բանուոր դու հեզ
Ես սիրո՛ւմ եմ ձեզ խոր յոյզով անմար :

Հո՛ղ հայրենիքի, օրհնեալ հանգրըւան,
Դոյութեան կրօռւան, խարի՛սխ լուսեղէն,
Սո՛ւրբ է պայքարը ազատագրման,
Սուրբ են մարտնչող ուժերն համօրէն . . . » :

Երբ կարաւանը Աբու Լալայի՝
Աղբիւրի նշման մե՛ղմ կարկաչելով.
Թողնում էր անդարձ աւազն անջըրդի
Ու Տուն էր դառնում ամո՛ւր քայլերով՝

Հովը երգում էր մի ինչ որ սիրերդ . . .
Ծափ էին տալիս աստղերը վերից
Եւ բոժոժները ուղտերին մէկ մէկ
Օրհնաձայն զանգե՛ր թըւում բերկրալից . . . :

Փարիզ, Մարտ 1947

ՎՐԱՆԱՔԱՂԱՔԻՆ ԴՊՐՈՅԸ

ՕՐ. ՎԻՔԹՈՒԱՐ ԽԸՐԼԱՔԵԱՆԻՆ

Կը յուզուի սիրտըս քու հէք շէնքիդ ի տես, Հայ Դպրոց,
Կը կոթողուիս միամինակ դաշտի մ'եզերքն ամայի,
Կ'իջնէ անձրեւը երդիդ, կուլան հովերն ողբակոծ,
Այլ դուն անթարթ կը հսկես, հաւատարծարծ ա'չք սուրբի...:

Քուրջերու մէջ փաթաթուած ու թիթեղէ տանիքով
Հիւզերուն դէմ կը կանգնիս որպէս տաճա'ր հնամենի,
Որպէս կղզին արփաւէտ անջրպետին հողմախոով,
Կամ ովասիսը դալար՝ երաշտին մէջ աւազի...:

Կը յուզուի սիրտըս ի տես մաշած սեմիդ, Հայ Դպրոց,
Ուր յաճախանքն յուշերուս այս գիշեր զիս կը տանի
Քու պատերուդ դօսացած ու դըռներուդ զիմաց գոց
Ուր դեռ անցեալ մը կ'ապրի հին յուշերու սխրալի...:

Յնցոտապատ ու տժգոյն մանուկներու գլխուն վրայ
Կը կախուի ցած առաստաղդ՝ — երկնակամար ծիրանի —
Սըրահներէդ կը հնչեն երգերն անոնց հընօրեայ,
Ա. Բ. Գ.ը աղօթքի պէս դա'շն հոն դեռ կ'երկարի...:

Թըշուառութեան աւանին առունքէն ախտաւոր,
Փսիաթներով յարմարցուած ցած դըռներէն ուրուաշէն,
Ամէն առուու անձրեւին կամ արեւին տակ տոչոր,
Անոնք փութկոտ, ժիւրաժիր, հովանիիդ կը վազեն...:

Երբ բակիդ մէջ, ձեռք ձեռքի անոնք շուրջպար կ'ը դառնան
Մուճակներով հընամաշ, կօշիկներով պատառուն,
Նոյնիսկ բոպիկ ոտքերուն վրայ ես կը զգամ անսահման
Խոյանքն անմահ Փիւնիկին դէպի աստղերն ասմազուն...:

Անոնք ծիտերը եղան սև եղեռնին քանդուած
Անոյ՛լ բոյնին հայրական, ինկան գետին արնադէմ,
Բայց ճախրն ահա լուսեղէն սէգ թեւերուն երկնասլաց՝
Աղաւնետանդ քիւերէն ես երկիւղած կ'ողջունեմ...:

9-1-1945

ՈՎ Ե Ր Ա Ջ

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍԻՆ

Կ'ըսեն թէ գոյութիւն չունիս դուն,
Թէ յաճախ խոր քունի մէջ միայն
Կ'անցնիս մեղմ, ըստուերի պէս անձայն,
Կ'ըսեն թէ գոյութիւն չունիս դուն . . . :

Կ'ըսեն թէ մեր աշխարհն է լոկ նիւթ,
Անջրպետ ու տարերք ահաւոյ . . .
Արծաթին փայլն է լոկ գերհրգօր,
Կ'ըսեն թէ մեր աշխարհն է լոկ նիւթ . . . :

Դեռ մանուկ՝ ըզգացի որ կաս դուն,
Թէ կ'ապրիս հէքեաթի թեւերուն,
Աստղերու ճաճանչիւ մէջ թագուն,
Դեռ մանուկ՝ ըզգացի որ կաս դուն . . .

Գուցէ սէրն ու ժըպիտ քեզ ծընան,
Սրնուցին քեզ արցունքն ու կարօտ,
Ճակտիդ վրայ հիւսեց յոյսն իր նարօտ,
Գուցէ սէրն ու ժըպիտ քեզ ծընան . . . :

Գիշերը դարձուցիր վառ դիւթանք,
Աստղերու և լուսնի տօն համակ,
Վիհերէն ծորեցան ծով հեշտանք...
Գիշերը դարձուցիր վառ դիւթանք... :

Կեանքն եղաւ ա՛լ քեզմով տանելի,
« Ծշմարտին » մեղմացաւ խոցը խոր,
Ծաղկեցան եղեմներ հեռաւոր...
Եղաւ կեանքն ալ քեզմով տանելի... :

Աստուածն ու հրեշտակներ թե՛ւ առին
Հրաշասփիւռ մականիդ դէմ հրդօր,
Հոս՝ տաճար, վերը՝ դրախտ երկնաւոր
Աստուածն ու հրեշտակներ թե՛ւ առին... :

Քերթողը սընաւ քո՛ւ հաշիշով...
Իր հացին վըրայ մեղր ցանեցիր,
Իր հողին քնարի պէս լարեցիր...
Քերթողը սընաւ քո՛ւ հաշիշով... :

Ո՛վ կախարդ եւ անոյշ բռնաւոր,
Զիս դամած աչքերուդ հըմայքին,
Տա՛ր հողիս խաղերուդ քըմայքին,
Ո՛վ կախարդ և անոյշ բռնաւոր... :

Դեռ կ'ուզեմ կանթեղել գիշերն ուշ,
— Ո՛վ է, ո՛վ՝ որ հեռուէն կը քրքջա՛յ... —
Մագնիսիս աչքերո՛ւդ հողեհմայ...
Ո՛վ երազ, ո՛վ ցընորք մոգանոյշ... :

ԴԱՃՏԱՆԿԱՐ

ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՆՈՅՇ ՃԵՐԱՀԱՆԻՆ

Դեղին ծովե՛ր ցորենի . . .
Երբ ա՛լ կ'իյնայ երեկոն՝
Հորիզոնէ հորիզոն
Ոսկին անծա՛յր կ'երկարի...:

Երբ կը բռնկի երեկոն
Հովն իր գիրկով կը տանի
Բոյր ու փրփուր ծիրանի՝
Հորիզոնէ հորիզոն . . . :

Ակօսներ լոյս կը ցոլան ,
Բոյր ու փրփո՛ւր ծիրանի...
Հովն աստղերուն կը տանի
Հասկերուն բոցն հոտեան...:

Հասկերուն մէջ ոսկեման ,
Ափ մը կակաջ արնադոյն
Ու ծծմորներ կապտաւուն
Ա՛լ գիրկ գրկի կը հեւա՛ն...:

Դէպի աստղերն ասմազուն՝
Ակօսներ լոյս կը ցոլան . . .
Դեղին ծովերն հրահոսան
Կ'ալեծը՝ փին այս պահուն . . . :

ՅԱՅԳԱՆԿԱՐ

Ծաղիկներ մարգարիտ կը շարեն
Լըճակին ափն ի վար շափուղայ,
Լուսընկան՝ հովահար արծաթեայ՝
Կը շարժի ամպերու շրջարշէն:

Ուռիներ, կիթառի պէս թրթռուն,
Հովերուն թեւերուն մէջ կուլան...:
Գորտերու համերգին բազմաձայն՝
Կը խառնէ հսկայ քու մ'իր վայիւն...:

Փոսերու մէջ լուցկի կը վառէ
Փոսուռան ոտքերով ոսկեման,
Այծտերեւն արբեցման բուրվառ է...:

Յորենի արտերէն ոսկեմած
Սըրինդ մը ցաւազին կը ծիւրի...
Իր դայլայլն աղօթք է թէ քերթուած

Մը՝ սիրոյ յուսակտուր մեղեդի...:

Ն Ե Ր Ձ Ն Չ Ո Ւ Մ

Դո՛ւն, շարական երկնալուր որ մեղրածոր աղի պէս
Դուրս կը ժայթքիս էութեանս ընդերքներէն մի առ մի,
Նըմաններուս մէջ տարրեր, երջանկագոյն զիս կ'ընես
Եւ աչուրներս կը լեցնես հեղութիւնով դառնուկի:

Քեզմով հոգիս կը դառնայ ջինջ հայլի մը տեսիլքի,
Հորիզոնէ հորիզոն լոյս երազներ կը շողան,
Արեւն ահա փերթ առ փերթ այտելուս վրայ կը շիկնի
Ու կ'ընէ զիս բիւրեղի կամ ծաղիկի մը նըման . . .:

Ու կը դառնամ հովի՛ պէս, թեթեւ ուրախ արտուտիկ,
Նըւագներուն, բոյրերուն հետ քոյրանալ կը ցանկամ,
Ա՛լ կը մոռնամ այս հողին տըւայտանքն ու արհաւիրք,
Տրտում հոգերն ալ կեանքիս կ'անցնին երամ առ երամ...:

Ո՛վ գեղանկար անմեկին և՛ բացակայ և՛ ներկայ,
Զով հովերու հեշտալուր ու հոտեան չունչն որպէս,
Աստուածաճայն երգ մ'ահա չըթնեցուս վրայ կը մընայ,
Ու կը թրթռայ դեռ հոգիս նուրբ լարերու պէս անտես...:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԻՆ ՄԱՀԸ

Քերթողի մահն է ցնցում աստղերէն մինչ անդրաշխարհ,
կարծես տաճարն էր լոյսին՝ որ փուլ կուգայ դըրրդագող,
Մարմար սիւներն յաղթակերտ կ'իյնան բեկոր առ բեկոր
Ու կառարէն աստղափշուր՝ կը թաւալի Ջահը վար . . . :

Ինք դաշնալուր խորան մ'է մարդոց սրտին դէմ ծաղկած,
Քիչեր, աւա՛ղ, կ'ընդունին մասունք մ'անկէ զերթ նշխար,
կը ձայնակցին աղօթքին և յուզումէն դողահար
կը հաղորդուն իր հացովն ու գինիով սրբարբած . . . :

Հիմերն անոր հոյակապ՝ սիրոյ վըրայ են յենած . . .
Շաղախները պատերուն՝ բորբ արիւն են յորդագին,
Ու սանդուղներն երկնամերձ կրծոսկորն են քերթողին :

Ողնածոծոփն են բռնկած կանթեղները դմբէթին,
Աչուրներն իր մոմե՛ր են կաթիլ կաթիլ ըսպառող . . .
Ինք հրաշակերտ տաճարն է՝ որ ա՛լ կ'իյնա՛յ դըրրդագին . . . :

ԳԱՐՆԱՆ ԱՌԱՒՈՏ

ՕՐ . ՍԻՐՎԱՐԴ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆԻՆ

Զիւնն է հալեր
Հովիտներուն ,
Մօտն ու հեռուն՝
Կանանչ կալեր . . . :

Զորն է դալար՝
Ուր նորածին
Գառներ կ'արծին
Ազահաբար . . . :

Ամպերուն մէջ
Կը ծածանի
Ծիածանի
Երիզը պերճ ,

Կ'արփազօծուին
Արտն ու պուրակ
Երկընքին տակ
Գարնանային :

Հո՛ն , ժայռերէ՛ն
Ա՛լ կը յորդի
Ակը յուռթի
Զըւարթօրէ՛ն ,

Կը կարկաչէ՛
Երգի մը պէս ,
Երգն իր կարծես
Սիրոյ կանչ է . . . :

Մեղու մ'ոսկի
Հովէ՛ն գինով
Լոյս թեւերով
Թեթեւ կ'անցնի ,

Ու նորագարթ
Ծաղիկներուն
Մօտ օրն ի բուն
Բըզզի՛ւն զըւարթ :

Մէջը հողին
Հունտեր անտես
Մասներու պէս
Ժիր կը շարժին ,

Պուրակներէ՛
Մանիշակին
Բոյրն՝ հեշտագին
Համբո՛յր մըն է :

Գարո՞ւն, գարո՞ւն,
Լոյսի տարափ,
Ծրնծղայ ու ծա՛փ
Մեր սըրտերուն...:

Տակն աստղերուն
Որքա՛ն տենչանք,
Աո՛ր հառաչանք,
Յոյզե՛ր անհուն,

Սիրտէ ի սիրտ
Քանի՛ պաշտում
Ու վերացո՛ւմ
Սիրով անվիշտ:

ԱԶՆԱՆԱՅԻՆ ԻՐԻԿՆԱՄՈՒՏ

Մեղմ իրիկունն
Ըստուերներուն
Մէջ տօգոյն՝
Փլեւեց երկար
Իր տրամալար
Թախծութիւն...:

Ինկան արդէն
Ծառ ու ծաղկէն՝
Բոց ամէն,
Գիշերն հիմա
Ա՛լ պիտի գայ
Ծանրօրէն . . . :

Հոս ամէն ձայն
Կ'ըլլայ դամբան
Լըռութեան,
Միջատ ու բոյս
Ա՛լ մահասոյց
Կը քնանան:

Մինչ խեղճերուն
Հոգն յարածուն՝
Այս պահուն՝
Օ՜ անխընայ
Պիտի չատնա՛յ
Գալարուն ,

Պիտի սուգով,
Արտասուքով
Հոգեխռով՝
Բաժակն յորդի
Ցաւի յուռթի
Ակերով . . . :

Թող գիշերուան
Ըլլայ շրջանն
Անսահման,
Ննջեն ընդմի՛շտ
Մորմոք ու վիշտ
Մարդկութեան :

Քե՛ղ ալ օրօ՛ր,
Սիրտ վիրաւոր,
Վըշտածոր,
Քո՛ւնն է միայն
Երանական
Քու անդորր . . . :

ՀԻՍՑԱԿԱՆ

Պօսքի տիտան,
Ոսկեքերան
Վարուժան •

Յոյզի խորան,
Սիրոյ օրրան
Վարուժան •

Կնդրուկ բուրեան,
Շնորհի շուշան
Վարուժան •

Հոյս ատրուշան,
Բորբ դաշխուրան
Վարուժան •

Քրնար Գողթան,
Հա՛յր քերթութեան
Վարուժան •

“ Յ Ե Ղ Ի Ն Ս Ի Ր Տ Ը ”

ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒՄԻՆ

Սա՛ է սրկիհն հանճարին

Երազայորդ մատուցման .

Սաղմոսարանն իր խնկաբոյր երգերուն՝

Որուն վըրայ ժամեր յար,

Աչքերս անթարթ ու երկիւղած կը ծորեն

Կարծես ակերն հիացումիս վերասլաց

Ու պաշտումիս ձիւնասպիտակ շուշաններն

Որպէս մոմեր հըսկումի

Այս էջերուն դէմ կ'առկայծին մըշտովառ :

Ձեռքերուս մէջ սի՛րտ մ'ունիմ,

Քընարահար Քերովբէի սի՛րտն անմահ՝

Որ երակներն իր յորդավէժ արիւնին

Յեղին սրտին մէջ պարպեց

Ու զայն հեղուց դիւցազներու , սուրբերու

Եւ դարերու Արմենական փառքին մէջ ,

Հիթանոսեան հաղորդութեամբ մ'հրաշսլի . . . :

Եւ այս բիբերն հրաշատես ,

Մարգարէի լուսակայլակ այս բիբերն՝

Որոնք տեսան ու լացին
Հայկականերու փեռեկտըւած ածիւններն
Եւ արցունքի տեղ թորեցին ուղխօրէն
Արի՛ւն, արի՛ւն վըշտածոր՝
Բըխած սրտին մաքրամաքուր ակերէն՝
Ոսկեհնչիւն լարերուն վրայ քընարին
Բիւրեղացած եղան չեչտե՛ր մարտագոռ . . . :
Նըժգեհն Ազգին բաբախուն հեւքն է այստեղ,
Մարգագոհի հղեռնաւոր բոցին վրայ
Արձակուած ո՛ղբ երկնացունց՝ որ սարսուռովը ռխին
Եւ շանթերու որոտո՛վը մըրըկաշունչ՝
Կ'ողեղինէ անմար փոխ-վրէժը ցեղին :
Ձեռքերուս մէջ նահատակի սիրտն ունիմ,
— Արիւնող սիրտ Յիսուսի —
Որ Այաշի դազանային որջին մէջ,
Խողխողումով մ'անիմաց, մորթոտեցի՛ն դահիճներն . . . :
(Ըսէ՛, Աստուած, քերթողիդ եղերածամ շիջումէն
Երկիրն ինչպէ՛ս չըղըղըրդաց ցասումով,
Արեւն ոսկի հոծ խաւարը չը պատեց
Եւ աղբիւրներ կարկաշաձայն կեղերջով
Ձըցամբեցա՛ն յեղակարծ . . .) :
Բայց սի՛րտդ անմար, վահագնագե՛ղ Վարուժան,
Ձեռքերուս մէջ, հոգիիս մէջ տըրոփուն.
Այս հրածորան սիրտը անմա՛հ է յաւէտ
Ու մերթ այնքա՛ն է տրոփուն՝
Որ կը թըւի թէ փւնիկի մ'յաղթական
Թեւեբախումն է մոխիրներէն վերածնող
Եւ որ հոգիս իր ճախրին մէջ պարուրած՝

Իր տեօիւքին, մըտածման ոլորտներուն կը տանի...
Հայրենաբա՛ղձ դու Ողի,
Ներգաղթումի այս օրերուն պատմական
Թո՛յլ տուր, տանի՛նք յաղթօրէն,
Սի՛րաբդ և սիրտը ցեղին՝ մեր սիրոյն մէջ ընդելոյզ,
Այն հողին վրայ, որուն ճամբան լուսաւոր
Բու քերթօղի արցունքիդ բորբ շիթերով,
Մարտիրոսի սուրբ արեանդ
Վարդակարմիր կայլակներո՛վն է գըծուած :

ԱԶՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՕՐ. Ն. ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻՆ

Աչքե՛ր, աստղերն հոգիին
Ու փարոսներն հուրհուրան՝
Ներաշխարհի փոթորկայոյզ ծովերուն
Ափերն ի վեր կոթողուած,
Ուր կեանքը զերթ փրփրագալար առագաստ՝
Գըրոհ կուտայ զղըրդագին
Ու մերթ պարտուած ցըռկանաւ՝
Կը կոծկոծի նահանջի մէջ կենազրաւ....:

Աչքե՛ր, արե՛ր կեանքին,
Դուք կը շողաք իմացական կամարին
Ոլորտներէն լուսամած՝
Եւ ըմպած խինդն հոգիին՝
Բոսոր վարդեր կը բանաք
Սրտի տրտում հովիտներուն մէջ անայց....:
Շըղարշըւած երբեմն անլուր ցաւերու
Ամպերուն մէջ, խաւարչտին
Կ'ըլլաք արցունք ու կ'անձրեւէք չիթ առ չիթ....:

Աչքե՛ր, ամպրո՛ւյ հրահոսան ,
Ու երբ սիրոյ խռովայոյզ
Հորիզոնէն կը սուրա՛ք
Որպէս նետեր շանթարձակ ,
Ձեր տենչանքի մրրկումէն կը բռնկի՛ն
Անդաստաններ մըտածման ,
Ու ժայռ կամքեր՝ բերդերու պէս անառիկ՝
Կը մոխրանան ձեր բախումէն յեղակարծ . . . :

Աչքե՛ր, լիճե՛ր կապուտակ ,
Լիալուսին գիշերներու մէջ ցոյտող
Մեղրաջուրեր օրօրուն ,
Յոյս ու պատրանք գիրկընդխառն՝
Երկու կարա՛պ լուսագնաց՝
Ծրփանքին մէջ ձեր երազող ջուրերուն
Ահա յուշի՛կ կը նաւեն . . .
Ու կը ծաղկի նունուֆարն
Հոն զերդ ժըպիտ երկնամած . . . :

Աչքե՛ր, մոմեր դուք առկայծ ,
Ոգեղինուած կանթեղներն
Հաւատքի սուրբ խորաններուն գէմ արծարծ՝
Ու կընդրուկով պարուրուած
Երկնակարկա՛ռ կերոններ . . .
Դուք մարմնացեալ մագնիսներն
Աղաչական՝ դէպ՝ Աստուած :
Ո՛վ սուղակներ գերիմաստ
Որ յոյզերու ովկեանէն

Եւ Վիհերէն ըզգացական ծովերուն
Դուշակութեան հրաշատես
Մարգարիտն՝ ի կը քաղէք...:

ՄԱՅՐ-ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԴՈՒՔ ԼՔՈՒՆԺ

Ու կ'երազէք... Կրազի քրմուհիներ՝ մոլորուն,
Ձեր մատներն երբ չիթ առ չիթ կուլան կոտտանքն ասեղին,
Որուն ծայրէն անտրտունջ դուք կը քաղէք օրն ի բուն
Փշրանքն հացին արնաքամ, սովի բաժինն այդ յետին:

Աշխատանքի, տաժանքի, զոհարերման խաչին քով՝
Դուք նըւիրման ու ցաւի կերոններ էք մշտավառ
Որոնք յուշիկ կը պլպլան անդէնական խորհուրդով
Ու կը սպառին տրամածոր արտասուքով ոգեվար...:

Սիրոյ չըքեղ պարտեղին ո՛վ դուք վարդերն հոգեթով,
Դեռ չարբեցած շոյանքովն արևներու տարփալի
Ու ջուրերու կարկաչին չըմպած երազը գինով՝
Շանթի մը խօլ համբոյրէն դարձաք այրող մօրենի:

Այլ ձեր մոխրէ՛ն իսկ յառնող ծրլարձակ ճի՛ւղ մը դալար՝
Կանանչ ընծիւղ մը մանկան նոյն աւիչէն ուռճացող՝
Հողին կապեց, — ո՛վ հըրաշք — տատանող թռփը արկալ՝
Որուն ոստին թառ առին գեղ ու գրգանք լուսացող...:

Ու կերազէք . . . գուրսը ցուրտ ու բուք ձըմեռ է հիմայ,
Քամին կ'անցնի սուրաւով, գալարաշունչ ու խոցող.
Գիշերուան մէջ երբ սարսէ ձեր տան հիմերն անխընայ՝
Օրօրոց մը բոյնի՛ պէս կ'երգէ գարունն սսկեշող . . . :

Երբ աչքերուն մէջ մանկան ճանչցաք քանդի՛չը անսիրտ՝
Ձեր երազի պոլլատին, գեղեցկութեան անաղարտ,
Չանիծեցիք, չատեցիք անմեղ աչքերը վրճիտ,
Բայց ձեր օրօրը եղաւ խոր հեծկըլտո՛ւք մը վըհատ :

Ձեր ձեռքն յաճախ է գրահաւած չքեղանքովն ապարդիւն
Խորհրդանիշ մատնիլին՝ ո՛չ իբրեւ սին պաճուճանք,
Այլ իբրեւ զէ՛նք ու ծածկոց ակնարկներու խայթոցին
Եւ հեղնանքին գէմ անդու թ մարդոց նետի՛ն թունարձակ :

Ձեր ցաւը մե՛ծ է, խորունկ, ծովերօ՛ւ պէս փոթորկող
Ուր ձեր կեանքը՝ թաղլրքուն, անոք ու հէք առադաստ
Կ'ուզէ սուղուիլ . . . Այլ անոյ՛ն մանկան ըրբեր լուսաշող
Եւ ձեր խիլճը գեռ հողի՛ն ձեզ կը կանչեն անընդհատ . . . :

ՕՐՕՐ ՀԵՐՄԻԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Օրօ՛ր, հրեշտա՛կս, քընացի՛ր,
Տե՛ս, երիկունն ա՛լ ուշ է,
Մեր ժամն արդէն կը յուշէ
Ննջելու պահն աստղածիր:

Պարիկն այս լուռ գիշերին՝
Ձեռքերն իր լի աւազով՝
Անցաւ դռնէն որպէս հով,
Քունն ցանկելով իր չորս դին...:

Աղուոր աչքերդ ա՛լ փակէ՛ ,
Անոնք կրկին կը բացուին
Երազներու աշխարհին
Պալատին մէջ պորփիւրէ:

Հոն ամէն ինչ անոյշ է
Ձինջ աչքերուն պէս մանկան,
Կակուղ բուրդին պէս դառան,
Ակերու պէս բիւրեղէ . . . :

Հոն հրեշտակներ թեւաւոր
Քեզ համար փունջ կը քաղեն
Ու թիթեռներ նրկարէն
Քեզ կը տանին դաշտ ու ձոր...

Պուսրիկներ պար կը պարեն
Վարդերու վրայ արփածին,
Ճերմակ ուլեր կ'արածին
Ամպերու գիրկն ոսկեղէն...:

Լիճերու մէջ կապուտակ
Կարապներ նուրբ ու թեթեւ
Որպէս տեսիլ աստղաթեւ՝
Յոյլ կը սահին լուսնին տակ...:

Բարձրդ ճերմակ գլխուդ տակ,
Վերադ՝ վերմակ կակուղիկ,
Գըրպաններդ մերգով լիք...
Օրօ՛ր, օրօ՛ր, իմ հրեշտակ...:

Ծառ ու ծաղիկ ա՛լ քուն են
Մեր պարտէզին մէջ լըռիկ,
Շունիկ, ուլիկ ու ճուտիկ
Հոն գիրկ դըրկի կ'երազեն...:

Հ Ա Յ Ե Լ Ի Ն

Լիճ մ'էիր յըստակ, լոյսի շողերուն զիմաց օրօրուող.
Ասողերն ու լուսնակ կ'ալիճըփէին շրջանակիդ մէջ
Ու խորհուրդ մ'անճառ կը պըսպըղար միշտ, պրիսմակ ոսկեշող
Ծոցէդ լուսառէջ:

Անծիր ջուրերուդ զիմաց կը նաղէր — նարկիդ հիասքանչ —
Թովիչ աղջընակ մ'հասակով սոսի, լոյսէ մազերով,
Ու զով ափերէդ կը սիրէր քաղել մաղորիտ ու կակաչ,
Վարդեր հոգեթով . . . :

Տե՛ս, սա տանջակոծ կինը ջուրերուդ զիմաց անապակ,
Խորշոմներն իր խոր, մաշուքն յարաճուն ճանչցաւ անձկադին
Ու լացաւ ճակտին կնճիռներն իր հոծ, ծամերն ըսպիտակ
Դէմ քու անդունդին . . . :

Քու խոր անդունդին՝ ուր մութ ըստուերներ երկիւղ կը մաղեն
Ու թանձրութիւնն հոծ կը չափէ խաւարն ահե՛ղ վիհերուն,
Մինչ ափերուդ վրայ ուռի մը կուլայ օրրելով ճիւղերն՝
Վախճա՛նն իրերուն . . . :

ԼԻՒԲՍԵՆՊՈՒՐԿԻ ՊԱՐՏԵՋԻՆ ՄԷՋ

Մայիսն հոս զմրուխտ հուր է վերըստին,
Փառատօն գոյնի. բորբ, բազմաբուրեան,
Արեւն իր հրաշէկ ցաներ է ոսկին՝
Ածուներու թարմ ծոցին հոտեւան:

Համբոյր կը ծորի հովերէն անցնող,
Ծառեր հընաւանդ կը հսկեն բարի.
Աքասիան հա՛րս է, փունջերո՛ւ ցնցող.
Մարմանդն երփներանգ կը խայտայ յուռթի:

Ցայտաղբիւրներու լուսանձրե՛ւն ահա
Ու տաւիղն հնչուն շտարբւաններուն...
Հոն, մարմարակերտ պատուանդանի վրայ՝
Արձաններ փառքո՛վ կը նային հեռուն:

Ժո՛րժ Սան, բարե՛քեզ. ո՛վ վրկայ խոկուն
Բորբ ապրումներու անցեալ ծաղկումին...
Մինչ դուն խաղաղած կ'երթաս դարերուն՝
Օ՛ հրայրքի, յոյզի պայքա՛րն իմ ներքին...:

Փարիզ, 1944

Մ Ր Ր Ի Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Ո Փ Ի Ն

Ե.

Հովե՛ր, հովե՛ր խստաշունչ, բազմահազա՛դ հրբեշներ,
Անդուսպ շունչն էք տարերքին, ուրականնե՛ր օդաչու
Որ փրփրերախ կը սուրաք, ծագէ ի ծագ անհամբեր,
Ձեր արձագանքը կուտան անդն ու անդունդն ահարկու :

Ովկէանի ջուրերուն բազմահազար ճի՛չն էք դուք .
Փրփրաստսան նաւերու գըղըրդիւններ շառաչուն,
Բեւեռներէն բարձրացող բիրտ բըռունցքներ մահաշուք,
Որ կը ծեծեն, կը փշրեն կուրծքը լայնծիր ջուրերուն... :

Բուրդերու պէս կը ցրցէք կանաչ ջուրերն ովկեանին,
Մերթ կը փորէք մոլեգնած՝ խորունկ վիհեր անկայուն
Ու խեւացնոր կը վազէ՛ք, անյոյս կ'ողբաք... անձկագին,
Խուլ հրծծիւնով կը տուայտի ձեր մեծ հոգին երերուն... :

Ու երբ կ'անցնիք շամբերէն, մացառներէն ըստուերոտ,
Օրհասական ճիւղ, աղմուկ, բոյրեր վայրի, փռին հոծ
Կը խառնըւին իրարու, գէպի ձորակը ընդոստ
Կ'իյնան ճիւղեր ճարճատուն գըղըրդիւնով վըշտակոծ... :

Անապատին մէջ յանկարծ դանդաղ շարանն ուղտերու
Ուղեկորոյս կ'առնէ կանգ, կուրցած շունչէն ձեր վայրի,
Որ մինչ երկինք կը հանէ գորշ անապատն ահարկու,
Ու կարաւանն յուսաբեկ՝ փոթորկին մէջ կը տուայտի :

Խաղաղութիւնն ա՛լ ըլլա՛յ ձեր հոգիին տենդահար ,
 Թող հանդարտին բաղմատարով թնդիւնները ձեր սրտին ,
 Բեւեռներէն ամփոփուին և ամպերէն իջնեն վար
 Ձեր անէծքներն , զերդ թեւեր՝ ա՛լ հեղօրէն ծալլըւին :

Լոկ զեփիւռը թեթեւօտն , չըղարշին մէջ եղեամին
 Երթայ մեղմիկ փայփայել մանիշակներ քաղցրաբոյր ,
 Տանի յանձնէ փոքրիկ հունտն աղօսներու խընամքին ,
 Շոյէ թեթեւ դիւթանքով մարդ ու մարմանդ գեղաթոյր :

Փափկափետուր թռչնակին թող ըլլա՛յ բոյնն ապահով
 Երբ արևի շողերուն դէմ սիրազեղ թուխս նստի .
 Բունիկն աղուոք չըքանդեն ո՛չ մրրիկը , ո՛չ չար հով ,
 Ուրախ դայլայլն իր հնչէ՛ զերթ դաշնաւուր մեղեդի... :

Չունեւորիկ այրիին զուռը խարխուլ մի՛ սարսէք ,
 Ու մի՛ խառնէք խելայեղ մուխն ու մոխիրն իրարու... :
 Թող ակութին չըմարի ճարճատող բոցն հըրաշէկ
 Մայր ու մանուկ չըսոսկան հոն մութին մէջ ահարկու... :

Ու խաշնարածը նորէն առած սրինգն իր քաղցրաւաչ,
Թեթեւաչարժ, ժըպտաղէմ բարձրանայ գիրկը սարին,
Փըռէ հաստին իր հուժկու զաւար խոտին վրայ կանաչ
Ու սրտագին խաղ կանչէ երազելով գեղջկուհին... :

Զերծ մրրիկէն՝ նաւաստին արշալոյսին հանդիման
Առադասաներն իր բանա՛յ զերթ գրքօշակ յաղթ-արար...
Մինչ ուղտերու վրայ րեւցած հազար երազ՝ կարուստն
Երթա՛յ երթա՛յ լուսնին տակ զօղանջելով յամրասպար... :

Յ Ո Ւ Յ Ա Փ Ե Ղ Կ Ի Ն Դ Է Մ

Լուսափեղին մէջ շարուած կան ի՛նչ չըքեղ ըզգեստներ ,
Մետաքս , սնդուս ու թաւիչ ,
Կարծէք մատներ զիւթական՝ առանց անոնց դաշելու՝
Զանոնք կարեր են անբիծ . . . :

Երկինք կապոյտն է ցաններ բեհեզեայ նուրբ ծալքերուն ,
Ծովը՝ ծըփանքն իր ցայտուն ,
Փայլուն աստղերն երկինքէն հրթիռն իրենց թափթըփեր
Անոնց ճապուկ լանջքերուն . . . :

Սիրամարգի թեւերէն կարծես պարիկն է ժողվեր
Ճաճանչազեղ հազար թոյր
Ու ծիրանի դօտիին ժապաւէնէն երփնաւառ՝
Կախեր ծոպեր ու սնդոյր . . . :

Թիթեռներու նրկարէն թեւերն եկեր են հանգչիւ
Շըզարչին վրայ ոսկեհիւս ,
Վարդը չափրակն է թերթեր իր գարունի բոցերուն
Հիւսուած քներու վրայ սնդուս :

Ո՛վ դիպակներ լուսաթել, այգազդեստնե՛ր ոսկեման,
Աչքերու շողն ու շոյանք,
Մերթ անթափանց ծածկոյթն էք դուք ախտերու փրսորուն
Եւ կուղուծեանց գաղտնածածկ...

Եւ դեռ պատանքն էք ձեզմով չըւայտուծիւնն իր շոյող
Յիմար կոյսին պչրուհի,
Վիրսկապն էք լայնածալ իր խոցերուն գաղտնաքող,
Ըսպիներուն անցեալի... :

Օ՛ չինական մետաքսներ ու ժանեակներ ապըրչում
Դուք տեսի՛լ էք անսահման,
Յաճախ պատկերն էք նրբին, կրկներեւոյթն էք բոցեղ
Երազներու մոդական... :

Ձեր դիւթանքին դէմ փաղփուն դուք կը բանտէք քաղցրօրէն
Անուրջներ բոց ու բողբոջ,
Ծալքերու մէջ մաքրաթոյր կը պարուրէք համասփիւռ՝
Կարծէք եղեմը կընոջ... :

Մ Ա Ն Ը Ք Է Ն Ն Ե Ր

Ծովանոյններու թեթեւ սըլացքով, նուրբ ու ծրփանուտ,
Շըջեցէ՛ք, դարձէ՛ք դաշխիճներու վառ տօնին մէջ ոսկեայ
Թող հայելիներն հրդեհուի՛ն խարտեաշ ձեր զեղով աննիւթ,
Շըզարշ ու ժանեակ փրփրի՛ն ծալ ի ծալ ձեր լանջերուն վրայ

Շըջեցէ՛ք, դարձէ՛ք մինչև որ բռնկի նայուածքը շրջայտ
Շըպարուած ու ծեր յաճախորդունէն՝ ընչեղ պարուհի .
Այլ ձեր արտմագեղ աչքերէն հիմայ յոգնած ու վրճատ՝
Կը կաթին ցաւն ու ձանձրոյթն օրերուն՝ զրկանքով առի՛ն

Ճոխ վաճառատան պուպրիկնէ՛րը դուք, ձեր ուսին նիհար՝
Կը ցոյցադրէք միշտ վաղանցուկ ու խօլ նորոյթներ վերջին .
Յայդազգեստնի վառ, քըղամիդներ նուրբ, հեղնանքի աէս չաբ՝
Ծալքին տակ իրենց կը ծաղրեն ձեր լուռ խոնջէնքը մըթին՝

Միալար ու գորշ մաղուող անձրեւին, մառախուղին տակ,
Սարսալով ցուրտէն երբ կ'անցնիք իրկուան քայլերով դողդոջ,
Կը դիտեմ երկա՛ր ձեր անհետացող շուքը վայրահակ,
Կ'ուզեմ, ո՛վ քոյրերս, ձե՛զ տալ թանկարժէք զիպակներն
սմբողջ,
Հովերէն տանջուող ձեր ուսին փրփել քղամիդ ու մուշտակ...

ԱՉՔԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

Օրօրոցին մէջ ժպտող անոյշ աչքեր երազուն,
Ջինջ լըճակին մէջ ինկած փայլուն աստղեր աստղւան,
Ուր կեանքն ըստուեր չէ ձրգած, իմաստութիւնն ալ իր թոյնն.
Հրեշտակներէ համբուրուած բիրեր՝ ակունք խնդութեան . . :

Աչքեր կոյսին դեղանի, քթթումներով տարփատենչ,
Թարթիչներով մետաքսեայ սիրոյ ջահեր կենսալի,
Հայելիներն էք սրբալին՝ ներքին հուրով միշտ անշլջ
Ուր ցոլացնել իր հոգին կուգայ տըղայ մը հրաչուի . . . :

Աչքեր այրի հարսերու, արցունքներու շատրըւան,
Սև շըղարշին տակ ցայտող աղամանդներ հրաշալի,
Կարճ անձրեւներ թափթըփող փոքրիկ տմպեր ամառուան,
Ուր ծխածանն երփներանգ իր դոյններով կը փայլի :

Որդեկորոյս մայրերու վըշտամորմո՞ք նայուածքներ,
Խորաններու դէմ հատնող առկայծ մոմեր նըւաղուն,
Հոգին քամուած ձեր ճամբով ուր յոյսին լոյսն է մարեր,
Լիճեր աղի արտոսրի, թարթիչներով մըթաղոյն . . . :

Բանաստեղծի բոլոր աչքեր, վառ կոնթեկներ խորհուրդի,
Անմահութեան սահմանին տեսիլքներովն հրդեհուած,
Մերթ միգամած ու մըռայլ ովկէաններ ամեհի՝
Միապաղաղ մերթ երկինք՝ ուր կան արեւն ու Աստուած ... :

Բանտերու խորն րսպառող արիւնհարբու շիւ աչքեր
Ուր ոճիրներ զերթ քացախ հնձանի մէջ կը թթուին
Եւ ուր չարիքն անթափանց իր խոր ըստուերն է դըրեր
Ուր լոկ դուրթը զերդ արեւ՝ կը մեղմէ մէզը մըթին ... :

Ըստուերին մէջ ծըւարած բիւրեր անշարժ և անզոյն,
Աչքեր կոյրին ի ծընէ՝ չէջ լամբարներ անտրտունջ,
Կը սեւեռիք դէպի ներս, մէջն հոգիին ձեր խոկուն՝
Հո՛ն փնտռելու երազուած լոյսի երիզն՝ անմատոյց ... :

Դամբաններու խոր նիրհով փոսցած աչքեր մահաստուեր,
Վառ ծաղիկներ օր մ'այնտեղ թովչանքն իրենց հոսեցին
Եւ արեգակը տաքուկ՝ ոսկեճամուկ իր շողեր ...

Մինչ բոլոր իղձեր անկատար դեռ հոն դամուած կ'արիւնի՛ն ... :

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ը

Կը սըլանա՛յ Ուղեւորն անեղ՝ որպէս ուրական,
Ներբանին տակ կը քելով լեռներն ամէն, թեքելով
Օձապըտոյտ ջուրերու յորձքն ամեհի, անվարա՛ն
Չափելով ա՛ստղ ու անդունդ, անապատն ու անհուն ծով:

Ամպրոպներու. շանթերու զիմաց հըսարտ, սիգապանծ
Կ'ընթանայ յար, փռչեպատ կամ լուսաւոր միջոցներ
Կտրելով. . . իր հանգրըւա՞նն, անլուծելի՛ առեղծուած՝
Որուն հանգէպ միտքն անզօր կ'ընկըրկի զէպ՝ մո՛ւթ գիշեր:

Չէի լըսեր քայլերուն զոյգ դոփւենները երբոր
Մանուկ էի տակաւին, այլ կը զգայի հոտեւան
Շոյանքն իր բորբ մատներուն և իր վարդերը բոսոր՝
Որ զգուելով կ'իյնային աշտերուս ու սրտիս վրան:

Աչքերուս մէջ կը ցոլար շողն այգերուն յանկուցիչ,
Թեւ կ'առնէին ծաղկաւոր սիրոյ տենչերս արփաւառ
Ու Գեղեցկին կ'ըմբոշխնէր միտքս ալ ճաշակն ու թըռիչ,
Կամքըս՝ զինուած գնդապետ՝ կը խորտակէր բի՛ւր պատուար:

Հիմայ կը զգամ, ո՛վ ճամբորդ, թէ փախուստիդ մէջ տակաւ
Կ'ըմպես լոյսն իմ աչքերէս, կը փշրես կա՛մքըս բեղուն,
Ու կը խամրես երազներս, կ'ընես յոյսերս կենադրաւ,
Մինչ պաղ շունչըդ կը մտղէ իմ վարսերուն ճերմա՛կ ձիւն։

ՀԱՅՐԱՍ ԱՔՍՈՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Օրեր կան մերթ, ուր յիշատակդ անպատում
Իմ մենութեանս, մէջ, ո՛վ հայր,
Իբր արևի շող ամպէ մ'ինձ կը ժպտի,
Յետոյ կ'անցնի հողմավար:

Ու կարօտով դիմադրձերդ քու ազնիւ
Արդ նորոգել կը ճգնիմ,
Վրձինովն հին օրերու քաղցր յուշերուն՝
Կերտել պատկերդ մըտերիմ:

Բայց չեն յուշերն անոնք փոքրիկ ազժըկան՝
Որ պուպրիկին կը ժպտի
Կամ կ'երազէ եղևնի ծառը կանանչ
Եւ ընծաներ կաղանդի:

Այլ ճամբան է ան աքսորին մահաստուեր
Որ մտքիս մէջ կ'երկարի,
Ամպանքման փռչին, ճռինչը սայլերուն
Ու կարաւանն որ կ'անցնի...:

Ու կ'երթայի՛նք մահաստանէն այդ դժխեմ,
Արեւին տակ տօթազին,
Զառիվերներ մագլցելով հեւ ի հեւ
Կամ սուղուելով մէջ ձորին . . . :

Մեր գլխուն վրայ յաճախ կայծակն ամհի
Մեզ հրկիզել կը սպառնար,
Սեւակուտակ ամպէն ծըւէն առ ծըւէն
Հեղեղ մ'անդուծ կ'իջնէր վար :

Ու կ'երթայիր, հա՛յր իմ, տըխուր, գլխիկոր,
Ճանապարհէն այն խաչին
Ու կը թըւէր քեզ ամէն մէկ քայլափոխ
Ա՛յլ հանդրըւանը վերջին . . . :

Կը մերժէիր տեղ գրբաւել կառքին մէջ
Վախնալով որ ձին յոգնի . . . :
Կը քալէիր օրեր, օրե՛ր անհատնում
Կըրակին վրայ աւազի :

Յաճախ ոտքերդ կ'արիւնէին տատասկներ,
Խորշակն աչքերդդ կ'այրէր,
Զուրի ծարաւն անպատմելի՛ տանջանքով
Քեզ կը խանձէր կարեւելք . . . :

Ու կարաւանը կը քալէր, կը քալէ՛ր,
Փոշին մէջ կամ ցեխին,
Սովալըլուկ, արնոտ ոտքով, պարսասուն,
Դէպ' անապատը մըթին :

Իր անցքին վրայ ամէն աղբիւր կամ ջրհոր,
Մէն մի կաթիլն իսկ հեղուկ,
Ակընթարթի մէջ կը չորնար, կը ծրծէր
Զայն կարաւանն իբր ըսպունգ . . . :

Ի՛նչ երջանիկ էի, հա՛յր իմ, ի՛նչ ցընծուն,
Երբ այն կուժէն կարմրորակ
Մեր շրթներուն կ'երկարէիր սրտագին
Ջուր մը վըճիտ, անսպակ :

Օ՛հ, ես հիմա՛յ կ'անդրադառնամ, հէ՛ք հայրիկ,
Որ դուն կաթի՛լ մ'իսկ չըմպած,
Գողգոթայիդ կը գիմէիր ինքնազոհ՝
Յիսուս մ'որպէս ծարաւած . . . :

Յաճախ ետիդ կը դառնայիր տեսնելու
Թէ քանի՛ սար ենք կտրած,
Կարծես հողիդ չափէր լեռներն անարկու՝
Դու ցասուժիդ հետ արծարծ :

Կը խորհէիր գուցէ՝ « ո՛վ ցեղ վաչկատուն,
Ո՛վ դիւային տխորժակ,
Ո՛վ բռնութեան և աւերի պի՛ղծ արիւն,
Խուժգուժ ձեռքե՛ր արնածածկ :

« Այս վեհ լեռներն ու այս դաշտերը վըսեմ
Մեր Հայաշխարհն երէկի,
Արդ արնաներկ կ'ըլլան դադա՛ղ արհաւրոտ,
Մինչ զաւակներն իր՝ գերի . . . :

« Հայ բազմո՛ւկն էր, նաև հայ սիրտը բեղուն,
Որ կերտեց բախտն այս հողին,
Երէկ քրտինքն իր հոսեցաւ արտին մէջ,
Այսօր կարմիր իր արիւն . . . »

« Ո՛վ բարբարոս մըռայլ ուժեք բըզըքտիչ,
Ո՛վ յովազներ մարդակեր,
Ո՛վ պօաներ ու կարիճներ թունալից,
Մի՛շտ ծարաւի կեանքին մեր . . . » :

Ու կարաւանը կը հեւար, կը հեւա՛ր,
Ճամբուն վրայ ժա՛նտ ու ոլոր,
Մինչ սայլերու տրտմակոծ ճռինչն օրն ի բուն
Կ'արձագանգէր սար ու ձոր . . . :

Ոստիկան մը, վագրի խուժողուժ նայուածքով
Խլեակն առաջ կը քըշէր,
Ու կը շաչէր մտրակն իր ժիտ, կը շաչէ՛ր
Կընոջ մը մը վրայ՝ որ չունէր

Ո՛ւժ քալելու . . . , ոտքի մը բի՛րտ հարուածով
Ջայն գէպի ձոր կը գլորէր,
Մինչ կը լսուէր, կողկողաղին ո՛ղբ մ'անգոր՝
Որ հեռզհեռէ կը ծիւրէր . . . :

Օ՛հ, վայրենի վոհմականերու այցն ահեղ՝
Վըրաններէն ներս Հայուն,
Առեւանգուած աղջիկներու ծաղկատի
Սըրտածըմլիկ ո՛ղբն անհուն . . . :

Օ՛հ, մարտիրոս ձեռքերու ցա՛նն ահաւոր . . .

Կտրած մատե՛ր անեղունդ . . .

Որ ի հաշիւ գութին միայն շարժեցաք

Կամ շոյանքի մը տաքուկ . . . :

Օ՛հ, նեխո՛ւմը դիակներու ցանուցիր

— Սո՛ւրբ մասունքներ խընկահոտ —

Կատղած շան մը ժանիքներէն կը կախուէր

Սիրտի պատառ մ'արիւննոտ . . . :

Ո՛վ Շառ-Քըշլա, դուն մահադո՛ւռ իմ ցեղիս,

Դըժոխայի՛ն հանգրըւան,

Օձերու բոյն. գազաններու որջ մըթին,

Լափիչ գեհե՛ն դիւական :

Գետ մը կ'անցնի քովէդ կարմիր ջուրերով՝

Արիւնին պէս հոն թափուած . . .

Ոսկորներու և վանկերու դէզ մը հոծ

Դեռ կը կանգնի բըրդացած . . . :

Հող են ցանուած հէք տճիւններն իմ հօրկան

Երսուն տարուան հասակին . . .

Հող հոսեցաւ արիւնն ազգիս նահատակ՝

Նախճիրի մէջ հրէշային :

Թող ո՛չ հրակէզ արեւը զայն ցամքեցնէ ,

Ո՛չ խորշակը տօթագին,

Տատրակներ կամ սիւքեր այլ ևս հոն չերգե՛ն

Ու շուշաններ չըծաղկի՛ն . . . :

Յաւէտ սահի թող գետն այնտեղ դարէ դար
Եւ բուրգերը մի'շտ կանգնին
Եւ աստղերը, նախճիրին բիւր վըկաներ,
Ամէն գիշեր տրտմագին

Յաթին այնտեղ : Մինչ իմ հոգիս մահէս վերջ
Ա'լ խառնըւի' հովերուն,
Դառնայ հրեղէն չո'ւնչ մը շանթին հետ սլայթող,
Վրէժխնդիր կա'նչ ահարկու . . . :

Ս Ա Ի Ա Ռ Ն Ա Կ

Մանչուկիս՝ ժԱՆ-ԳԵՂԱՄԻՆ

Եթերն ի վեր մըրըրկարչաւ քու երթիդ,
Խելակորոյս ոստումներուդ ամպասլաց՝
Ո՛վ Սաւառնակ, երազանքիս թեւերուն
Յանդըզնութեամբն ահա կ'ըլլամ ուղեկից:
Պարզէ՛ թռիչքդ կապոյտին մէջ անսահման.
Օդալիքներ յորդ խայտանքո՛վ թող բանան
Դիրկերն իրենց քու թեւերուդ տարփանքին
Ու գիշերուան մէջ թող երկի՛նքը ըլլայ
Նաւահանգիստդ՝ իր ջահերովն աստղային
Ինչպէս լուսնակը՝ փարոս...:
Ոյորտին մէջ, դուն ձեռակերտ գիսաւոր,
Ծիրկաթինին՝ չափէ անսահմանն աստղածիր
Ու ծիրանի գօտիին
Ընտրէ կամուրջը փաղփուն...
Միշտ վե՛ր սլացիր ամպերն ըրած առազաստ,
Հովերուն երգը սաղմոս...:
Հոն, վաճն ընդքարչ կառաչարը թող սուլէ՛
Փապուղիին մէջ օձի պէս սողալով

Ու նեղ ճամբան որոնէ
Իր արձակած հոծ ծուխին մէջ մըթադին... :
Դուն ո՛վ բաղէ, ո՛վ շանթիւ քոյր, ախոյեա՛ն
Վըտանգներու մըրցանիշին դաշնաւոր,
Տարերքներու կախարդանքին ի հրաւէր՝
Թէ հարկ ըլլայ, փըշրէ՛ թեւերդ այգածիր
Ասուպներու ջըրվիժայի՛ն անկումով... :

Փարիզ, 21 Յուլիս 1947

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԱՐԵԳԱՐԶ

Ո՛չ, մեր անցեալը չե՛մ ողբար այս առաւօտ,
Կամ թողլըքուն աւերակ տունս ծովու մ'ափին,
Ո՛չ իսկ օրերն իմ մանկութեան անձկակարօտ,
Հալածական աքսորներու յուշքը մըթին:

Վերածնունդդ կ'երգեմ այսօր Հայո՛ց Աշխարհ,
Յաղթանակի Քրտան և եօթ դարուններդ հիւր,
Կենսախայտ ուժդ վերապրելու միշտ անվըթար,
Հրդարտ այսօրդ և պատմութեան փառքդ արգադիր:

Իմ մարտիրոս հօրս ահիւններն՝ տհա զըմբուխտ
Եւ ազամանդ յաղթ լեռներդ են դարձեր հիմա,
Ու նահաաակ եղբօրս կուրծքը ճաճանչաւուխտ՝
Կուռ վահանը՝ սահմաններուդ հազարամեայ:

Մեր վէրքերէն բոսոր վարդեր են բողբօջեր
Երբեմն ամայ, մոխրակուտակ հողիդ լանջքին,
Եւ հօրիզոնն աչքերուն մեր արիւննաջեր՝
Ծիածանին՝ գրկեր գոյներն արեգնային:

Ու Նայիրեան դաշտերուն մէջ մըշտադալար՝
Յօ՛ղ են դարձեր մօրս արցունքները մարդարիտ,
Ու քոյրիկիս թափուած արիւնն յորդաւարար՝
Լուսակարկաչ ա՛կ մը ցայտուն, ականակիտ:

Ես մեր « երէկը » չեմ ողբար այս առաւօտ,
Ոչ փըլատակ տունս ամայի լըքուած բախտին,
Ոչ իսկ վերյուշն հին օրերուն անձկակարօտ,
Եւ իմ անթաղ մեռելներուս ցրուած աճի՛ւնն . . . :

Ես մըշա՛կներդ կ'երգեմ ծաղկա՛ծ իմ Անդաստան,
Կալերուն մէջ հողիդ քաջերը ջըլապինդ,
Որո՞նք ոսկի կը սերմանեն ծոցրդ բուրեան
Ու կ'ոռոգեն սիրտդ՝ քիրտօվն իրենց յակինթ:

Ժիր բանուորներդ կ'երգեմ բեզուն իմ Հայրենիք,
Վաստակն անոնց աշխատանքին հաւատաւոր .
Ֆապրիքներուդ ծխնելոյղներն երկնասլացիկ
Եւ քեզ կերտող մէն մի մուրճի հարուածն հըզօր:

Որմնաղիրներդ կ'երգեմ նորո՛գ իմ Հայաստան,
Պերճ ոստաններդ ու կառոյցներդ ակնահրմայ,
Եւ թիզ առ թիզ ընդարձակուող գիւղդ ու աւան,
Պողոտաներդ ու պալատներդ քու մարմարեայ:

Ես ձե՛ղ կ'երգեմ Հայաստանի բանաստեղծներ,
Հայրենաբոյր ձեր երգերէն թողէ՛ք ըմպեմ
Կաթիլ մ'արեւ և յոյսի չիթ մ'աւետարեմ՝
Մինչև փըշրի անդաստական ցուպը զըշխեմ . . . :

Ն Ո Ր Ա Ղ Օ Թ Ք

վաստակաւոր վարպետին՝ Ա. ԶՈՊԱՆԵԱՆԻՆ

Ո՛վ Արարիչ Վեհափառ, տիեզերքի մեծ Վարպետ,
Երբոր բնութեան բազմաձայն օրհներգը զայն ու բարի,
Ցօղերուն հետ առտըւան, ծաղիկներու բոյրին հետ,
Թընչելներու և մանկանց դալլալիկով քեզ հասնի,
Լըսէ՛ հողույ մ'անհանգիստ մրմունջներն ալ, ո՛վ Աստուած,
Իրագործէ՛ իր արդար պահանջներն այդ, հայրօրէն,
Ո՛հ, ընդունայն չըստասէ՛ ձեռքն իր գութիդ երկարած
Ու հէք սրտին լըսէ՛ ձայնն անհուն սիրով քու նորէն...
Ո՛վ տէր, ո՛վ Տէր, չընե՛ս դուն արտերն առանց անձրեւին
Ու ցորենները վաղուան հացին համար մեր արդար
Դէմն հըրկիզող արևիդ ջուրի կարօտ չըխամբի՛ն.
Ջի մարդկութիւնը բարի ընող շնորհ է ան, հայր...
Աղբիւրն առա՛նց կարկաչի թող չըցամբի, Տէ՛ր բարի,
Տերեւազուրկ չըչորնան ծառերն առա՛նց աւիչին,
Տընակը գուրկ տիրոջմէն, արտերն առանց արօրի,
Մայրն անգաւակ չըմըխա՛յ, աչքն ալ առանց իր լոյսին...:

Աղքատին տո՛ւր հանապազ հացն իր ու մեղրն անուշիկ,
Անժառանգն ալ լիանայ բարիքներովն այս հողին,
Հովերդ արդար փըչեն յար և պըտուղներն ալ յուշիկ
Իր տօթակէզ ճամբուն վրայ թափին իբրև իր բաժին:

Այս հողին վրայ փոխադրէ, ո՛վ Տէր, Եղեմը բերրի,
Այստե՛ղ ըլլայ դատաստանդ արդարութեա՛մբ մը հըզօր.
Զի ըսպարումն է դաժա՛ն, կը սպառէ սիրտը բարի,
Սիրոյ դրախտդ հո՛ս պարզէ ու զայն ապրինք ամէն օր:

Դըժոխքն ալ հո՛ս հաստատէ, հեղեղն ու շա՛նթ մահաբեր
Ահեղօրէ՛ն հարուածեն ըննակալ ուժն աւերող,
Թշուառութիւնը լըլկող ազահ ձեռքն ալ շահասէր
Ելեքտրական հոսանքով անշարժանա՛յ, պրկուի՛ թող...:

Ու մանաւանդ, Հա՛յր արդար, Դուն մի՛ ղրկեր դառնահամ
Մահն որ իսպառ չըփչրէ գըթոտ հողին քերթողին,
Ու մի՛ կտրեր, մի՛ կտրեր թեւն իր քնարին տարածամ
Որ կը կապէ սերտօրէն աստուածութիւնդ այս հողին:

ՄՈՅՆՐԹԻ ԵՐԱԺՃՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻՆ

Հողը խոյս կուտայ կարծես անկայուն՝ մեր ոտքերուն տակ՝
Կը կախուին օդէն վարդեր դարունի, գոյներ ներդաշնակ.
Դէպի լուսազեղ աստղերու գիրկը կը թեւենք յուշիկ,
Ու մերթ կ'օրօրուինք յակուրջիներու մէջ այգասլացիկ:

Ո՞ր անմահական աղբիւրէն կ'ըմպենք կարկաճն այս բիւրեղ,
Ո՞ր աղաւնոցէն կը մընջէ ատորակն այսպէս սիրազեղ,
Հովին պէս թիթե սոյլը սըրինգին ինչո՞ւ ցաւագին
Անհաս կարօտներ կուլայ լարին հետ թախծոտ ջութակին:

Կը սուգուի՛նք արդէն ծովերու ցասկոտ յատակը մըթին
Ու կը խեղդըւի՛նք կոհակներու մէջ անզուսպ փոթորկող,
Խոր վիհերու մէջ կ'անհետինք յանկարծ... մերթ ալ թրթռագին

Կը ծըփա՛նք ցաւի և երջանկութեան դողով փոխն ի փոխ:
Ո՞վ աստուածային Մոցարթի սրտին սուրբ հաղորդութիւն,
Նոյնացում անդարձ տարերքներու յորդ սրտին հետ տրոփուն...:

Գ Ա Չ Ն Ա Կ Ի Ս Ա Ռ Ջ Ե Ի

ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԱՆՈՅՇ ՈՐԲՈՒՆԻ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻՆ

Դաշնակիս սատափ ըստեղներուն վրայ
Մատներս շոյեցին դողով մը թաքուն՝
Սիրերդ մը մոռցուած . տաղ մը հընօրեայ ,
Հողիս փրղձկեցա՛ւ անցեալով զեղուն . . . :

Անոյշ էր կանչն այդ , բորբ գինիի պէս ,
Արձազանք մ'էր խոր յուշերէս անմահ ,
Զոր կարօտանքո՛վ ըմպեցին մատներս
Դաշնակիս սատափ ըստեղներուն վրայ :

Ու ձայնըս դողա՛ց յուզումով թրթռուն
Վերյիշուած երգի բառին մէջ ոսկեայ ,
Սիրաբն՝ մօտներէս ինկա՛ւ հեկեկուն՝
Դաշնակիս սատափ ըստեղներուն վրայ :

Մ Ա Հ Ա Թ Մ Ա Կ Ա Ն Տ Ի

Հընդկաստանի թափոյկներուն, կուժերուն,
Սափորներուն ու բուրաւէտ փարչերուն
Ու կոնքերուն ոսկեձոյլ՝
Ա՛լ պարպուեցա՛ն լուսաշաղախ համեմներն,
Նարդոսի բորբ իւղերն ու յորդ յամպարներն .
Անուշաւէտ սըրուակներէ սըրբանօթ՝
Վարդաջուրերը հովերո՛ւն ցընդեցան . . .
Շափիւղաներն, յասպիսներն ու յակինթներն,
Ադամանդներն ու զըմրուխտները բոլոր,
Մարգարիտներն Հընդկաստանի ծովերուն՝
Իրենց փաղփուլն ու երփներանգ լոյսերէն
Գունատեցա՛ն յեղակարծ . . .
Արեւեկքի իմաստութիւնը մեռա՛ւ
Ու վերջալոյսն ահա վէրքի մը հանգոյն
Իր մորմոքի սըգափունջերը ցանեց
Հիմալայի տըրտմատեսիլ ուսերուն .
Էա՛ց, Հընդկաստան, բարիանե՛ր, ողբացե՛ք
Ու Գանդէսի ափերուն վրայ ծընրադիր՝

Ձեր վարսերու խուրձերն ու
Վըշտածորան արտասուքները բոլոր
Սըրսկեցէ՛ք արդ ալիքներուն սըրբազան,
Արեւելքի իմաստութիւնը մեռաւ...
Ըսպաննեցին զայն եղբայրներն իր հընդիկ
Երբ աղօթքով, պասուքներով ծոմապահ՝
Առաքեալի խոնջ ոտքերով աննահանջ
Բաւեց անվերջ, ու դանձերն
Իր հոգիին ու ձեռքերուն լիաբուռն
Մարդոց համար ինք անհաշիւ չըռայլեց...
Ու չարիքի, նախճիրներու, նիւթապաշտ
Սա դարուն մէջ ահաւոր՝
Նըւիրութի և սիրոյ դա՛րն երազեց:

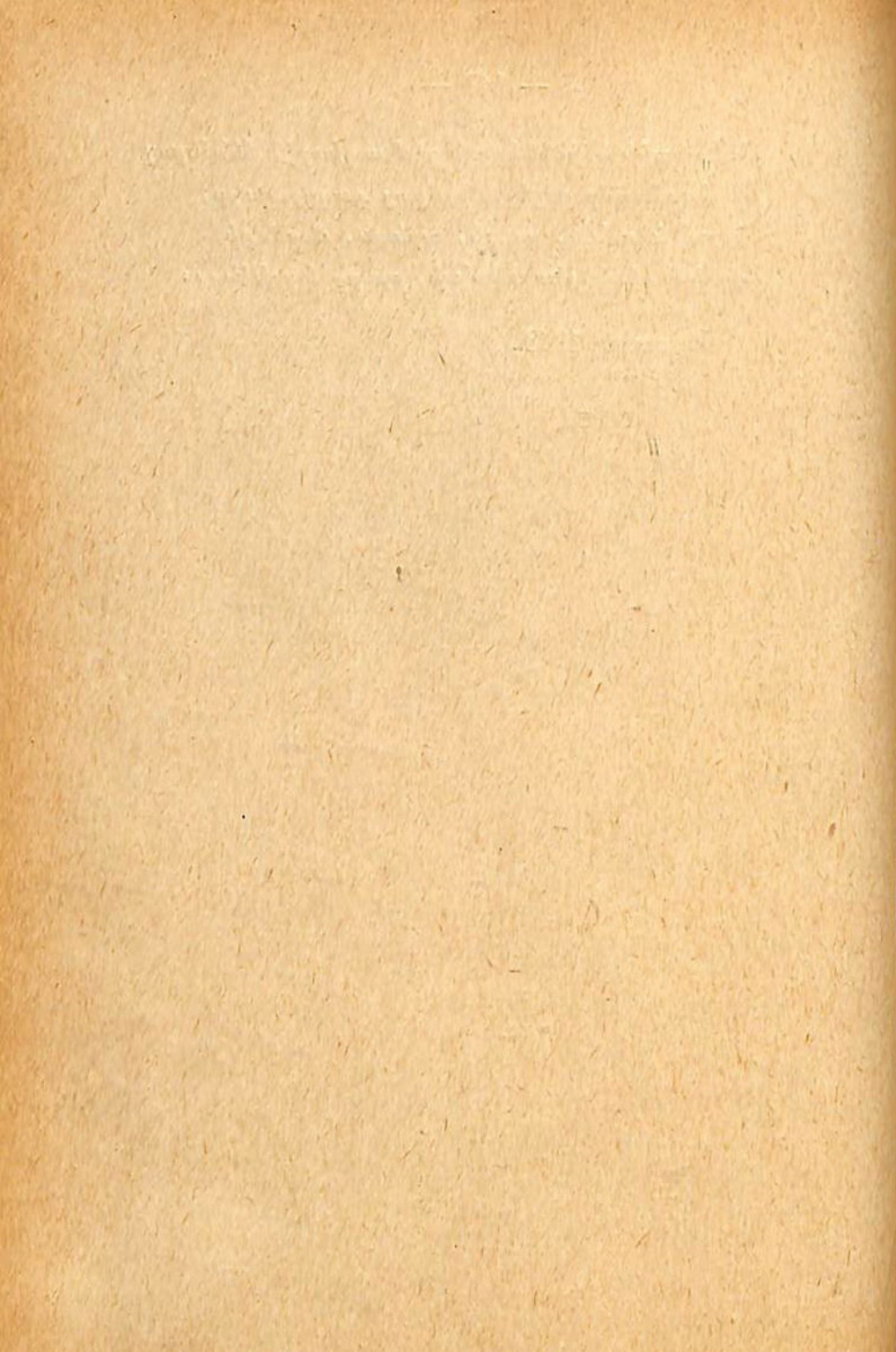
Ո՛վ Հընդկաստան որբացած
Ու սնանկացա՛ծ Մարդկութիւն,
Դուն որ գիտցար խաչափայտին բեւեռէ՛ն
Լո՛կ սըրբութիւնը չափել՝
Լա՛ց կորուստիդ ու մերկութեանդ վրայ անհաս:

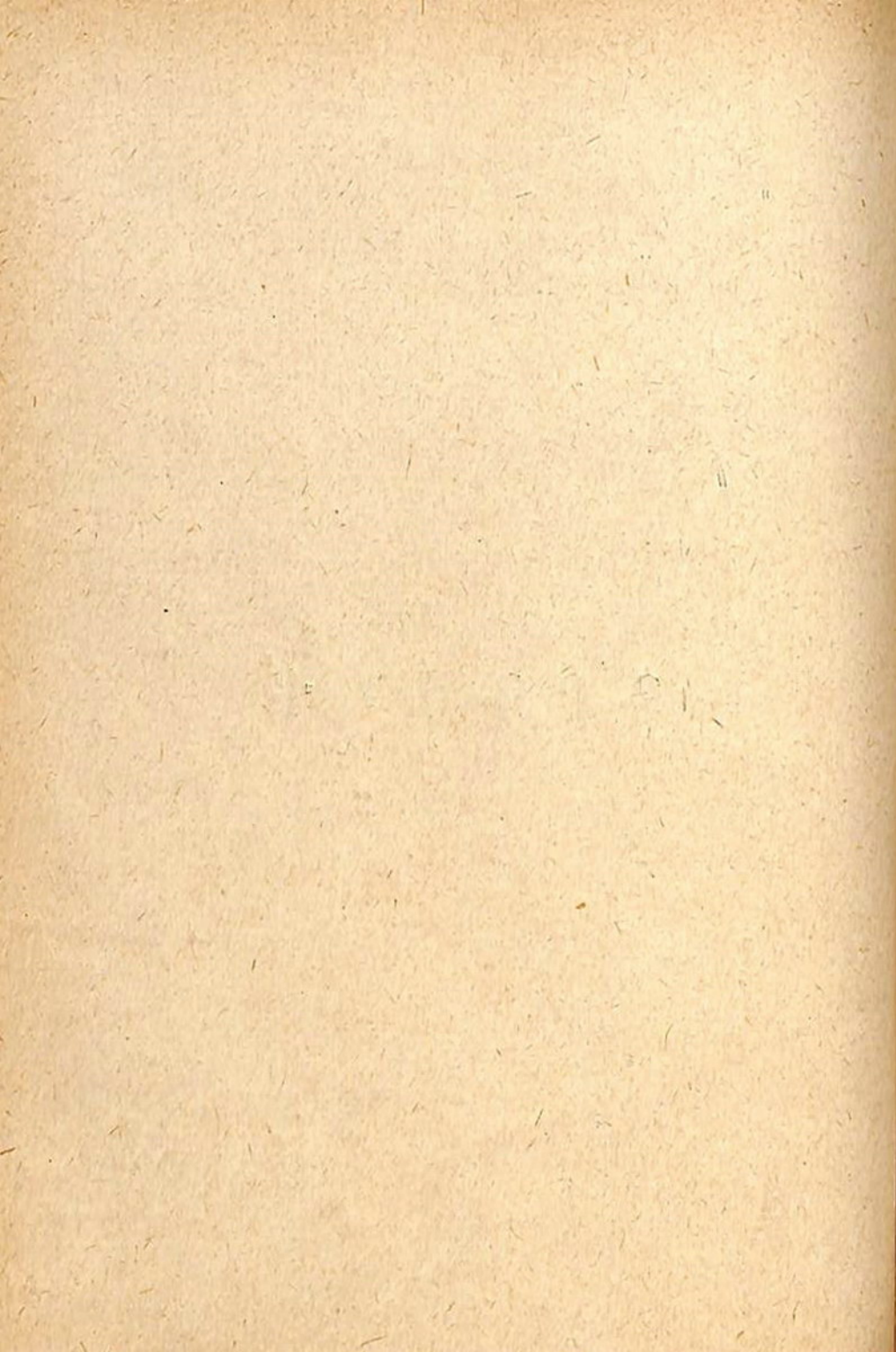
Սաքիա՛ - Մունի և դուն Վետա՛ իմաստուն.
Ըսթափեցէ՛ք լըռութենէն յաւերժի
Եւ սիւններուն յենած գլուխնիդ ալեւոր՝
Մեծակական ողբերգներով սըգացէ՛ք:

Ու Կանտիի աճիւններուն դէմ ուղիսօրէն ճենճերող
Ու ճարճատող բոցերուն վրայ քաղցրաբոյր,
Մայա՛ և դո՛ւն, սուգի, արեան, մորմոքի
Նիրվանական ցնորածո՛ւփ, պարը կայթէ....:

Փետրուար 1948

Գ Ր Գ Ա Ն Ք

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Օր մը — թերե՛ւս — անեղբորեթեան մէջ թեւածող ժամանակին՝
Անունս առնէ անմահութեան ճախրումն օգին ու լոյսին մէջ
Ու երազանքս յաւերժութեան բացած թեւերն իր լուսնային՝
Երգերուս յորդ տանի թըրթռումն օրհներգի դաշն իբր յոյզ մ'անշէջ,

Կ'ուզեմ յայնժամ որ անունիս սրկիչին մէջ յաւէ՛տ պարփակ՝
Քու անունիդ փրփրի՛ գինին դաշնակութեամբ հոգեհաճոյ,
Խորաններէն՝ դէպ' վերյուշին սուրբընծայուած անմահ նըշխաբք՝
Մումունջին մէջ բիւր շըրթներու՝ խորհըրդանիչ դառնայ Սիրոյ...:

Ժ Ա Մ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Լալն ծառուղիին դալարած դիրկէ՛ն սլացիւր ինքնաշա՛րժ ,
Թող զոյգ փարսաներդ՝ դերդ աչքեր հրէշի՛ մայթերը չափեն .
Արա՛գ թաւալէ՛ , այրէ՛ կայքերն ու կամուրջներն ամէն ,
Տակն անիւներուդ դալարէ անդուլ խուլթ ու ապառաժ :

Մեր ետին թողած քաղքին հոծ փոշին՝ ազա՛տ ընթանա՛նք .
Թող աննիւթանա՛ն հեռադրական սեպ սիւնները անդին ,
Ազդարար կանչիդ առջև պատուարներն ընդհո՛ւպ անհետին ,
Լոկ մեքենաներդ դառնան ու նետո՛ւին խոյանքէ՛ խոյանք՝

Կը յիշե՞ս ծաղկած լիլաներուն մօտ ըսպասող տըղան ,
Ան որ դեռ երէ՛կ սրտին դէմ սեղմեց զիս երեք ահգամ ,
Որուն աչուրներն աստղեր էին բորբ , ու ձայնը սըրի՛նգ . . .

Շուշաններու սիրտն , եղէգի սլացիկ տեսքը չունէ՞ր ինք :
Լսէ՛ , ինքնաշարժ , կրնա՞ս ճշգեւ արդ վաղքիդ մէջ անհուն՝
Դո՞ւն աւելի չուտ կ'ընթանաս առաջ՝ թէ սի՛րտըս տրոփուն . . .

ՍՐՏԱԶԵՂՈՒԾ

Առասպելի լոյս էջէն
Փրթած ասպետ մ'է պարթեւ
Կամ տաճարի մը մէջէն
Փախած հրեշտակ լուսաթեւ . . . :

Հովերո՛ւն հետ թեւածող
Քնքուշ տատրակ է համակ ,
Մերթ ալ ամպէն հըրացող՝
Ժայթքած ամպրո՛պ ու կայծակ :

Թեւերուն մէջ զիս բա՛նտած՝
Ի՛նչ լաւ խօսքեր կ'ըսէ ինք՝
Որ կը կարծեմ թէ յանկարծ
Դարձայ գշխոյ երջանիկ ,

Սիրուն պարիկ կապտասքօղ
Կամ ծովանոյշ ջրեղէն ,
Ասողէն ինկած բուռ մը շող ,
Թրթռուն ծաղիկ հըրեղէն . . . :

Յարդէ գրլխարկը գրլխուս
Դիւթական թագ կը դառնայ,
Հին շրջազգեստըս սընդուս՝
Թափանց չըղարչ մետաքսեայ:

Մութ սենեակը հնամենի
Կ'ըլլայ դահլիճ լուսավառ,
Լուսանկարները չորս դի
Նուրբ նաժիշտներ՝ ողորմապար...:

Բայց տեսիլքը լուսածին
Ամպի նրման կը ցընդի...
Ան գլուխը դքսած իմ ուսին
Կը հառաչէ, կը տըխրի:

Ու կը խորհինք միասին
Թէ ձիւն, ձըմեռ պիտի դայ,
Թէ մեր սիրտը կարօտին
Դէմ բաժանման՝ պիտ' դողա՞յ...:

Թէ մարդեր կան ամէն տեղ
Հաղար ցաւի բեռան տակ,
Հիւանդներ որ չունին դեղ,
Պանդուխտներ որ չունին կայք...:

Լոյսի երիզ մ'յեղակարծ
Պատուհանէն ներս կ'իյնայ,
Կը սրբէ վիշտը ցօղած՝
Իր տըժգունող դէմքին վրայ:

Բայց կը ժպտինք մենք նորէն
Հոյսին դիմաց յաղթական,
Հովերն անոյշ օրուելէն՝
Փեղկի շուքին՝ կ'երգեն դա՛շն . . . :

Փարիզ, 1947

Ս Ի Բ Ե Ր Գ

Պարտէզ մ'ըլլամ, ո՛վ սիրական,
Ու դուն սրտիս վըրայ ծաղկած
Արեւաթոյր ճերմակ շուշան:

Երկինք մ'ըլլամ ամառնային,
Դուն կամարիս նետուած փաղփուռ
Ծիածանի անձիր դօտին:

Մատուռին մէջ ըլլամ կանթեղ
Ու դուն ծոցիս մէջ կայծկըլտուն
Լոյսի պատրոյգ խորհրդագեղ:

Ա՛խ երանի այգն ըլլայի
Ու դուն ցօղիկն առաւօտեան...
Քեզ իմ շունչով վե՛ր տանէի:

Ծով մ'ըլլայի ես փոթորկուն,
Դուն՝ առագաստ մեղրալուսնի,
Մերթ գըրկէի քեզ... ջրամոյն:

Օ՛ հրդեհին մ'ըլլայի դաշն
Եւ ամէն օր ըստեղիս վըրայ
Համբուրէի մատներդ բուրեան :

Եւ կամ քնար մը նուրբ ու թըրթուռ
Երանութեանը ընծայուած
Քու ձեռքերուդ շոյանքներուն . . . :

Գիրք մ'ըլլայի ես ոսկեպատ,
Դուն էջերուս անջինջ տըպուած՝
Առասպելի մէկ լոյս հեքեաթ . . . :

Խո՛ւնիկ ըլլայի, ո՛վ իմ ասպետս,
Ու բուրվառին մէջ աչքերուդ
Գիշեր ցորեկ այրէի՛ ես . . . :

Օ՛ թագուհի մ'ըլլայի հեղ,
Գահ ու ոսկի, թագ ու մական
Ոտքերուդ ասկ սրփռէի ես . . . :

Արարատի՛ ես՝ լեռը վէս,
Դուն սրտիս վրայ ձիւն սպիտակ . . .
Այդ-բաժակով ըմպէի՛ քեզ . . . :

Ժ Ա Մ Ա Յ Ո Յ Յ Դ

Ժամացոյցիդ կը նախանձիմ ես յաճախ...

Միշտ դրկիդ մէջ, կուրծքիդ վրայ...

Իր մետաղը կա'րծր, անհաղորդ ու մի'շտ պաղ՝

Արեանդ հրայրքէն կը տաքնայ:

Բայց « Թիք-Թաքն » իր միօրինակ ու տրտում

Սրտիդ հեւքին կը բաղխի

Եւ անոր մօտ, նոյն կըշռոյթով անհատնում,

Կ'երգէ մահուան մեղեդի:

Մերթ անողոք մեղերայի նըման խեղ՝

Հըրահանգներ կը կարդայ,

Զոյգ ասեղներն իր՝ գիշատիչ սուր ճանկեր՝

Կ'արիւնեն կեանքդ անխընայ:

Կը մըղէ քեզ երթալ ցաւի, պայքարի

Եւ անհաշի'ւ հոգերու...

Զայնն իր դըշխեմ ըսպառնագին կ'երկարի

Օրերուդ վրայ՝ որպէս բու...:

Երբ մըտերմիկ՝ անցնող պահին անդիտակ
Երջանի՛կ ենք իրար քով,
Ինչո՞ւ թախիծն ի լուր կանչին՝ որ վայրագ՝
Կը բաժնէ մեզ հոգեխռով...:

Գիշերն ի բուն բարձիդ տամուկ ծալքին տակ,
Երազներուդ, խոհերուդ
Խանգարիչն է... նրման կընոջ մ'իմաստակ,
Բայց միշտ արթուն և անգուլթ:

*
* *

Ժամացոյցի պէս կ'երդէ սիրտս հեղաձայն՝
Նըւիրումի մեղեդին,
Բաբախումովն իր գորովոտ մօր նրման՝
Կ'օրրէ յոյզերդ անձկագին:

Չ'արգիլեր ան երազիդ նրթը կապոյտ
Ու տեսիլներիդ հրաշալի,
Բայց կը հըսկէ որ թիթեռնիկ մ'իսկ անփոյթ
Հոգւոյդ ջահին չըկառչի:

Կ'ուզէ սանձել ժամանակն ու անվարա՛ն
Անշարժացնել ծունկերուդ...
Յաւերժացնել կանանչ դիւթանքը գարնան
Քու պարտէզին հովանուտ...:

Բայց փոխարէն, լըսէ՛ ինծի, բարեկամս,
Բայց փոխարէն կ'ուզեմ որ
Ինծի յանձնես յուռութքն այդ — չա՛ր պատուհաս —
Որ զայն նետեմ ծովուն խոր...:

Յ Ա Յ Գ Ա Ն Ո Ւ Ա Գ

Գիշերն յուշի հեշտօրօր
Ծաղկանոցներ կը ծորէ
Շուշանագեղ մատներդ ի վար վըհուկի...
Փալփլումներն անուրջներու ցայգային...
Ցայտաղբիւրներ կը հեկեկա՛ն հողմախոտով
Ու շըշուկներ շափիւղայ՝
Հըպանքներէն աղեղիդ
Կը սրբսըփան, կ'արիւնին
Կարօտերդի անմըխիթա՛ր կանչերով:
Զութակահար բարեկամ,
Ճըպոտիդ դէմ ճաճանչուն՝
Օ՛ մեղեդին երազող
Տերեւներուն աչնային
Ու թախծութիւնն արտասուող
Ծուփ աստղերուն ոսկեծոր...
Նըւագէ՛, օ՛ նըւագէ՛...
Ի՛նչ կոտտացում կարօտներու կարեւլէր
Եւ ի՛նչ կոծում վըշտակարկաչ տենչերու...

Թրթռումներէն լարերուդ՝
Մինչեւ ավերն երազիս՝
Վերյուշի դա՛շն յանկերդներ
Կ'եղբայրանան յաւէտ լըռած ձայներու
Ու շըշուշներ նըւաղկոտ
Կը պարուրուի՛ն մեղանոյշ
Համբոյրի ջերմ հեւքերու մէջ թաւշային :
Ջութակահա՛ր բարեկամ,
Նըւազէ՛ դեռ, նըւազէ՛...
Ու թող զիշերն այս խաղաղ
Երախտածոր արցունքներուս հետ ցայատուն,
Վարդաստաններն իր օրհնութեան պէս թերթէ
Քու մոզական մատնե՛րդ ի վար խնկաբոյր... :

Ա Ղ Օ Թ Ք

Տէ՛ր, խընայէ՛ այս տըղուն սուգի ըստուերն անողոք,
Իր խընդութեան բաժակին չըխառնըւի բընաւ թոյն,
Յոյսի կանանչ պարտէղէն թող ծաղիկներ քաղէ լոկ,
Զըծանրանայ սըրտին վրայ մղձաւանջի դառնութիւն:

Երագամոյն իր հոգին քերթուած մընայ դիւթական,
Արեւի պէս թող լայննա՛յ դուրդուրանքն իր ձեռքերուն
Մարդոց վըրայ, իրերուն, ծաղիկներուն հոտեւան,
Նոյնիսկ մընամ ես անմա՛սն ու կարօտէս տոչորուն...:

Իր մեծ ցաւին համար արդ, միա՛յն հատնում ունիմ ես,
Մոռցա՛յ բառերն որոնցմով տառապեցուց զիս այնքան
Եւ որ լացուց ալ երբեմն... սակայն ո՛վ Տէր, խընայե՛ս
Իր աչքերուն արեւշող արցունքի չիթը դաժան:

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Օ՛հ, կիրակի՛ն երէկի... զեռ հիւանդ եմ պարելէն
Պոհեմական համերգին հեւքերուն մէջ նըւաղուն :
Ծաղիկներէն որքա՛ն բոյր, որքա՛ն ծրփանք ծառերէն
Յորդեր էին շողարծարծ իրիկուն մէջ ոսկեդոյն... :

Գեղեցիկ էր մուսլիմէ շրջադէստըս փրփրագեղ,
Սեւ մազերուս մէջ սաթէ մեխակ մ'աղուոր կը շողար •
Այնպէ՛ս թեթեւ ու զըւարթ էի, այնպէ՛ս սիրագեղ,
Կարծես հրթիռն ըլլայի բուռ մը շողի հողմավար :

Ու լուսավառ դահլիճէն անցայ յուղուած, չըւարուն,
Հոն հեւ ի հեւ փնտռելու սլացիկ հասակն առնագեղ
Ու խորասոյզ աչուքներն՝ որոնց կարօտն օրն ի բուն
Տանջեր էր զիս տենդագին յոյզերու մէջ յորդագեղ :

Մինչ ցիկաններն ա՛լ արբշիռ, կարօտախտէ վարակուած
Կարծես՝ զրկած ջութակներն, կը սարսռային հըրայրքով,
Տարփոտ զոյգեր սըրաթով, իրարու գիրկ, սիրարբած,
Կը դառնային յորձանուտ զերթ ալիքներ ցնորածով :

Ու զայն տեսա՛յ... զեփիւռի նըման, թեթե՛ւ, հեւհեւուն,
Խարտիչագեղ պարուհւոյ թեւերուն մէջ բանտըւած .

Գրկեր էին իր ուսերն երկու ձեռքեր փափկառուն ,

Սեւ մազերուն մէջ խառնէր յորդ գանգուրներ ներկըւած :

Օ՛հ , այն ատեն փոխանակ նահանջի մէջ սրբադին

Ամոքելու փեռեկուած սրտիս շերտերն արիւնոդ ,

Զիս դարպասող առաջին անձանթի մը գրկին

Մէջ , վատօրէ՛ն , հեւասպա՛ռ ես պոքեցի սրտադող :

Եւ իմ հոգիս անյագուրդ , Միւսին տենջով մըրըրկած՝

Կրցաւ , աւա՛ղ , անվարան ժպտիլ տըղու մ'անառակ ,

Փարիլ կուրծքի մ'անընտել , ըզգալ շունչն իր գինեմած

Ու չըմեռնի՛լ ամօթի և զգուանքի ցեխին տակ... :

Օ՛ , մեղեգին նըւաղկոտ Պոհեմական հարսներգին...

Ինչպէ՛ս լըսել անգամ մ'ալ ձեր լարերը վըշտածոր

Ու չըյիշել թէ՛ մէկ օր ձեր ցաւալուր եղերգին

Մէջ ես դարձայ դիւապաբ մ'անյուսօրէ՛ն... խելացնո՛ր :

ԱՅՆ ԻՐԻԿՈՒՆ . . .

Այն իրիկուն
— Ո՛վ լիութիւն
Արարչական
Գեղեցկութեան . . . —

Էինք մինակ
Ծառերուն տակ . . .
Կախաջներ բոց
Ու հողմակոծ ,

Նուրբ ու թրթռուն ,
Մեր ոտքերուն
Կ'արիւնէին . . . ,
Գարնանային

Սիւքն երկնամած
Կարծես կամաց
Օրօր կ'երգէր
Այն տարուբեր

Ծաղիկներուն . . . :
Հեռո՛ւն , հեռո՛ւն ,
Հովը կըրկին
Իր մեղեգին

Ծառերն ի վար
Կը փըսփըսար . . . :
Ըզգայնութիւն
Մը հեշտագոյն ,

Երանաբեր ,
Պարուրեր էր
Զիս՝ աչքերուն
Դէմ երազուն . . .

Ու ժամեր յար
Մենք ա՛ն բարբառ
Լուռ ու խոկուն
Տակն սատկերուն

Արծաթամած՝
Ունկընդրած
Էինք միա՛յն
Մեր հոգեկան

Դաշնակներուն . . . :

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ՍԻՐԵՐԳ

Եկո՛ւր, սիրակա՛ն, Պաղտատն է նիրհած
Յողնած տէրվիչի կոյր աչքին հանդոյն.
Հիմա վա՛րդն է լոկ թուփին վրայ անքուն՝
Պլպուլին ի սէր՝ թերթիկներն իր բաց...:

Եկո՛ւր, մի՛ վախնար... Ո՛չ ոք կը հրսկէ
Վարդաստանին մէջ. շատրքւանն է լոկ
Այս լուռ իրիկուան սրտին վրայ անհոգ՝
Որ եղեմական հեքեա՛թ կը սրբսկէ...:

Կը դողա՞ն ձեռքերդ... Մեր էրիկս հիմայ
Իր ջատուկ հարճին սեւ թեւերուն մէջ
Կը քընանայ խոր... Թող կայծա՛կն անշէջ
Իր կանանոցի սիւներո՛ւն տեղայ...:

Այնտեղ տատանող ըստուերներն ամէն
Արմաւենիներ են շաքար բարձած.
Հո՛վն է, հո՛վը, տե՛ս, կը սահի կամաց,
Պըտուղներն անոնց մեղմ համբուրելէն...:

Ճամբաներուն մէջ փափըսուքն այս ցած
Ուղտերու կողին բոժոժն է հնչուն
Որ կը կողկողի՛ լուսնին տակ, հեռո՛ւն,
Անդարձ սէրեր ու կարօտներ դրկած...:

Երկնի Ալլահէն մի՛ վախնար: հողի՛ս,
Իր սրտիժն է մի՛շտ մեղքի համեմատ,
Ու մեղքը սիրոյ՝ լոկ երա՛զ մ'անսպարտ...
Իմ վախկո՛տ եղնիկ, հաւատա՛ խօսքիս...:

ԱՐՅՈՒՆՔԸ

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԵՔԵԱԹ)

Երեք հարձերն էին անոնք, երեք չըքնաղ դեղուհի,
Կանանոցին մէջ ոսկեպատ մահմետական իշխանի:
Մին տեսքն ունէր լուսաճաճանչ վարդի քնքուշ թովչանքին,
Քաղցրալեզու պլպուլ էր միւսն, հընչեղ աղբիւր խայտաղին:
Այլ երրորդը հրազական թախիժ ունէր աչքերուն,
Նայուածքն անոյշ մեղր էր համալ, աղապատանք յարաճուն:

— Կինե՛ր, ըսաւ իշխանն օր մը, ձեզմէ երկուքը պէ՛տք է
Ձըզեն պալատն, անդարձ մեկնին, ազատ ամէ՛ն կապանքէ,
Թող միայն մէկն այստեղ մընայ իբր այս գահին տիրուհի,
Մի՛ միայն մէկն՝ որ կը սիրէ զիս ամէնէն աւելի...:

Խոնարհաբար երեք կիներն համբուրեցին ձեռքն անոր
Ու հեռացան լուռ ու խոկուն, իրիկուան մէջ աստղածոր:
Անցան հօթն օր ու հօթ գիշեր... հըրամանին համաձայն
Երեք կիներն անգամ մը ևս իշխանորդոյն մօտեցան:

— Տէր իմ ըսաւ առաջին հարձն. երաշխիք չե՞ն իմ սիրոյն
Հասակիս գեղն ու նըշաձեւ աչքերուս հրայրքը ցայտուն:

ԿԱՊՏԱՄՕՐՈՒՍԸ

(Barbe-Bleue)

— Աննա՛, ո՛վ քոյր լուսաբեր,
Հանգիստակած հորիզոնէն վարդաշող
Դուն չըտեսա՞ր անցնիլն աղուոր ասպետիս:
Աւա՛ղ, ի զուր աշտարակին վրայ յոյսիս
Ես ակնապիչ ու սրտաթունդ կ'ըսպասեմ
Ժամանումին բախտաւոր.
Լսկ թաւալող սև օրերուս հոծ փոշին
Տենչանքներուս կոկոններուն վրայ բոսոր
Կը փըռէ թուխպն անյուսութեան անթափանց...
Կ'աղօթե՛մ ես հոգեցունց,
Ըսպասումիս վարդաբանին վրայ սատափ՝
Իմ օրհասիս հուսկ վայրկեաններն հոգեխոտով՝
Արցունքներուս մէջ մի չիթով կը համբեմ...:
Ամէն վայրկեան խուլ թնդիւնն է ականջիս
Յեսանուող լայն ու երկսայրի դանակին՝
Որով կեանքիս պիտի թելերը խըզուին...
Երկիւղին թոյնը տակաւ
Արիւնիս մէջ տըրտմածոր
Մահուան չըջանն իր կատարել ըսկըսու:

Աննա', ո՛վ քոյր լուսաբիր,
Հորիզոնին վրայ կեանքիս,
Անջըրպետին մէջ թաւալող աստղին պէս
Ասպետս ինչո՞ւ դարերու չափ ուշացաւ,
Մինչ բանալին որով սե դուռը բախտիս
Ես անհամբեր ըրի բաց
Իմ արցունքիս շիթերէն
Ա՛լ ժանգոտիլ ըսկըսաւ...
Լուսամուտները զոր բացի պերճ երազին ի հրաւէր՝
Դամբաններու դռներուն պէս ծանրածանր
Մէկը միւսին ետեւէն ա՛լ գոցուեցան,
Կեանքէն հիմայ լո՛կ մըղձաւանջ ինձ մընաց:
Մարդը՝ զոր ես կապտամօրուս կոչեցի
Եւ որ մանուկ օրերուս ինձ պատմըւած
Ժանտատեաիլ ու չարաշուք հըրէչն էր՝
Օրերուս դէմ արդ ժի՛տօրէն մարմնացած
Ապրող դահիճն է կեանքիս...:

Աննա', ո՛վ քոյր լուսաբիր,
Հորիզոնին վրայ ըսէ՛ ի՞նչ կը տեսնես...
Օ՛, ամէնէն յուսահատ իմ ձըմեռներս՝
Գարունն յոյսիս իր համբոյրո՛վ կ'օծունէ:

— Համբերէ՛, քո՛յր անձկալից,
Հէ՛ք քոյր մահուամբ դողահար.
Հանդիպակաց սա ամայի հովտին մէջ
Հողն անջըրդի ա՛լ կանանչիլ ըսկըսաւ,
Ու վարդենի մը բռնկեցա՛ւ վարդերով:

Հորիզոնէն լուսաշող
Զիաւորի մ'երիվարին քառաթեւ
Դռոյթը տակաւ արձադանգներ կը զըրկէ
Դէպի դղեակդ մահաբոյր...
Լուսնի մահիկն երկսայրի սուր մ'է կարծես
Շուշանագեղ իր ձեռքին մէջ սպիտակ.
— Որով պիտի կապտամօրուսը խուզէ
Ու ծամերու փունջովն այդ
Սրբէ կողերն իր նըժոյգին քըրտնածածկ... —
Արծաթակուռ սըմբակներու հետքերէն
Կը ժայթքի ալ մ'արփածաճանչ ջուրերու
Որ կ'ոռոգէ տունի մը ճերմակ շուշանի:
Կ'երգէ՝ սոխակ մ'հրճուագին
Բարախի մը կատարներէն լուսափաղփ:
Ո՛վ քո՛յր մահուամբ զալկահար
Դի՛չ մ'ալ քիչ մ'ալ համբերէ՛.
Վարդարանիդ վրայ սատափ
Երջանկութեանդ մօտալուտ
Անթիւ օրերն հրեշտակի պէս համբերու:

ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ

Նանօ՛ն, բե՛ր հայլիս, խորն իր արծաթին
կ'ուզեմ աչքերուս հըրայրքը դիտել...
Ու ժըպտիլ անցեալ յուշերէս մըթին՝
Նոր երջանկութեան բախտին անընտել... :

Նանօ՛ն, արիւնիս մէջ Սէրն իր ծնծղան
Հեշտատրոփ հեւքով հընչեց օրօրուն,
Բիւր վարուններու լոյսն ալեծածան՝
Փրփրեցա՛ւ արդէն շուրջն իմ օրերուն... :

Բայց ինչո՞ւ, Նանօ՛ն, ուժերս յեղակարծ
Արդ կը լըքեն զիս... երբ հողիս լեցուն
Սափոր մ'է սիրոյ... ո՛վ հազ... ո՛վ արիւն... :

Կը լըսե՞ս հեռուն զանգերը մատրան,
Պարտատէրերու խո՛ւժն որոտընդոստ...
— Հեռո՛ւ տար սնարէս այդ սին առարկան —

Մաքրատենջ սիրոյ ո՛վ անհուն կարօտ... :

Բ Ա Փ Ա Ն Ո Ւ Մ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼԱՅՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Զմրուխա լըճի մ'արփաւէտ ջուրերուն մէջը մէկ օր,
Ճաճանչափայլ ծաղկեցան նունուֆարներ զոյգ մ'աղուոր,
Լոյսերու պէս խայտալից, գոյներու պէս դաշնաւոր,
Թրթըռացին հեզասահ հովերու գէմ մեղմօրօր...:

Թերթերն անոնց միացան, գրկըւցան ջուրին վրայ...
Վերէն սիւքերն աղուական հարսներգեցին բիւրաւար
Ու կոհակներն հարսնեւոր՝ դարձան շուրջալար հոգեհմայ,
Լուսինն եղաւ կնքամայր, աստղեր՝ կերոնու բուրվառ...:

Բայց փրթորիկ մ'արհաւիրտ, չորս ծագերէն հողմամար,
Արմատախիլ անջատեց զոյգ ծաղիկները ջուրին,
Իր յորձքին հետ խուժէ խուժ նետեց զանոնք հեւասպառ
Ու բաժակներն արփածոր ցանեց վիհի սարսուռին...:

Ալիքներու ոլորուն խոյանքներէն մակընթաց՝
Նունուֆարներն հողմակոծ մօտիկ եկան իրարու...
Այլ փրփուրէն ամսերու մրրիկն իջա՛ւ յեղակարծ՝
Զանոնք յաւէ՛տ բաժնելու տարերքին մէջ ահարկու...:

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Ճակատագիրդ՝
Փոթորկի պէս ,
Իմ աչքերէս՝
Աչքերդ վրճիտ
Բաժնեց , տարաւ . . .
Ո՞ւր , չեմ գիտեր . . . :

Մինչ աներեր
Ճակատագիրս՝
Կաշկանդեց զիս
Որպէս շղթայ
Եւ անխընայ
Կապեց հողի
Մ'օտարութի . . .
Ե՞րբ , չեմ յիշեր . . . :

Բայց լալագին
Մեր զոյգ հողին
Հողէն , ցօղէն ,

Դողդրղալէն
Օրերն ի բուն ,
Քո՛ւն թէ արթուն ,
Միա՛յն զիրար
Անմըխիթա՛ր
Կը փընտըռեն . . . :

Երբ լուսադէս
Ամպերո՛ւ պէս
Դուն կը վազես
Քու վախճանին ,
Իմ հէգ հոգին
Ժայռի գոգին ,
Հունտի մը պէս
Մեն ու անտես ,
Կը տոչորի
Չար երաշտէն . . .
Դեռ չերկարած
Ծի՛ւ մը նըրբին
Գեղեցիօբէն ,
Զով ու վարար
Քո. կենսարար
Յօղ - համբոյրին :

Հ Ր Ա Վ Ե Ձ Տ

Լըռե՛նք, լըռե՛նք, իմ սիրական արևաչուի .
Ո՛չ մէկ շքուկ ու ո՛չ մէկ հունչ անգաղտնապահ՝
Մեղրալուսնի սա մեղաւոր խնջոյքէն վերջ . . . :
Թող պարուրուին ձայներն ամէն , հեւք ու վերջուջ՝
Խոր յոյգերու դողն օրօրող լըռութեան մէջ :
Իմ ցանկալի և յաւիտեան անմատոյց սէր ,
Ինձմէ խըլուած , այլ ընդ միշտ ի՛մ խորաններուս
Սուրբընծայուած դուն պաշտամունք աստեղնամերձ :
Մեր աչքերուն մէջ կարօտի լի՛հեր ինկան ,
Ընկըզմեցան հոն հեշտանքի առադաստներ ,
Մեր արիւնէն շանթերու պէս լոյսեր անցան
Ու սարսափին մեր ըստուերներն իսկ՝ հրաշագոր
Այդ համբոյրէն . . . : Յոյսի հանգած մոխիրներէն
Կարծես կայծեր խարոյկներու պէս բօրնկեցան
Ու տենչերու պարտէզին մէջ արևակէզ՝
Ողկոյգներու պէս հասունցան մեր համբոյրներն :

Տե՛ս սա ձեռքերս , գիշերներուս մըղձաւանջէն՝
Քու մատներուդ ջերմ հըպումին կարօտանքով

ՅԷ անդռնովն անկարելի զեղումներու՝
Աշնանային մեխակներու պէս դեղնեցան... :
Ու ձայնիս մէջ չարտասանուած սիրոյ բառերս՝
Հեծկըլտանքի պէս՝ անուշիգ վանկերն աղու
Գիշերն ի բուն մրմընջելէ՛ն նըւաղեցան... :
Իմ ցանկալի այլ յաւիտեան անմատոյց սէր,
Բաժանումի հընչեց վայրկեանն եղերական
Եւ անթափանց ինկա՛ւ գիշերն աչքերուս մէջ...
Մընաս բարո՛ւ... մընաս բարո՛ւ... :

Բայց վերաւոր սա շըրթներէս պիտի չկաթին
Ափսոսանքի կամ զըղջումի ծանր՝ խօսքեր.
Ո՛չ մէկ տրտունջ, ո՛չ իսկ արցունք մ'անգաղտնապահ՝
Բաժանումի դողն օրօրող լըռութեան մէջ :

Փարիզ, 1947 Յուլիս

Յ Ո Ւ Ձ Ե Ր Գ

Ահաւասիկ հո՛ս էր... Յաճախ ան կուգար
Կանչել ձայնովն իր անոյշ՝
Զիս, ծառերու հովանիին տակ դալար... :

Մեղմ կը հոսէր հովը ծառի կատարէն,
Ա՛հ, հոս էր որ ան կուգար...
Հեռուն աղբիւր մը կ'երաղէր մեղմօրէն... :

Ու մի առ մի կ'իյնար ժամը մօտակայ
Ժամացոյցէն: Հուրով լի՝
Կ'ըլլար արեւը բոսոր վարդ մը հըսկայ:

Հիմա ոչ ոք այստեղ... շողերն արեւին
Ա՛լ մայրամուտ կը սահին... :
— Օ՛, փայփայանքն իր մատներուն թաւշային

Ու նըւա՛դն իր աղու ձայնին մեղմօրօր՝
Որ քերթութիւն կը թորէր
Անդորրին մէջ իրկուններուն հեշտածոր... : —

Ծոռ կը դառնամ արդ պտոյտէս միայնակ :
Գաղջ երեկոն կը սուզուի

Լըճակի խորն ու ծառերու բունին տակ ,

Լոյս-ըստուերի ծրփանքին մէջ անսահման
Կը դգամ չուքի մը բարի

Ուղեկցու՛մք իմ քայլերուս թափառման ... :

ԲՆԱԳԵՍՆՔ

Տէ՛ր , չըլլա՛յ որ մեղմանայ
Խորացող վէրքն հոգիիս . . .
Ա՛հ , անբափոփ բրէ գիս
Իր վերյուշով հեռակայ :

Կարօտին մէջ վըշտածոր
Հողիս ընդմիշտ նաւաբեկ
Պահէ՛ . . . չըլլա՛յ զայն երբեք
Տանիս ափի մը անդորր :

Ի՛նչ լաւ է ցաւն ըսպառող
Արեւամոյն ըղձանքին
Եւ ըսպասման անձկադին
Հեշտութիւնը դողն ի դող . . . :

Անցնող հովի թեւերուն
Յանձնել մասունք մ'հոգիէդ ,
Հորիզոնին ափընդէտ՝
Ըսպառիլ լուռ , երազուն . . . :

Ձայնիդ կարկաչն , աչքերուդ
Բոցը սիրոյ բազինին
Իբրեւ ընծայ սըրբազին
Ձօնել, կեանքի մե՛ծ խորհուրդ... :

Կասկածանքի մ'ախտաժէտ
Գիտակցութիւնը մոռնա՛լ
Ու լիաբուռն ընծա՛յ տալ
Ուժն արիւնիդ արփաւէտ :

Տէ՛ր , չըլլայ որ մեղմանայ
Արիւնող վէրքն հոգիիս ,
Այլ անըստփո՛փ պահէ զիս
Իբ կարօտով անխընայ... :

Հ Ի Ա Ս Թ Ա Փ Ո Ւ Մ

Ո՞ր հովերէն, ծովերէն եկանք նորէն դէմ դիմաց...
Մենք՝ ցնորաթեւ սաւառնակ, մըրըրկարչաւ, վիթխարի...
Հորիզոնին հանդիման՝ մերթ գընացքներ ճեպընթաց,
Որոնք անջատ իրարմէ ըրին չըջանն աշխարհի... :

Բա՞խտ կամ զիպուած անքըննին, ու մենք ահա խութերէն
Նետուած խըլեակն ենք կեանքին՝ լի վիհերու սարսուռով.
Կամ արծիւներ տարագնաց, որոնք մինա՛կ կը ճախրեն
Հովէն թըռիչք, աստղէն յոյս, ամպրոպէն ուժ հայցելով... :

Բայց ինչո՞ւ օր մ'երկուստեք, կեանքին համար սա յիմար,
Տօն Քիչօթեան բառերով ձեռք սեղմեցինք իրարու,
Ըրինք երդում, խոստումներ, արտասուեցինք խօլարար
Ու հեռացանք, ես՝ երազ, ու դուն ոսկի ժողվելու :

Դուն յաջողած ես : Իսկ ե՞ս... օ՛հ, չըխօսի՛նք իմ մասիս...
Ի՛նչ փոյթ... առի ես կեանքէն՝ ինչ որ ժըլատն ինձ տըւաւ
Բայց երկիւղած հոգիով խորհեցայ միշտ երդումիս
Ու դիմաստուերդ յոյզերուս արեւին դէմ ուռճացաւ :

Եւ շարունակ յիշատակդ շող ու շուքի խաղին մէջ
Կախարդանքովն օծուեցաւ Միքէլ-Անժի խորհուրդին,
Դարձաւ պաստառ լուսաթել, քերթըւածի տող մ'անշէջ,
Ըստորերկրեայ վիհերէն քաղուած գոհա՛ր թանկագին:

Երազներուս սակեւառ մեհեանին մէջ զըրի քեզ,
Կարօտներուս, պաշտումիս մասունքն՝ աստղի պէս բիւրեղ,
Սիրոյ մուրճին հարուածով կոփուած անդլի լուսագէտ,
Հովիտներէն հեքնաթի՛ սընած եղնի՛կ տարագեղ...:

Յանցաւո՞ր եմ, ըսէ՛, ե՛ս՝ նըկարչուհի դեղամոլ,
Ժամանակի փոշիին, անձրեւներուն դէմ նետուած,
Քու յիշատակդ ուղեւիտս թա՛րմ ու յաւէտ մաքրացող
Ու վրձինովն հողիիս զայն յըղկելուս չափազանց...:

Վախցայ որ շողն հողիիդ ժամանակի ժանգին դէմ
Կը մըթագնի, կ'անհետի դեզն աչքերուդ հրրացայտ...
Ժամանակն ալ մաղերուդ կը տեղայ ձիւնն իր դժխեմ...
Այս բոլորին համար սէրս քեզ պաշտպանեց զրահապատ...:

Եւ օր մ'ահա, — որքա՛ն ուշ — կը մօտենաս դուն կրկին
Ինչպէս որ ես՝ բընական քու մեծութեամբդ ու հողւով,
Կը բաղդատեմ ինքդ քեզ՝ կենդանագրիդ երկնային,
Ու քեզ ի զուր կը փնտռեմ տենչերուս մէջ ցնորածո՛վ...:

Որքա՛ն տարբեր ես հիմայ, որքա՛ն փոխուած, լրջացած...
Ա՛լ վարանքո՛վ կը դիտեմ քեզ, անցեալի յօ՛ւշ թրթռուն.
Այնքան ծանր, գործնական ու փորձագէտ ես դարձած՝
Որ կարկինէ մը հատ հատ կ'իյնան բառերդ իմաստուն...:

Իրա՛ւ, դո՞ւն ես անցեալի իմ սլարտէզին խոստացուած
Ծաղկած աղուո՛ր նըշենին, անըրջական ճիւղերով,
Որուն յաճախ կ'երթայի տերեւներէն երկնամած
Լըսել համերգն հովերուն, չնչիւ երազն հոգեթով... :

Հիմայ, ի սէր այդ յուշին, դառնա՛նք նորէն ճամբորդներ
Եւ ըսպաման հին ուղին թող ծովէ ծով երկարի...
Մինչ աշունը տրտմութեամբ ցանէ դալուկ և աւեր՝
Ես անձկազին դեռ սպասեմ այն լաւ տըղուն անցեալի... :

Գ Ա Ր Ա Կ Ի Մ Ը Ա Ռ Ա Յ Ե Ի

Հի՛, թղթիկներ ծալումաշ, դեռ կը պահեմ ձեզ զաղանի՝
Դաշակիս խորն՝ ուր յուշեր ա՛լ կը նիրհեն քովէ քով.
Մոռացութեան, լըռութեան բուրվառներէն երբեմնի՝
Դուք կը մըխաք աչքերուս ձեռ խուսափուկ խորհուրդով:

Ձեր քով կայ վարդ մը թռչնած՝ որ ձեռքերն իր լուսամած
Քաղեր էին ինձ համար դարնան առտու մը բոսոր...
Եւ դեռ սրուակ մ'հեշտաբոյր իր դիւթանքէն դատարկուած...
Ու զարգատուփ մը գունատ՝ ադամանդէն ի՞նչ թափուր:

Սիրատոմսե՛ր... կը յիշեմ, մատեանն էիք ծաղկատի
Աղջընակի մ'որ յաճախ ձեր էջերուն մէջ անճառ՝
Կարծեց անհո՛ւնն ըմբոշխնել, համբել աստղերն երկընքի,
Տեսնել ձեր մէջ անըսքօղ կեանքի տեսիլն անվըթար:

Իր հորիզոնն եղաք բոց, ուր թրթռացին արփավառ
Ջերմութիւններ, նըւագներ, փալփրլումներն անուրջին.
Հիալուսին գիշերներ, բորբ աստղերէն անհամար՝
Սրսկեցիք սո՛ւր սարսուռներ, սիրոյ յոյզերն առաջին:

Գիշերն ի բուն իր բարձին ջերմ ծալքերուն տակ, դադարնի՝
ինչքան ժրպիտ, արցունքներ և աղօթքներ ծորեցիք...
Մերթ հեծկըլտանք եղաք խոր, մերթ տըւայտանք նախանձի,
Բայց մի՛ շտ տենչանքն անյագուրդ՝ ապրումներուն երջանիկ :

Մազաղաթնե՛ր դեղնամած, փոշիներէն անցեալի
Դուրս կ'առնեմ ձեզ՝ օծելու ձեզմով մատներս երկիւղած.
Բայց լուռ էք դուք, պարպըւա՛ծ ձեր քերթուածէն անձկալի,
Կամ սիրտս, աւա՛ղ, ա՛լ չունի ձեզ հրահրելիք ո՛չ մէկ կայծ... :

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՅԱՆԿ

Ն Ի Ի Թ Ե Ր ՈՒ Ց Ա Ն Կ

Յառաջաբան ԱՐՇԱԿ ԶՊԱՆԵԱՆ . . .	5
-------------------------------	---

Բ ՈՒՐ Վ ԱՌՆԵՐ

Զօն	13
Ոգեկոչութիւն	17
Սպասում	20
Պատերազմի Այրին	23
Հին Տունը	25
Պատերազմի Մեռելոց	29
Մորմոք	31
Անմահութիւն	33
Վիշապին քեները	35
Գիրք մը Ունիմ	38

	Էջ
Ա. Սեմա	41
Բանաստեղծն ու իր Քոյրը	42
Յանախ կեանքիդ կը խորհիմ	48
Մարտկուհիներ Ողջակէզ	49
Մայրս	55
Զինուորի մը Շիրմին Առջեւ	57
Ուսանողը	58
Կարի Մեքենան	61
Նախնիրն Օդէն կը Սաւառնի	65
Զինուորն իր Զիւն	70

Ա Ս Ո Ւ Պ Ն Ե Ր

Հայ Լեզուին	75
Խորհրդային Հայաստանին	77
Հայաստանեան Տարեդարձ	79
Ներգաղթ	81
Սօսեաց Անտառ	83
Հայրենաբաղձութիւն	84
Երգեր Հայկական	86
Դէպի Երկիր	88
Աբու Լալայի Վերադարձը	90
Վրանափառափին Դպրոցը	93
Ով Երագ	95

	Էջ
Դաշտանկար	97
Ցայգանկար	99
Ներշնչում	100
Բանաստեղծին Մահը	101
Գարնան Առաւօտ	102
Աշնային Իրիկնամուտ	105
Հիացան	107
«Յեղին Սիրտը»	108
Աչքերուն Համերգը	111
Մայր-աղջիկներ դուք Լճուած	114
Օրօր Հերմիկին համար	116
Հայելին	118
Լիւսէմպուրկի Պարտեզին Մէջ	119
Մրբիկներու Ոգին	120
Ցուցափեղկին Դէմ	124
Մանրէէներ	126
Աչքերուն Երգը	127
Ժամանակը	129
Հայրս Ախորի Ճանապարհին	131
Սաւառնակ	137
Հայաստանեան Տարեդարձ	139
Նոր Ազօթ	141
Մոցարթի Երաժշտութիւնը	143
Դաշնակիս Առջեւ	144
Մահաթմա Կանտի	145

Գ Ր Գ Ա Ն Զ

Հաղորդութիւն	151
Ժամադրութիւն	152
Սրտագեղում	153
Սիրերգ	156
Ժամացոյց	158
Ցայգանուագ	161
Աղօթք	163
Պարահանդէս	164
Այն Իրիկուն	166
Արաբական Սիրերգ	168
Արցունք	170
Կապտամօրուսը	173
Քամեյիագարդ Տիկինը	176
Բաժանում	177
Հակատագիր	178
Հրաժեշտ	180
Յուշերգ	182
Բաղձանք	184
Հիասթափում	186
Դարակի մը Առջեւ	189

ԱՍԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220046822

